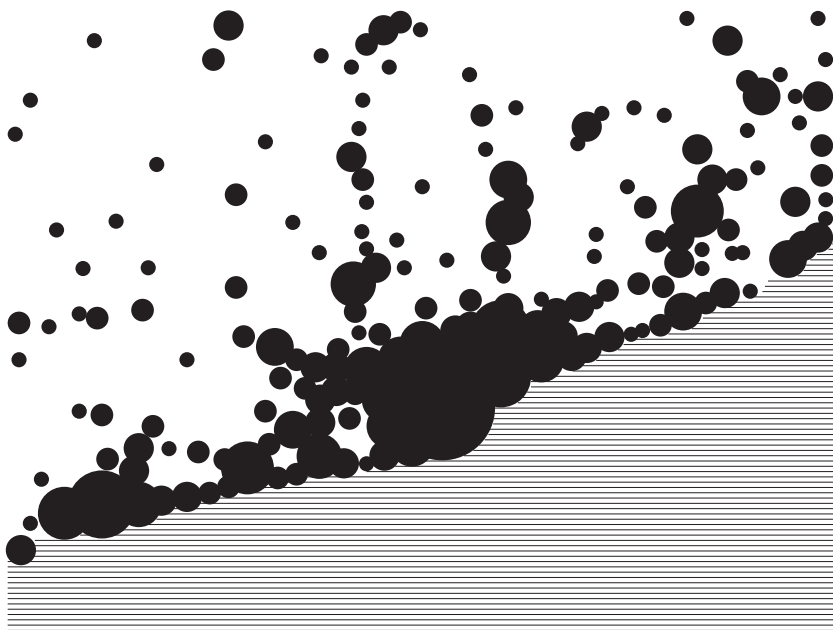

Governar la Barcelona real

Pasqual Maragall i el dret a la ciutat metropolitana

MARIONA TOMÀS FORNÉS

Pasqual Maragall
LLEGAT PASQUAL MARAGALL

Recerca per al programa Llegat Pasqual Maragall
de la Fundació Catalunya Europa

P. Maragall
LLEGAT PASQUAL MARAGALL

Governar la Barcelona real

Pasqual Maragall i el dret a la ciutat metropolitana

MARIONA TOMÀS FORNÉS

Primera edició: març del 2017

© Mariona Tomàs Fornés, 2017

© d'aquesta edició:
FUNDACIÓ CATALUNYA EUROPA
Pons i Subirà, 3,
08005 Barcelona
info@catalunyaeuropa.net
www.catalunyaeuropa.net

DISSENY:
HOBRA
www.hobradesign.com

Dipòsit Legal: B 8338-2017
ISBN: 978-84-617-9641-0

Aquesta obra està subjecta a una llicència de Reconeixement-
CompartirIgual 4.0 Internacional de Creative Commons

Sumari

Llista de taules, gràfics i imatges	8
Llista de sigles	9
Agraïments	10
1. Introducció	12
1.1 Preguntes de recerca	13
1.2 Metodologia	13
1.2.1 Anàlisi documental	15
1.2.2 Entrevistes	16
1.3 Estructura del llibre	18
2. Governar les àrees metropolitanes: teories i models	21
2.1 L'escola de la reforma	22
2.2 L'escola de l'elecció racional	27
2.3 El nou regionalisme o la governança metropolitana	30
2.4 Conclusions	34
3. Governar la ciutat real: de la CMB a l'AMB	36
3.1 La governança metropolitana a Espanya	36
3.2 El debat sobre la Barcelona real	42
3.2.1 CMB: la perspectiva reformista (1974-1987)	47
3.2.2 De la CMB a les comarques i la fragmentació institucional (1987-2003)	51
3.2.3 El nou regionalisme a la barcelonina (2003-2010)	55
3.2.4 Una nova institucionalització: l'AMB	59
3.3 Conclusions	62
4. La ciutat metropolitana segons Pasqual Maragall: pensament i acció política entre 1979 i 1987	65
4.1 Els pilars del pensament metropolità de Maragall	66
4.1.1 L'àrea metropolitana com un tot interdependent: amb quins límits?	69

4.1.2	Polítiques redistributives i cohesió social	73
4.1.3	Model de representació política: qui governa?	76
4.1.4	El rol internacional de les ciutats	83
4.2	De la nominació olímpica a la pèrdua del poder metropolitana	86
4.2.1	Ni himne ni bandera: l'encaix de la Barcelona real dins la Catalunya dels 6 milions	87
4.2.2	La rivalitat entre Pujol i Maragall: un xoc de visions territorials	100
4.2.3	Pensar en clau metropolitana? El paper dels alcaldes del PSC	115
4.3	Conclusions	124
5.	L'evolució de la visió metropolitana: de l'alcalde olímpic a President de la Generalitat	127
5.1	La recomposició metropolitana (1987-1997)	127
5.1.1	L'intent de recuperar l'esperit metropolitana: la creació de la Mancomunitat	128
5.1.2	Comarcalistes o metropolitans? Conviure amb la fragmentació institucional	133
5.1.3	El lideratge intern i extern de Maragall	141
5.2	Catalunya: una xarxa de ciutats (1999-2006)	146
5.2.1	El sistema urbà de Catalunya	146
5.2.2	El reconeixement institucional del fet metropolitana	154
5.3	Conclusions	160
6.	Conclusions	163
6.1	Sentir-se metropolitana?	165
6.2	El llegat de Pasqual Maragall	166
7.	Annexos	170
7.1	Llista dels municipis de la primera corona i la seva pertinença a entitats metropolitanes i comarques	170
7.2	Anuncis de la CMB contra les LOT	172
8.	Bibliografia	176

Llista de taules, gràfics i imatges

• TAULA NÚMERO 1: Llista d'entrevistes realitzades	17
• TAULA NÚMERO 2: Resum dels corrents sobre la governança metropolitana	34
• TAULA NÚMERO 3: Les àrees urbanes espanyoles més poblades (majors de 500.000 habitants)	37
• TAULA NÚMERO 4: Models de governança de les àrees urbanes espanyoles més poblades	42
• TAULA NÚMERO 5: Les dimensions de la Barcelona metropolitana	47
• TAULA NÚMERO 6: Característiques de les entitats metropolitanes prestadores de serveis (1987-2010)	56
• TAULA NÚMERO 7: Característiques de l'AMB (dades de 2016)	61
• TAULA NÚMERO 8: Resum dels models de governança metropolitana de Barcelona (1974-2017)	63
• TAULA NÚMERO 9: Resum del debat d'aprovació de les LOT pel que fa a l'àrea metropolitana de Barcelona (gener 1986- febrer 1987)	95
• GRÀFIC NÚMERO 1: Evolució de la població de Barcelona, resta de l'àrea metropolitana de Barcelona (AMB) i resta de l'àmbit metropolità de Barcelona (1940-2011)	44
• IMATGE NÚMERO 1: Fragmentació institucional de l'àrea metropolitana de Barcelona (1987-2010)	58
• IMATGE NÚMERO 2: Barcelona a l'edat mitjana	72
• IMATGE NÚMERO 3: L'índex del memoràndum de Pasqual Maragall enviat a Jordi Pujol	112
• IMATGE NÚMERO 4: Anotacions de Pasqual Maragall sobre l'abolició de la CMB (1)	119
• IMATGE NÚMERO 5: Anotacions de Pasqual Maragall sobre l'abolició de la CMB (2)	129

Llista de sigles

- AMB: Àrea Metropolitana de Barcelona (com a institució)
- ATM: Autoritat del Transport Metropolità
- CAMB: Consorci de l'Àrea Metropolitana de Barcelona
- CCAA: Comunitats Autònomes
- CiU: Convergència i Unió
- CMB: Corporació Metropolitana de Barcelona
- CPC: Ciutadans pel Canvi
- EMA: Entitat Metropolitana del Medi Ambient
- EMT: Entitat Metropolitana del Transport
- ERC: Esquerra Republicana de Catalunya
- JJOO: Jocs Olímpics
- LOT: Llei d'Organització Territorial de Catalunya
- LRBRL: Llei Reguladora de les Bases del Règim Local
- MMAMB: Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona
- PEMB: Pla Estratègic Metropolità de Barcelona
- PP: Partit Popular
- PSC: Partit dels Socialistes de Catalunya
- PSUC: Partit Socialista Unificat de Catalunya

Agraïments

Vull agrair a la Fundació Catalunya Europa haver-me atorgat l'ajut de recerca sobre el Llegat de Pasqual Maragall de 2015. Ha estat una oportunitat immillorable per endinsar-me en el pensament d'un dels polítics i ciutadans més influents de la Barcelona contemporània, amb qui certament m'hauria agradat poder conversar i debatre sobre la ciutat metropolitana que tant va defensar. Ha estat una tasca intensa de recerca i d'anàlisi que m'ha permès reviure la transformació de la ciutat de la meva infantesa, trenta anys després i des d'una altra perspectiva.

Vull donar les gràcies a Fidel Bellmunt per l'ajuda a l'accés a la documentació relacionada amb Pasqual Maragall mitjançant l'arxiu del llegat. També a la Mireia Santacreu per contactar amb les persones entrevistades i per organitzar el seminari de discussió de l'avançament de la recerca de juliol de 2016, i agrair les contribucions dels participants. Gràcies també a l'Albert Aixalà per llegir atentament les diverses versions del document, i al Marc Pradel per anar compartint els resultats de les recerques respectives sobre Pasqual Maragall.

Igualment, vull mostrar el meu agraïment a les persones responsables de l'Arxiu Contemporani de Barcelona, de l'Arxiu del districte de Sants-Montjuïc, del Servei de Documentació de la Biblioteca del Parlament de Catalunya i de la Biblioteca de l'Àrea Metropolitana de Barcelona per facilitar-me l'accés als documents desitjats. La troballa d'un document que et permet confirmar alguna de les teves idees és un dels moments més satisfactoris en una recerca. Especialment emocionant ha estat consultar la correspondència entre Pasqual Maragall i Jordi Pujol, una relació epistolar intensa realitzada a banda i banda de la Plaça de Sant Jaume, en una època sense Internet ni correu electrònic.

Vull agrair sobretot a totes les persones entrevistades el seu temps i la seva confiança. Ha estat un privilegi poder compartir una estona i reflexions amb persones que han aportat el seu gra de sorra en la

construcció de la Barcelona metropolitana. Els seus testimonis han estat de gran ajuda per entendre millor el pensament de Pasqual Maragall i el context social i polític del moment. A totes elles, moltes gràcies!

Finalment, m'agradaria dedicar aquest treball per partida doble: als meus pares (Xavier i Montserrat) i als meus fills (Martí, Roger i Valentina). Espero que algunes de les qualitats que m'han transmès els meus pares, com l'estimació per la ciutat viscuda, la curiositat i la tenacitat, formin part del meu llegat cap als meus fills.

1. Introducció

A data de 2016, 55% de la població mundial viu en àrees urbanes. A Europa, aquest percentatge assoleix el 75% de la població (Nacions Unides, 2016). El govern de les grans ciutats i de les àrees urbanes és un tema recurrent en l'agenda política: l'aprovació l'any 2016 tant de l'agenda urbana mundial com europea posa de manifest la rellevància de la qüestió urbana. En efecte, l'expansió urbana que ha tingut lloc en els darrers cent i sobretot cinquanta anys obliga a pensar les ciutats, no com a entitats aïllades, sinó com a àrees o aglomeracions metropolitanes. L'intercanvi de mercaderies, activitats i informació, com també la mobilitat de les persones es realitza en un espai que supera els límits administratius de la ciutat i que es caracteritza per una sèrie de reptes. Aquests són de diversos tipus: socials (combatre les desigualtats, garantir l'accessibilitat als serveis públics); econòmics i financers (assegurar la competitivitat i l'eficiència); territorials (la gestió de l'explosió urbana, de la mobilitat i dels residus); polítics i institucionals (la coordinació de les polítiques i dels serveis, la representació democràtica).

Aquesta recerca aprofundeix en la concepció política de l'aglomeració barcelonina o la Barcelona real per part de Pasqual Maragall: com ha de ser governada i qui n'ha de formar part, quin ha de ser el seu pes polític i quines polítiques ha de dur a terme. Analitzarem quines són les seves influències i com se situa el seu pensament polític en relació amb debats més amplis sobre la governança metropolitana. Com veurem, Maragall va ser un visionari, ja que va entendre la importància de les àrees urbanes en el context postfranquista. Malgrat que no es va referir directament al concepte de "*droit à la ville*" d'Henri Lefebvre (1968) fins al 2005 (segons Nel·lo, 2017)¹, concepte que recull el dret a ser ciutadà en totes les seves dimensions, podem afirmar sense cap mena de dubte que Maragall va defensar el dret a la ciutat metropolitana.

1. En el moment de redacció d'aquest text, el llibre al qual pertany el capítol de Nel·lo es troba en procés d'edició. Per tant, no citarem les pàgines del capítol.

1.1 PREGUNTES DE RECERCA

El paper de Pasqual Maragall ha estat cabdal en l'evolució política de l'aglomeració barcelonina. Els anys 1980 són els anys de màxim desplegament de les competències de la Corporació Metropolitana de Barcelona (CMB), presidida per Pasqual Maragall. El seu lideratge metropolità queda interromput per l'abolició de la CMB per part del Parlament de Catalunya l'any 1987, tot i que ràpidament intenta mantenir la cooperació metropolitana mitjançant la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. La creació del Primer Pla Estratègic Metropolità ja per part de Joan Clos com alcalde de Barcelona neix de l'exercici anterior de planificació estratègica de la ciutat de Barcelona sota el lideratge de Pasqual Maragall. Finalment, l'aprovació de la Llei de l'Àrea Metropolitana de Barcelona l'any 2010 es produeix en el mandat del Govern presidit per José Montilla, després de la reforma de l'Estatut que reconeix el fet metropolità, procés dut a terme durant el mandat de Maragall.

Aquest treball vol entendre la importància de Pasqual Maragall en cada una d'aquestes fases, copsar quina és la seva visió metropolitana i com l'organització política que tenim actualment deriva de la seva influència. Així, les preguntes d'investigació que estructurèn la recerca són les següents:

- a) Quina ha estat la concepció metropolitana de Pasqual Maragall?
- b) Com ha evolucionat al llarg del temps, primer com a alcalde de Barcelona i després com a President de la Generalitat de Catalunya?
- c) Quina ha estat la influència de la figura de Pasqual Maragall en la construcció política de l'àrea metropolitana de Barcelona?

1.2 METODOLOGIA

Realitzar aquesta recerca ha topat amb un petit obstacle força excepcional: l'excés d'informació. En efecte, existeix una gran quantitat d'informació sobre Pasqual Maragall, tant la generada per ell mateix,

per l'alcaldia i els diversos àmbits de govern que va liderar (discursos, conferències, documents de treball, informes, correspondència), com per la documentació produïda per altres autors, col·lectius i fundacions (llibres, articles de diari, vídeos). Saber destriar el que era essencial ha estat un procés laboriós: tan sols amb la informació al voltant del debat d'aprovació de les Lleis d'Organització Territorial de Catalunya entre 1986 i 1987 o de la correspondència entre Pasqual Maragall i Jordi Pujol s'hauria pogut fer una recerca. Alhora, haver accedit a tanta informació té l'avantatge de poder contrastar i reafirmar les nostres idees, assolint una tranquil·litat metodològica.

Aquesta recerca se centra només en la visió metropolitana de Pasqual Maragall. És important assenyalar que d'altres temes apareixen en l'anàlisi dels documents, especialment: la Carta Municipal, la descentralització dels barris, la gestió municipal, el catalanisme i la concepció de l'Estat, el socialisme i el liberalisme, el paper de les ciutats al món, les institucions europees, l'urbanisme i el Model Barcelona, l'educació i la cultura, l'economia i la hisenda urbanes. El caràcter prolífic de Pasqual Maragall i la seva capacitat d'entrellaçar els temes dificulta aïllar el tema metropolità d'altres qüestions també cabdals. Tanmateix, hem optat per no entrar en cada una d'elles en profunditat i centrar-nos en la problemàtica metropolitana.

La recollida de dades se centra en el cas de Barcelona. El mètode de l'estudi de cas permet analitzar el comportament d'un fenomen més general (la construcció política de les aglomeracions urbanes) en una conjuntura particular (Barcelona entre 1982 i 2010). En efecte, sense pretendre extrapolar conclusions generals, l'estudi de cas permet aprofundir en unes dinàmiques concretes que poden ser validades a partir d'una recerca comparativa (Yin, 1994). En ser una recerca qualitativa, la recerca es basa en dos mètodes: l'anàlisi documental i la realització d'entrevistes semi-estructurades. A continuació detallem les fonts consultades.

1.2.1 Anàlisi documental

L'anàlisi documental constitueix la primera etapa de la recerca. Els documents escrits, bàsicament de fonts primàries, provinents del fons bibliogràfic de l'arxiu de Pasqual Maragall i de l'arxiu municipal de Barcelona, ens permeten comprendre els arguments i els discursos oficials. També hem accedit a la correspondència entre Pasqual Maragall i Jordi Pujol, dipositada a l'arxiu del districte de Sants-Montjuïc, com també a documents de la Biblioteca de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Concretament, s'han consultat els documents següents i s'han destriat aquells que feien referència al tema metropolità:

- ◆ Discursos i conferències de Pasqual Maragall de 1982 a 1997 com a alcalde, de 1999 a 2003 com a cap de l'oposició i de 2003 a 2006 com a President de la Generalitat.
- ◆ Guions i memoràndums de l'alcaldia de Barcelona (1990-1997).
- ◆ Documents de treball i informes de l'alcaldia, de la CMB, del PSC i del Govern (1982-2006).
- ◆ Correspondència entre Pasqual Maragall i Jordi Pujol (1982-1997).
- ◆ Programes electorals del PSC a l'Ajuntament de Barcelona (1979-1995) i al Parlament de Catalunya (1999-2006).
- ◆ Articles de diari escrits per Pasqual Maragall publicats a *La Vanguardia* i *El País* (1979-2006).
- ◆ Llibres escrits per Pasqual Maragall (vegeu bibliografia).

També hem consultat la documentació del Parlament de Catalunya, concretament:

- ◆ Diari de sessions de les Lleis d'Organització Territorial de Catalunya (gener 1986- abril 1987).
- ◆ Diari de sessions de la moció de censura a Jordi Pujol (octubre 2001).

A més, hem analitzat els textos i articles científics escrits sobre la matèria (vegeu bibliografia). El recull de premsa dels moments més importants entre 1982 (inici com a alcalde de Barcelona) i 2010 (aprovació de l'AMB) són una informació complementària, especialment en el període de debat de les Lleis d'Organització Territorial de Catalunya i la posterior transició cap al nou model institucional metropolitana. Una altra font d'informació complementària han estat els vídeos de testimonis produïts per la Fundació Catalunya Europa en el marc del programa del Llegat de Pasqual Maragall.

1.2.2 Entrevistes

La realització d'entrevistes als actors més importants s'ha produït en una segona etapa, per completar la informació sobre el procés. Hem entrevistat col·laboradors propers a Pasqual Maragall en les diverses fases de la seva carrera política i també a d'altres representants polítics presents en les diverses etapes (presidents del Govern de la Generalitat, diputats al Parlament de Catalunya i alcaldes de l'àrea metropolitana de Barcelona). Hem contactat amb 20 persones, però no totes han respost positivament a la sol·licitud. En total, hem fet 14 entrevistes entre abril i juny del 2016.

Per dur a terme les entrevistes hem elaborat un qüestionari similar per a totes les persones entrevistades i de manera semi-estructurada. El qüestionari conté preguntes relacionades amb els temes següents: a) la trajectòria de l'individu, b) la història política de l'àrea metropolitana de Barcelona, c) la visió metropolitana de Pasqual Maragall i d) la valoració del llegat de Pasqual Maragall en la configuració política de l'àrea metropolitana de Barcelona. L'anàlisi i el tractament de les dades ens ha permès iniciar un diàleg amb el nostre coneixement sobre el cas de Barcelona i així respondre a les nostres preguntes d'investigació.

A continuació, detallem el perfil de les persones entrevistades, destacant només el càrrec que tenien en relació amb Pasqual Maragall i no altres càrrecs que hagin desenvolupat:

TAULA NÚMERO 1: LLISTA D'ENTREVISTES REALITZADES

PERSONA ENTREVISTADA	DATA D'ENTREVISTA	CÀRREC QUE OCUPAVA EN RELACIÓ AMB PASQUAL MARAGALL I EL PSC
Isidre Molas	21 d'abril de 2016	<ul style="list-style-type: none"> • President del PSC (2008-2011) • President del Consell nacional del PSC (1995-2000) • Diputat al Parlament de Catalunya (1980-1988) • President de la Federació de Barcelona del PSC (1984-1988) • Fundador del PSC
Dídac Pestanya	27 d'abril de 2016	<ul style="list-style-type: none"> • Vicepresident executiu de la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana (2003-2007) • Alcalde de Gavà, PSC (1985-2005)
Jaume Bellmunt	28 d'abril de 2016	<ul style="list-style-type: none"> • Subdirector de la Unitat d'anàlisi i prospectiva del Govern de la Generalitat (2003-2010)
José Montilla	4 de maig de 2016	<ul style="list-style-type: none"> • President de la Generalitat de Catalunya (2006-2010) • President de la Diputació de Barcelona (2003-2004) • President del Consell Comarcal del Baix Llobregat (1988- 1997) • Alcalde de Cornellà, PSC (1985-2004)
Lluís Tejedor	5 de maig de 2016	<ul style="list-style-type: none"> • Alcalde del Prat de Llobregat, ICV (des de 1982)
Jaume Badia	5 de maig de 2016	<ul style="list-style-type: none"> • Director de la Unitat d'anàlisi i prospectiva del Govern de la Generalitat (2003-2010) • Adjunt al Gabinet de l'Alcalde de Barcelona (1987-1993)
Jordi Borja	9 de maig de 2016	<ul style="list-style-type: none"> • Tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Barcelona, PSUC (1983-1995) • Vicepresident executiu de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (1987-1991) • Diputat al Parlament de Catalunya, PSUC (1980-84)
Xavier Roig	11 de maig de 2016	<ul style="list-style-type: none"> • Director de la campanya de Pasqual Maragall a les eleccions al Parlament de Catalunya de 1999 • Director del Gabinet de l'Alcalde de Barcelona (1983-1996)
Xavier Bertrana	11 de maig de 2016	<ul style="list-style-type: none"> • Cap del Centre per a la Innovació Local de la Diputació de Barcelona (2008-2013) • Adjunt al director de la Unitat d'anàlisi i prospectiva del Govern de la Generalitat (2004-2008)
Lluís Armet	17 de maig de 2016	<ul style="list-style-type: none"> • Diputat al Parlament de Catalunya, PSC (1980-2001) • Tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Barcelona, PSC (1987-1995)

Jaume Galofré	25 de maig de 2016	<ul style="list-style-type: none"> • Director del Gabinet Jurídic de la Generalitat (gener 2004- 2011) • Director dels Serveis Jurídics de l'Ajuntament de Barcelona (1983- gener 2004)
Rafael Pradas	26 de maig de 2016	<ul style="list-style-type: none"> • Director de comunicacions i relacions de la CMB (1982-1987) • Regidor de l'Ajuntament de Barcelona, PSUC (1979-1982)
Jordi Pujol	13 de juny de 2016	<ul style="list-style-type: none"> • President de la Generalitat de Catalunya (1980-2003)
Oriol Nel·lo	16 de juny de 2016	<ul style="list-style-type: none"> • Secretari per a la Planificació Territorial (2003-2010) • Diputat al Parlament de Catalunya, PSC-CpC (1999-2006)

FONT: ELABORACIÓ PRÒPIA.

A més de les entrevistes, es va dur a terme una sessió de discussió sobre l'avançament de la recerca el dia 6 de juliol de 2016. En aquest seminari hi van participar persones expertes en la matèria i/o properes al pensament maragallà, que van aportar altres reflexions i van contribuir a refermar les idees desenvolupades. Aquest treball es nodreix també de l'acumulació de resultats de treballs previs sobre l'àrea metropolitana de Barcelona, en què també s'havien dut a terme entrevistes i una exhaustiva recerca documental. Aquests treballs han donat fruit a diverses publicacions a les quals ens referirem durant el text.

1.3 ESTRUCTURA DEL LLIBRE

Després d'aquesta introducció, el llibre es divideix en quatre capítols més. El segon capítol se centra en la governança de les àrees metropolitanes, analitzant les teories principals i comparant-ne els models. En aquest sentit, hi ha tres grans escoles de pensament sobre la governança metropolitana: l'escola de la reforma (*reform school*) (1950-1970), l'escola de l'elecció racional (*public choice school*) (1970-1980) i el nou regionalisme (*new regionalism*) (a partir de 1990). Cada corrent proposa un model normatiu d'organització metropolitana diferent basat en un grau major o menor d'institucionalització i segons una concepció específica de què significa l'espai metropolità.

Al tercer capítol es contextualitza la governança metropolitana de Barcelona en relació amb aquests corrents teòrics i models. Fins a quin punt les institucions metropolitanes creades a Barcelona s'inspiren en aquestes escoles de pensament? Com s'insereixen en un context més general? Així, en un primer punt veurem el tractament de la governança metropolitana a Espanya i quins són els models de governança metropolitana de les principals àrees urbanes del país. A continuació, explicarem les quatre fases de la història recent de la governança metropolitana barcelonina: l'existència de la CMB (1974-1987); la fragmentació institucional (1987-2003); el nou regionalisme (2003-2010) i la nova institucionalització metropolitana (des de 2011).

Pasqual Maragall ha tingut un paper destacat en la construcció de la governança metropolitana de Barcelona. El quart capítol és el gruix de la recerca ja que analitza l'època més intensa: la de Maragall primer com a regidor i després com alcalde de Barcelona i President de la CMB, és a dir, entre 1979 i 1987. En aquest capítol explicarem el pensament metropolità de Maragall i el seu lideratge en aquest àmbit. També analitzarem en profunditat el debat i aprovació de les Lleis d'Organització Territorial de Catalunya (LOT) al Parlament de Catalunya, que tenen com a resultat l'abolició de la CMB. Aquest procés va des de gener de 1986 a l'abril de 1987 i il·lustra la visió metropolitana i del territori dels diversos partits polítics. L'enfrontament al voltant de les LOT mostra la intensitat de la rivalitat entre àmbits de govern (Generalitat i Ajuntament de Barcelona, Generalitat i CMB) i també el "duel de titans" entre Jordi Pujol i Pasqual Maragall.

El cinquè capítol analitza el paper de Maragall en el context post CMB i es divideix en dues parts. Primer, Pasqual Maragall, com a alcalde de Barcelona, intenta recomposar el lideratge i esperit metropolitans mitjançant la creació de la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona l'any 1988. Veurem quin va ser el seu rol en la governança metropolitana fins a la seva dimissió com alcalde de Barcelona l'any 1997. Després, Maragall esdevé el cap de l'oposició al Parlament de Catalunya (1999-2003) i President de la Generalitat de Catalunya (2003-06). En aquesta etapa analitzarem com canvia la seva

concepció del fet metropolità i quines accions emprèn en relació amb el seu reconeixement polític i a la seva governança.

Finalment, a les conclusions farem dues contribucions. Primer, farem una síntesi dels temes més importants explicats al llarg del text i debatrem al voltant de la idea de la identitat metropolitana a Barcelona. Per acabar, explicarem quin és el llegat de Pasqual Maragall en relació amb la governança metropolitana de Barcelona i com l'àrea metropolitana actual no es pot entendre sense el seu treball i compromís amb un ideal metropolità.

2. Governar les àrees metropolitanes: teories i models

A Europa i Amèrica del Nord, la concentració de la població en àrees o aglomeracions metropolitanes s'ha realitzat bàsicament a la segona meitat del segle xx. Aquest procés no ha estat homogeni en el temps i en l'espai: l'expansió urbana europea i nord-americana es diferencia bàsicament pel que fa a la densitat dels nuclis urbans (major a Europa) i al tipus de creixement (més difós als Estats Units i a Canadà). Malgrat aquestes diferències, el procés de metropolitanització planteja una sèrie de reptes semblants a ambdós continents (ambientals, econòmics, socials i polítics): tots ells estan interrelacionats i configuren l'agenda política dels governants.

La manera de governar les ciutats i llurs àrees metropolitanes ha estat un tema recurrent en l'agenda política al llarg del segle xx, especialment a partir de la segona meitat, en el marc de l'estat del benestar. El disseny d'institucions metropolitanes reapareix cíclicament en el debat governamental, no només per les discrepàncies en la millor solució sinó també perquè, en tractar-se d'una realitat que canvia contínuament, les estructures pactades o imposades esdevenen inadequades en poc temps. Per exemple, actualment a Itàlia i a França s'estan duent a terme reformes metropolitanes molt ambicioses. En el cas italià, l'any 1991 es va aprovar una llei per crear "ciutats metropolitanes", però a la pràctica no es va dur a terme. Una nova llei l'any 2012 sí que s'ha implementat i ha suposat, des de 2015, la creació de noves estructures metropolitanes a les principals aglomeracions urbanes del país com a substitució de les províncies. A França, després de nombroses reformes (anys 1960, l'any 2000) que no van afectar la capital, finalment s'ha decidit crear una estructura metropolitana per al Gran París (*Métropole du Grand Paris*), efectiva des de gener de 2016.

El repte de la governança metropolitana comprèn, doncs, aspectes molt diversos, com són l'encaix de l'àmbit metropolità en l'estructura político-administrativa de la regió o del país, el paper dels municipis

i dels seus líders polítics, o la cooperació entre els diversos actors de l'àrea metropolitana (administracions, empreses, universitats, ciutadans, associacions, etc.). El debat i l'aplicació de models de governança són sovint polèmics, ja que entren en conflicte ideologies, interessos i maneres diverses de concebre l'espai metropolità.

En la literatura acadèmica hi ha un consens a l'hora de diferenciar tres grans escoles de pensament en relació amb la governança metropolitana (Brenner, 2002; Heinelt i Kübler, 2005; Tomàs, 2012a): l'escola de la reforma (*reform school*) (1950-1970), l'escola de l'elecció racional (*public choice school*) (1970-1980) i el nou regionalisme (*new regionalism*) (a partir de 1990). Les tres perspectives sorgeixen als Estats Units i són adoptades al Canadà i a Europa, amb un gran impacte. En efecte, les diverses escoles de pensament esdevenen marcs normatius que serveixen per justificar les reformes implementades. Com resumim breument, cada corrent proposa un model d'organització metropolitana diferent segons una concepció específica de què significa l'espai metropolità.

2.1 L'ESCOLA DE LA REFORMA

Durant els anys 1960, l'expansió de l'estat del benestar va crear un corrent d'opinió d'optimisme sobre la capacitat dels governs per solucionar tant els *hard problems* (problemes relacionats amb les infraestructures, la xarxa de transport, la planificació dels usos del sòl, l'oferta d'habitatge o el subministrament d'aigua corrent), com els *soft problems* (relatius a la pobresa, la sanitat, el sistema educatiu, l'atur, la cohesió socials) (Keating, 1995). A Europa i a Amèrica del Nord la preocupació per la planificació i la millora de la professionalitat i eficiència dels governs locals (inclosos els metropolitans) va conduir a la teoria de la reforma o els "consolidacionistes". Aquest corrent ja havia tingut força a inicis del segle xx, però és als anys 1960 i principis de 1970 quan els seus arguments van tenir més ressò i van ser posats en pràctica.

Des d'aquesta perspectiva, les àrees metropolitanes han de ser àmbits polítics: la intervenció pública és necessària per tal d'assegurar una millor

coordinació en la prestació de serveis, una millor redistribució de la renda, un accés igualitari a serveis i equipaments i un desenvolupament econòmic equilibrat en el territori. Tal com diu Sharpe (1995), el model de governança metropolitana s'entén a partir del principi d'igualtat en el territori, gràcies a un ens metropolità amb competències de planificació i de redistribució, combatent les desigualtats socials i contribuint a una millor equitat social i fiscal. Es reconeix una preponderància de l'Estat vers altres actors (sobretot privats). Per aquest raó, aquest enfocament s'ha associat a la idea de "govern", a diferència dels corrents actuals, basats en la idea de la "governança" (vegeu més endavant).

A més de la igualtat, la teoria de la reforma es fonamenta en el principi de l'eficiència en la gestió i en la prestació dels serveis. D'acord amb aquest corrent, la fragmentació governamental augmenta els costos de prestació i producció de serveis a les àrees metropolitanes. Així, segons els reformistes, la prestació de serveis en municipis petits comporta problemes d'operativitat, de recursos i de capacitat per oferir-los, ja que aquests no disposen de la infraestructura adequada. En una lògica de les economies d'escala, la satisfacció dels ciutadans creix en augmentar la dimensió dels governs locals perquè les unitats grans són més eficients en la prestació de serveis.

En tercer lloc, el corrent reformista concep el territori metropolità com un espai de relació directa entre ciutadans i governants. Es creu en la creació de governs metropolitanos amb competències pròpies i on els electes locals són responsables davant els ciutadans. L'elecció directa s'explica, així doncs, per la voluntat de donar visibilitat i legitimitat als ens metropolitanos, sobretot de nova creació. En efecte, tenir representació directa a escala metropolitana implica realitzar una campanya i un programa electoral metropolitanos sobre el qual debatre i adoptar compromisos. En l'elecció indirecta, són els alcaldes i regidors els qui, sent elegits en la base del seu municipi, han de defensar un interès comú metropolità, malgrat ser responsables davant dels electors del municipi i no del conjunt de l'àrea metropolitana. A més a més, el mandat del govern metropolità està lligat al calendari electoral municipal: si hi ha canvis en les majories polítiques locals, canvia també la composició del

govern metropolità. Per tant, la continuïtat dels consellers metropolitans no depèn del seu rendiment a escala metropolitana sinó municipal.

En resum, segons la perspectiva reformista, la governança metropolitana assoleix la institucionalització màxima per tal d'aconseguir l'equitat, la democràcia i l'eficiència. L'àrea metropolitana esdevé així un espai polític diferenciat i les seves decisions tenen caràcter vinculant. El model metropolità ideal de l'escola de la reforma es basa en quatre característiques (Sharpe, 1995):

- a) cobertura territorial adequada, ja que coincideix amb l'àrea funcional;
- b) autonomia de l'ens metropolità vers el govern central i els governs locals;
- c) àmplies competències i reconeixement jurídic;
- d) forta legitimitat política, obtinguda mitjançant l'elecció directa dels seus representants.

Per tal de dur a terme aquests principis, el corrent de la reforma proposa la creació d'autoritats metropolitanes a un nivell (després d'una fusió o annexió de municipis) o a dos nivells (sense eliminar el nombre de municipis i creant una estructura federativa).

La primera opció, més dràstica, consisteix a estendre els límits de la ciutat central cap als municipis de l'àrea metropolitana per tal d'aconseguir un ens unitari. Aquesta acció es pot descriure de dues maneres. Parlem d'annexió quan una ciutat incorpora un o més municipis (perdent aquests la seva condició de municipi). Això sol succeir a les grans ciutats, que incorporen els municipis dels voltants. Als Estats Units, al segle XIX l'annexió de municipis per part de les grans ciutats del moment era molt normal: Boston, Nova York i Filadèlfia. A principis del segle XX, algunes ciutats com Detroit, Los Angeles, Oklahoma City, Phoenix, Dallas i Houston també van fer annexions. Tanmateix, després de la Segona Guerra Mundial, l'oposició dels municipis a ser annexionats va forçar la disminució del ritme reformista. En canvi, la fusió significa l'agrupació de dos o més municipis per crear-ne un de nou. En aquest cas, es tracta d'una opció seguida més aviat en municipis

petits, que decideixen o són obligats a fusionar-se per tal d'assegurar una prestació de serveis més eficient. Molt comunes entre els anys 1950 i 1970 a Europa del Nord i central, tenim exemples recents de fusions municipals a Canadà (Toronto, Ottawa, Mont-real i d'altres ciutats entre 1998 i 2000) i a Dinamarca (reforma de 2007).

Aquest model ha estat molt criticat pel seu caràcter intervencionista: la fusió i l'annexió de municipis és sovint rebutjada tant pels ciutadans com pels electes locals. Les reformes d'aquest tipus solen ser imposades per un govern superior i titllades pels seus detractors com "anti-democràtiques" (vegeu en aquest sentit la reforma a Quebec de l'any 2000 analitzada a Tomàs, 2012b). A més a més, segons els seus contraris, la creació d'una estructura unitària que substitueixi els municipis es tradueix a la pràctica en un gran aparell burocràtic (*megacity*), la qual cosa dificulta l'agilitat dels tràmits i alenteix la gestió. Aquest model també és criticat per la centralització de les competències i per un excés de "paternalisme" (Bish, 1973).

La segona opció, a dos nivells (*two-tier level*), és considerada com el model ideal de reforma metropolitana. Aquesta proposta combina dos nivells per a la distribució de funcions: un àmbit superior que s'encarrega de la coordinació de les polítiques globals de l'àrea metropolitana i un àmbit local que coordina i implementa els serveis a cada municipi. El repartiment de quines competències ha de tenir cada àmbit no és homogeni, sinó que varia cas a cas. No obstant això, sembla haver-hi un consens en què l'àmbit superior, liderat per un president escollit de manera directa, s'ocupi d'aquells aspectes de l'àrea metropolitana que necessiten una visió global (xarxa de transport i infraestructures, planificació territorial, serveis tècnics com el subministrament d'energia i la gestió del tractament de residus), mentre que el municipi tracti temes locals (permisos i llicències locals, atenció a la gent gran i serveis de proximitat, etc.) (Sharpe, 1991). Els exemples paradigmàtics d'aquest model són el *Greater London Council* (1965-1986) i el *Metro Toronto* (1954-1998).

La solució *two-tier* juga amb la idea d'escala en dues perspectives: àmbit superior per la coordinació i àmbit inferior per mantenir

els vincles de proximitat i d'identitat dels habitants. Pel que fa a la legitimitat democràtica, el fet d'escollir directament els consellers i l'alcalde metropolità permetria una rendició de comptes a la ciutadania i el desenvolupament d'una democràcia metropolitana. A Europa, però, només hi ha dos casos en què hi ha una elecció directa: Stuttgart i Londres. Un indicador de la legitimitat democràtica dels governs metropolitans amb elecció directa és la taxa de participació a les eleccions metropolitanes. A Stuttgart, després d'una primera votació l'any 1994 fregant el 70%, la participació s'ha anat estabilitzant per sobre del 50%. A Londres, hi ha una estabilitat per sota del 40%, tret de dos moments en què hi havia possibilitat d'un canvi d'alcalde: les eleccions de 2008 (45%), en què l'històric alcalde Ken Livingstone fou derrotat pel candidat conservador, Boris Johnson, i les darreres (2016), en què va guanyar el laborista Sadid Khan (participació del 46%). De fet, el govern de Blair va fer un referèndum previ a la creació de la *Greater London Authority*: un 72% dels ciutadans va votar a favor, però només van votar el 35% dels ciutadans amb dret a vot. Si ho comparem amb la participació electoral a les eleccions municipals, veiem en ambdós casos que són percentatges semblants. En altres paraules, l'elecció directa del Consell metropolità en aquestes dues aglomeracions no hauria aconseguit diferenciar-se de les eleccions municipals (Tomàs, 2016a).

L'ideal proposat per l'escola de la reforma és l'expressió màxima de la institucionalització de la governança metropolitana, ja que implica canvis institucionals que alteren les relacions de poder. Aquesta opció sovint és rebutjada pels municipis implicats, ja que comporta una delegació del poder cap a una autoritat metropolitana. La resistència també apareix per part dels àmbits superiors de govern (regional/nacional), a causa del volum de població que concentren les aglomeracions metropolitanes i del contrapoder que pot suposar la creació d'un govern metropolità amb competències i legitimitat democràtica. Les resistències són especialment fortes en els casos de les capitals. En aquest cas, la possibilitat de crear rivalitat política depèn en gran mesura del poder que tinguin els governs metropolitans. Si aquests tenen competències estratègiques i de gestió, com en el cas de Londres,

la possibilitat d'erigir-se com a contrapoder és menor. A més a més, crear un nou àmbit pot ser jutjat innecessari i costós.

Per aquestes raons, la creació de governs metropolitans és excepcional i s'opta per crear estructures més lleugeres. De fet, les estructures actuals que hi ha a Europa no compleixen tots aquests criteris i s'han de considerar com una versió *light* dels governs metropolitans. En efecte, llur autonomia es veu limitada per la distribució de competències amb altres àmbits, per la manca de finançament propi o per la debilitat de la legitimitat democràtica. Tot i així, són ens de coordinació de polítiques metropolitanes que solen tenir una visió integral de l'aglomeració. Alguns exemples d'estructures metropolitanes actuals són Stuttgart (1994), Londres (creada per llei el 1999, en funcionament el 2000), Lisboa (diverses legislacions, la darrera el 2013), Lió (1999), Barcelona (Llei de 2010, en funcionament el 2011), els de les aglomeracions italianes (2015-2016) i París (2016) (Tomàs, 2015a).

2.2 L'ESCOLA DE L'ELECCIÓ RACIONAL

Cap a finals dels anys 1970, a causa, entre d'altres, de les crisis econòmiques, les virtuts de la planificació per fer front a la incertesa i imprevisibilitat de l'economia foren qüestionades. La recessió econòmica i l'alentiment del creixement de les ciutats centrals van contribuir al declivi de la teoria de la reforma i a l'emergència d'una manera alternativa de concebre el govern de les àrees metropolitanes. Segons l'escola de l'elecció racional o *public choice school*, dominant al període 1970-80, la competició entre municipis petits i autònoms suposa una millora de la qualitat dels serveis oferts i alhora permet que els ciutadans triïn segons les seves preferències i capacitats. En altres paraules, els teòrics d'aquest corrent són partidaris de la fragmentació institucional, és a dir, d'àrees metropolitanes dividides en múltiples municipis i organismes.

L'enfocament de l'elecció pública parteix de l'individualisme metodològic, subratllant la importància de les preferències individuals (Bish i Ostrom, 1973). En aplicar aquesta perspectiva a la governança metropolitana, la teoria postula que la fragmentació i la competició

entre governs locals aconseguix una provisió de serveis amb criteris de qualitat similars als del mercat. D'aquesta manera es promou l'eficiència i s'incrementa la satisfacció dels ciutadans perquè aquests poden escollir els serveis que volen segons les seves preferències, atrets pel municipi que més avantatges els doni. Tal com diu Tiebout, els ciutadans, en escollir què volen i com ho volen, “*vote with their feet*” (Tiebout, 1956), és a dir, trien el seu lloc de residència i els seus governants en funció de la qualitat de vida i dels serveis que reben. Per tant, l'existència d'autoritats metropolitanes que ofereixin serveis per a un únic territori i una única població no té sentit, ja que no es poden oferir els serveis de manera eficient segons les preferències dels individus. Aquesta visió de l'espai metropolità és molt diferent respecte al corrent reformista. Per als teòrics de l'elecció racional, l'àrea metropolitana no existeix com a espai polític: no cal ni impulsar polítiques metropolitanes ni assegurar una cohesió social, ja que la base política és el municipi. L'àrea metropolitana és vista com un gran mercat, en què els municipis competeixen per atraure residents i activitats econòmiques.

La solidaritat metropolitana no és, doncs, un objectiu a assolir, sinó que es fomenta la competitivitat dels municipis. Segons aquesta perspectiva, els municipis tenen autonomia per fixar impostos i decidir quins serveis ofereixen, en una lògica oposada als reformistes, que donen un paper preponderant a l'ens metropolità. Per als teòrics de l'elecció racional, cada municipi intenta gaudir dels millors serveis i de les millors condicions per atraure el desenvolupament econòmic, sense comptar amb la resta dels municipis. De fet, serà més fàcil donar serveis a una població homogènia en un territori limitat que no pas haver de tenir en compte les diferències en un territori més gran. La lògica individualista s'estén, doncs, a la política local: cal que els municipis aconseguixin atraure residents i activitats econòmiques sense la intervenció d'un ens metropolità. Segons el *public choice*, els municipis no necessiten cap autoritat superior i es regulen de manera autònoma, per la qual cosa les idees reformistes són considerades com a “paternalistes i autoritàries” (Bish, 1973). En canvi, els crítics d'aquesta perspectiva plantegen que l'elecció al municipi de residència

està lligada a diferents factors, sobretot el nivell de renda, i que, per tant, les condicions d'accés als béns i serveis no són iguals, generant desigualtats dins les àrees metropolitanes (Rose, 1999).

Aquesta perspectiva representa, així mateix, l'altra cara de la moneda en comparar-la amb el corrent anterior pel que fa a la concepció de l'espai metropolità, inexistent per als teòrics del *public choice*. Encara més, aquests destaquen també la importància de l'eficiència i de la democràcia, valors que s'assoleixen en municipis petits i autònoms, no en megaciutats o estructures metropolitanes. D'una banda, els municipis petits permeten una gestió més eficient dels recursos i una agilitat administrativa i, de l'altra, una proximitat entre electors i governants que afavoreix la participació política. Obligar els municipis a participar en una estructura metropolitana o a perdre la seva autonomia mitjançant la fusió o l'annexió és jutjat com un atac a la democràcia local.

Per tant, en la lògica de la teoria racional, les àrees metropolitanes es caracteritzen per la fragmentació total: existeixen municipis petits sense cap mena de lligam entre ells. El model ideal per governar les àrees metropolitanes n'és un d'absència de cooperació i de cap tipus d'institucionalització. Tanmateix, en la realitat els municipis conviuen en el territori metropolità i no poden ignorar-se completament els uns dels altres. La cooperació voluntària entre municipis mitjançant agències sectorials (per la prestació d'un servei) es preveu com una solució més adequada que no pas la imposició jeràrquica. En efecte, dos municipis veïns es poden associar per la prestació d'un servei, sense que això impliqui cap reforma institucional, com la disminució del nombre de municipis o la creació de governs metropolitans. Als Estats Units és molt freqüent aquest model (anomenat *special districts*): tenen representació indirecta i es presenten com ens de caire més tècnic que polític. A diferència dels governs metropolitans, però, la perspectiva metropolitana és fragmentada, ja que s'ocupen d'un sol àmbit (residus, transport, habitatge), mancant d'una visió global. Sovint, trobem aglomeracions amb diverses agències sectorials, cada una cobrint un territori diferent, com Barcelona entre 1987 i 2010 o actualment a Birmingham, on conviuen tres autoritats metropolitanes amb una única

funció (transport, policia i emergències). La coordinació entre elles és un dels reptes pendents d'aquest model (Tomàs, 2015a).

2.3 EL NOU REGIONALISME O LA GOVERNANÇA METROPOLITANA

Aquesta perspectiva és la més recent, desenvolupada a la dècada de 1990 als Estats Units, i pretén ser una alternativa al debat que oposa les escoles reformista i de l'elecció racional (titllats d'antics regionalismes, *old regionalisms*) (Heinelt i Kübler, 2005). A Europa, el fet que la paraula “regió” es faci servir per denominar ens subestats ha implicat que no s'utilitzi la denominació de “nou regionalisme” sinó de governança metropolitana. Per entendre aquesta perspectiva, cal fer referència a tres processos simultanis que configuren la realitat metropolitana actual: la reestructuració de l'economia mundial, la interdependència entre el centre i la perifèria, i la viabilitat del desenvolupament social, ambiental i fiscal metropolitans. Aquestes tendències estan interrelacionades i s'expressen de manera diferent a Amèrica del Nord i a Europa.

En primer lloc, el procés de la globalització ha tingut un impacte en el paper de l'Estat i també de les grans ciutats i llurs àrees metropolitanes (Pierce, 1993). Segons els autors neoregionalistes, la mundialització dels mercats ha configurat una nova jerarquia urbana que ha situat les aglomeracions metropolitanes com a pols de producció (Lever, 2001). En el marc del mercat global, les àrees urbanes competeixen entre elles per atraure inversions, empreses i turistes. Així doncs, les polítiques urbanes s'orienten vers la concentració de certes activitats econòmiques o *clusters* (per exemple, en el sector de la biotecnologia o la comunicació), l'organització de certs esdeveniments internacionals (Jocs Olímpics, Exposicions Universals, etc.) i la renovació de la seva imatge (amb campanyes de màrqueting i finançant projectes arquitectònics espectaculars per a edificis d'oficines, estadis, teatres, museus, etc.). No totes les ciutats tenen les mateixes oportunitats, ja que no parteixen de la mateixa situació econòmica i política, però l'objectiu de la competitivitat econòmica és generalitzat. Aquesta relació entre

la dinàmica global i local o *globalization* (Swyngedouw, 1997) obliga als líders polítics a pensar en noves fórmules de governança metropolitana que incorporin el sector privat i altres actors (universitats, cambres de comerç, etc.).

El segon tret característic del nou regionalisme és el canvi de visió entre el centre i la perifèria. Des de finals del segle XIX fins a mitjan del XX, domina una concepció monocèntrica de les àrees metropolitanes, on la ciutat central és la font de recursos, de població, d'innovació i de desenvolupament econòmic. Aquesta concepció comença a posar-se en dubte arrel del *boom* dels suburbis a Amèrica del Nord als anys 1950 i 1960, i de la creixent especialització dels espais (residencial, comercial, de negocis, etc.). La concepció metropolitana és molt més fragmentada, amb múltiples centres, però sense connexió entre ells. Als anys 1970 i 1980 el declivi dels centres és més notori als Estats Units (concentració de pobresa, pèrdua de centralitat, etc.) que als països europeus, que si bé perden població i activitats econòmiques a favor de les perifèries, continuen tenint un major poder polític, econòmic i simbòlic. Tenint en compte aquests canvis, el nou regionalisme considera que ja no es pot parlar d'un domini del centre sobre la perifèria, sinó que cal concebre les àrees metropolitanes com un tot, en què el centre i les perifèries són interdependents (Downs, 1994).

Aquesta visió concep les àrees metropolitanes d'una manera policèntrica, a través d'una xarxa de nuclis interconnectats, on tots són necessaris. Ho podem entendre en relació al procés de globalització i a la creixent competitivitat entre ciutats: ja no són les ciutats que competeixen, són les aglomeracions metropolitanes, que concentren la població i les activitats econòmiques, com també els aeroports, les carreteres, les estacions dels trens d'alta velocitat, els centres de tecnologia, les universitats, etc. Les ciutats centrals no poden acollir únicament aquests atractius, que es reparteixen en les diverses perifèries. Per tant, el model per governar les àrees metropolitanes no pot ser ni "centrista", com defensen els reformistes, ni "autonomista", com proclamen els seus detractors. Per als neoregionalistes, cal tenir en compte tots els actors (centrals i perifèrics), estimulants la col·laboració horitzontal.

Finalment, el corrent neoregionalista considera que el creixement de les zones urbanes comporta una sèrie de problemes (consum de sòl, contaminació, gestió de la mobilitat, segregació social i espacial) que han de ser tractats conjuntament. En aquest punt, la situació als Estats Units és més problemàtica, sobretot pel que fa a la degradació dels centres urbans i al creixement urbà dispers (*urban sprawl*) (Dreier *et al.*, 2001, Rusk, 1995). Els autors d'aquest corrent insisteixen en què hi ha d'haver iniciatives conjuntes per evitar que les desigualtats socials perjudiquin el desenvolupament econòmic metropolità. En altres paraules, es considera que la competitivitat de les àrees metropolitanes es veurà afectada si hi ha un excés de pobresa i una mala qualitat ambiental: les ciutats han de ser agradables per a viure-hi, per a visitar-les i per a invertir-hi. Segons aquesta perspectiva, a tothom li interessa mantenir una certa cohesió social i, per tant, cal assegurar una correcta redistribució dels béns i dels serveis i del seu cost entre tots els ciutadans metropolitans (Swanstrom, 2001).

Tenint en compte aquests tres punts, el model defensat pel nou regionalisme no es fonamenta en la modificació dels límits municipals, sinó en el consens i la introducció de mecanismes poc institucionalitzats com les associacions de municipis o la planificació estratègica. En el primer cas, els municipis decideixen voluntàriament cooperar per la prestació de diversos serveis i per engegar projectes comuns. L'efectivitat de la cooperació voluntària depèn en gran mesura del marc legal en què operen els municipis (competències, finançament, etc.) i de la voluntat política dels representants municipals. Sense un lideratge clar i ganes de cooperar, aquest model de governança és efímer. També hi ha casos en què la cooperació es fa sobre una base més política, com un element de transició cap a una forma més institucionalitzada de governança metropolitana. Aquest va ser el cas de la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i posteriorment el Consorci metropolità, que va servir de transició cap a la nova Àrea Metropolitana de Barcelona (vegeu capítol 3). Actualment, també és el cas de París, que ha passat d'una associació de municipis a una estructura més institucionalitzada, la *Métropole du Grand Paris*. En altres

casos, la cooperació voluntària es fa sobretot per construir un espai de diàleg metropolità i arribar a acords entre els membres, com també demanar subvencions als fons europeus (cas de l'aglomeració polonesa de Poznan) (Tomàs, 2015a).

Pel que fa a la planificació estratègica, els representants municipals comparteixen un espai de discussió i debat amb altres actors, tant d'altres administracions com dels sindicats i patronals, cambres de comerç, universitats, organitzacions sense ànim de lucre, etc. Casos molt coneguts de planificació estratègica són els de Barcelona i Torí (Tomàs, 2015a). Si bé aquests mecanismes no impliquen l'adopció de decisions vinculants, generen una dinàmica positiva i orientada cap a una visió compartida del desenvolupament metropolità, tot i que limitada a un grup d'actors determinat. Tant les associacions de municipis com la planificació estratègica poden ser elements de transició o complementaris de cooperació metropolitana més institucionalitzada.

Per als autors neoregionalistes, dotar-se d'instruments flexibles és més adequat per fer front als imprevistos (com les crisis econòmiques) que no pas crear estructures metropolitanes, més rígides (Wallis, 1994). Aquest corrent s'insereix, per tant, en el pas conceptual del govern a la governança: trobar una nova manera de garantir la governança metropolitana adaptada als reptes actuals, menys jeràrquica i més participativa (Jouve i Lefèvre, 1999). En aquest sentit, hi ha dues interpretacions de les oportunitats de l'àmbit metropolità per a millorar la democràcia en el context de la governança (Kübler i Wälti, 2001). Segons una visió pessimista, la major implicació del sector privat en el govern de les àrees metropolitanes pot comportar una menor transparència i rendiment de comptes (*accountability*). Segons una lectura optimista, l'obertura de la presa de decisions a altres actors (públics i privats) i la introducció de mecanismes participatius representa una oportunitat per implicar la ciutadania i millorar la qualitat de la democràcia, malgrat que es tracti d'una funció consultiva.

2.4 CONCLUSIONS

En resum, hi ha tres perspectives principals de com governar les àrees metropolitanes. En un extrem, el corrent de la reforma considera que cal crear ens amb fortes competències i d'elecció directa. En l'altre, el corrent del *public choice* defensa que no es pot forçar la cooperació i que en tot cas ha de ser voluntària, i sempre partint del principi d'autonomia local. El nou regionalisme se situa entre els dos extrems: d'una banda, coincideix amb l'escola reformista pel que fa a la necessitat de cooperar a escala supramunicipal i de tenir una visió regional, però, de l'altra, proposa solucions flexibles i poc institucionalitzades properes als postulats de l'escola racional.

Com mostra la Taula 2, les tres perspectives es fonamenten en una representació normativa de la governança metropolitana, un ideal a assolir que s'articula a partir de la combinació de quatre objectius (democràcia, eficiència, equitat i competitivitat).

TAULA NÚMERO 2: RESUM DELS CORRENTS SOBRE LA GOVERNANÇA METROPOLITANA

ESCOLA I PERÍODE	MODEL DE GOVERNANÇA	CARACTERÍSTIQUES	OBJECTIUS A ASSOLIR
De la reforma (1950-70)	Govern metropolità a un o dos nivells	<ul style="list-style-type: none"> • Competències exclusives • Autonomia fiscal • Elecció directa representants 	<ul style="list-style-type: none"> • Equitat • Eficiència • Democràcia
De l'elecció racional (1960-80)	Agències sectorials (prestació d'un sol servei)	<ul style="list-style-type: none"> • Cooperació voluntària • Autonomia municipal • Representació indirecta representants 	<ul style="list-style-type: none"> • Eficiència • Democràcia • Competitivitat
Del nou regionalisme (des de 1990)	Relacions flexibles entre els actors públics i privats	<ul style="list-style-type: none"> • Construcció visió comuna • Cooperació voluntària: intermunicipal i público-privada 	<ul style="list-style-type: none"> • Competitivitat • Equitat • Democràcia

FONT: ELABORACIÓ PRÒPIA.

Cadascun dels corrents promou una determinada visió de què és una àrea metropolitana i de quin és el model ideal d'organització. La preferència per una de les perspectives implica plantejar-se qüestions fonamentals com el grau d'intervenció pública o la naturalesa de la legitimitat democràtica en l'àmbit metropolità. Per aquesta raó, el debat sobre la governança metropolitana i la tria d'un model és polèmic, ja que la institucionalització de les àrees metropolitanes afecta la distribució de poders entre àmbits territorials.

A la pràctica, a Europa, dominen els models mitjanament institucionalitzats (Tomàs, 2009, 2015a). Sovint, la coordinació de les polítiques metropolitanes no la fa un govern metropolità sinó l'efectua un àmbit superior de govern ja existent (regió, província) o una agència sectorial (de transport, de medi ambient, etc.). Així, els models molt institucionalitzats (governos metropolitans amb forta autonomia) i poc institucionalitzats (cooperació voluntària entre municipis) són menys freqüents. Malgrat l'aprovació de lleis específiques en matèria metropolitana, els governs tendeixen a conferir pocs poders a les institucions metropolitanes. En general, hi ha poc reconeixement polític de les àrees metropolitanes ja que aquestes no disposen de l'autonomia jurídica ni financera per tal de poder ser considerades un veritable àmbit de govern.

3. Governar la ciutat real: de la CMB a l'AMB

La governança metropolitana de Barcelona no s'allunya dels postulats i models pregonats pels diversos corrents teòrics esmentats al capítol anterior. En efecte, com veurem en aquest capítol, en la història recent de l'aglomeració barcelonina hi ha hagut quatre fases que reflecteixen les diverses escoles de pensament metropolità, amb èpoques de major institucionalització (la Corporació Metropolitana de Barcelona fins a l'any 1987 i l'Àrea Metropolitana de Barcelona des del 2011), èpoques de gran fragmentació institucional (1987-2003) i moments en què hi ha una major iniciativa local en la línia del nou regionalisme (2003-2010). Abans d'entrar en l'anàlisi de les diverses institucions existents en l'època democràtica, analitzarem breument el marc legal i el mapa de la governança metropolitana a Espanya per veure com se situa Barcelona en un context més general.

3.1 LA GOVERNANÇA METROPOLITANA A ESPANYA

El fenomen de la metropolitització no és aliè al context espanyol, caracteritzat per ser “una societat urbana en un territori predominantment rural” (Rodríguez Álvarez, 2002a: 108). Les zones poblades a la costa i a Madrid contrasten amb un model de baixa densitat a les zones centrals del país. De fet, hi ha 13 ciutats amb més de 300.000 habitants, mentre que el 85% dels municipis té menys de 5.000 habitants (dades de 2014). A diferència de països com Estats Units o Canadà, on es classifiquen les àrees metropolitanes a partir de la població i densitat de la ciutat central i la integració socio-econòmica amb els municipis metropolitans en base a les dades de mobilitat, a Espanya no existeix una definició estadística sistemàtica per a definir i classificar les àrees metropolitanes. En altres paraules, l'Institut Nacional d'Estadística no disposa d'una categoria metropolitana de classificació de dades, ni tampoc la

majoria d'instituts d'estadística autonòmics².

Així, per poder comparar i analitzar les principals àrees metropolitanes a Espanya cal referir-se a estudis acadèmics o a iniciatives institucionals com l'Atlas digital de les àrees urbanes, del Ministeri de Foment. De manera semblant a la definició de les regions urbanes europees (Tomàs, 2015b), a Espanya coexisteixen diverses definicions del fet metropolità, amb una extensió i un nombre de municipis que canvia segons l'agència o la institució. Tenint en compte aquesta pluralitat de definicions, la taula següent mostra la llista de les àrees urbanes més poblades (majors de 500.000 habitants) a partir de les dades de l'Atlas digital de les àrees urbanes a Espanya:

TAULA NÚMERO 3: LES ÀREES URBANES ESPANYOLES MÉS POBLADES (MAJORS DE 500.000 HABITANTS)

	POBLACIÓ (2014)
Madrid	6.007.424
Barcelona	5.028.221
València	1.541.356
Sevilla	1.303.370
Màlaga	959.898
Bilbao	904.607
Astúries	823.979
Saragossa	740.926
Alacant-Elx	695.225
Múrcia	643.916
Badia de Cadis	642.784
Vigo	587.066
Palmes de Gran Canària	540.190
Palma de Mallorca	539.424
Granada	524.044

FONT: EXTRET DE LES DADES DE L'ATLES DIGITAL DE LES ÀREES URBANES A ESPANYA [HTTP://ATLASAU.FOMENTO.GOB.ES/](http://atlasau.fomento.gob.es/) (10/06/2016).

2. A Andalusia, l'Institut Andalus d'Estadística es refereix al terme "aglomeració urbana", entesa com una àrea urbana polinuclear que conforma un mercat unitari de residència i feina (Almoguera Sallent, 2008).

Malgrat l'evidència del procés de metropolitanització, el sistema polític no ha donat respostes a aquest fenomen (Alba i Navarro, 2005). La creació d'àrees metropolitanes no ha estat prevista a la Constitució, que considera els municipis, les províncies i les comunitats autònomes (CCAA) els únics àmbits d'administració. L'única referència relativa a la cooperació supramunicipal la trobem a la Llei Reguladora de les Bases del Règim Local (LRBRL), segons la qual els municipis tenen dret a associar-se voluntàriament en forma de mancomunitats i consorcis (article 44). Seguint el model napoleònic de govern local (Hesse i Sharpe, 1991), la cooperació entre municipis és una opció molt seguida, sobretot per als municipis petits. En els darrers 30 anys, el nombre de mancomunitats no ha parat de créixer: ha passat de 109 l'any 1986 a 996 l'any 2015 (segons el Registre d'Entitats Locals del Ministeri d'Administració Pública, 2015). D'altra banda, la Llei de Grans Ciutats o Llei de Mesures per a la Modernització del Govern Local (Llei 57/2003, de 16 de desembre), iniciativa que Pasqual Maragall va impulsar, sense èxit, als anys 1990 (vegeu capítol 5), reconeix les particularitats de les grans ciutats, però no afronta la problemàtica metropolitana. Tampoc tenen en compte la dimensió metropolitana les lleis especials de Madrid i Barcelona, aprovades l'any 2006.

La LRBRL estableix que les CCAA són responsables, mitjançant els seus Estatuts d'Autonomia, de crear, modificar i suprimir les àrees metropolitanes (article 43). Així, el Govern central regula les característiques generals dels ens locals (competències, finançament) però deixa en mans autonòmiques la possibilitat de crear àrees metropolitanes. En comparar la legislació autonòmica en aquest àmbit de les majors àrees urbanes d'Espanya trobem una diferència principal. En els Estatuts d'Autonomia de tres CCAA es recull la possibilitat de crear àrees metropolitanes mitjançant una llei del Parlament (article 93 a Catalunya, article 65 a la Comunitat Valenciana, article 94 a Andalusia). En canvi, als Estatuts de Madrid i del País Basc no s'hi fa referència: aquesta cal trobar-la a la legislació respectiva del govern local (Llei de 2003 a Madrid, article 76, i Llei de 2016 al País Basc, article 108). El fet que el model de governança metropolitana sigui una competència

descentralitzada hauria de suposar l'existència d'una pluralitat de models, com succeeix a estats federals com Alemanya (Heinelt i Zimmermann, 2011). Tanmateix, a Espanya una tendència comuna ha estat la reticència dels governs autonòmics a donar reconeixement polític i institucional al fenomen metropolità.

En efecte, els models de governança metropolitana a Espanya es caracteritzen, majoritàriament, per una elevada fragmentació institucional, amb encavalcament de competències i pluralitat d'ens supramunicipals. Barcelona és l'única aglomeració que compta amb un govern metropolità a dos nivells, tot i que compta amb altres àmbits de cooperació supramunicipal, com les diputacions i els consells comarcals (vegeu 3.2). A continuació, analitzem breument el model de governança metropolitana de les quatre àrees urbanes més poblades de quatre CCAA (Madrid, Comunitat Valenciana, Andalusia i País Basc), on predominen models allunyats de la idea reformista.

El cas de Madrid és paradigmàtic a causa de la seva estructura actual. En el passat, una onada d'annexions (13 municipis) entre 1948 i 1954 van configurar la ciutat actual, de 600 km², agrupant la meitat de la població de la província de Madrid, que després esdevindria Comunitat Autònoma. Amb finalitats urbanístiques, es va crear la Comissió de Planejament i Coordinació de l'Àrea Metropolitana de Madrid (COPLACO) i es va promulgar un decret per crear l'Àrea Metropolitana de Madrid, formada per 23 municipis. Amb la creació de la *Comunidad de Madrid* (CAM), l'any 1983, aquesta va assumir les competències en ordenació del territori i la COPLACO i l'àrea metropolitana de Madrid van desaparèixer. En ser una comunitat uniprovincial, les competències de la Diputació provincial de Madrid foren transferides a la CAM, existint, per tant, només l'àmbit autonòmic i el local (179 municipis). Tot i això, existeixen nombroses mancomunitats de municipis per la gestió de serveis com residus, neteja viària o manteniment de parcs, especialment en els municipis menors de 10.000 habitants (Navarro i Tomàs, 2007). A la pràctica, la CAM, amb una Assemblea escollida directament pels ciutadans i amb ingressos propis, coordina les principals polítiques metropolitanes, com el transport. Amb aquesta

finalitat es va crear l'any 1986 el Consorci Regional de Transports de Madrid, que reuneix tots els organismes públics i privats relacionats amb el transport públic (com l'empresa Metro de Madrid, S.A.) per coordinar-ne els serveis i la integració tarifària del sistema de transport públic de la CAM. També existeix una empresa pública de gestió integral de l'aigua, Canal de Isabel II, que dona servei a sis milions de persones i pràcticament a tots els municipis. L'any 2003 es va aprovar la Llei de govern local de Madrid, en què es contemplava la possibilitat de crear àrees metropolitanes. Aquesta, però, no s'ha creat ja que la CAM assumeix el lideratge de l'àrea urbana (Rodríguez Álvarez, 2002b).

A València va existir durant un temps un organisme semblant a la CMB tant per les seves característiques com pel seu desenllaç, la Corporació Metropolitana del Gran València. Creada en època de la dictadura (1946), fou la primera formulació de caràcter metropolità, amb gran representació del govern central. L'any 1986, el Parlament valencià va extingir la Corporació per crear el Consell metropolità de l'Horta amb una nova organització i amb major responsabilitat dels municipis. Aquest govern metropolità fou eliminat l'any 1999 i substituït per tres agències sectorials de gestió de serveis: l'Entitat Pública de Transport Metropolità (creada per la Llei 9/2000, de 23 de Novembre), l'Entitat Metropolitana de Serveis Hidràulics i l'Entitat Metropolitana per al Tractament de Residus (fixades per la Llei 2/2001, de l'11 de maig). Cada una d'aquestes entitats sectorials cobreix un nombre diferent de municipis: 60, 51 i 45 municipis, respectivament, una característica compartida amb el cas barceloní entre 1987 i 2010. Així, l'àrea metropolitana de València s'organitza institucionalment a partir d'agències sectorials que agrupen un número diferent de municipis, sense una dimensió metropolitana compartida. De fet, les relacions entre l'Ajuntament de València i els municipis dels voltants han estat marcades pels conflictes polítics (Tomàs, 2011).

A Sevilla, hi ha, com a Madrid, un protagonisme autonòmic en la gestió dels temes a escala metropolitana, sobretot en matèria de transport. L'any 2001 el govern autonòmic va crear el Consorci de Transport Metropolità de l'Àrea de Sevilla, amb la participació de la

Junta, la Diputació provincial i 44 municipis metropolitans. El Metro de Sevilla, amb clara vocació metropolitana, està gestionat també per la Junta d'Andalusia. Hi ha d'altres organismes amb caràcter metropolità, com l'empresa municipal d'aigües de Sevilla (EMASESA), creada l'any 1974 i que abasteix 12 municipis. Finalment, l'any 2006 es va crear el Consorci d'Habitatge de l'Àrea de Sevilla, integrat per la Junta, la Diputació de Sevilla i 27 ajuntaments, tot i que amb competències limitades (Almoguera Sallent, 2008).

En el cas de Bilbao, també va existir la Corporació administrativa del Gran Bilbao, creada l'any 1945 i eliminada per la Llei del Parlament Basc 3/1980, de 18 de desembre. El Govern basc va assumir totes les seves competències excepte les urbanístiques, que foren transferides als ajuntaments de l'àrea del Gran Bilbao. Per prestar els serveis metropolitans existeixen dues agències sectorials per al transport i l'aigua. El Consorci de Transports de Biscaia es va crear l'any 1975 (Llei 44/1975, de 30 de desembre) amb l'objectiu de construir el Metro de Bilbao i de gestionar el transport públic a Biscaia. Compta actualment amb la participació del Govern Basc, la Diputació Foral de Biscaia, l'Ajuntament de Bilbao i d'altres nou ajuntaments. La segona agència sectorial de caràcter metropolità és el Consorci d'Aigües Bilbao Biscaia, creat l'any 1967, que presta de manera integral els serveis d'abastament i sanejament d'aigua a 72 municipis, que representen el 90% de la població de Biscaia. Finalment, en el cas de Bilbao existeix Bilbao Metropolis-30, un partenariat públic-privat que liderà el procés de planificació estratègica de Bilbao iniciat l'any 1991 en el marc de "la reforma Guggenheim". Aquest partenariat compta amb la col·laboració del Govern basc, les diputacions forals i els ajuntaments, com també de l'agència de caràcter públic Bilbao Ría 2000 (creada l'any 1992 per la transformació urbanística de Bilbao i la llera del riu) i d'universitats, cambres de comerç, sindicats, organismes no governamentals i associacions (Tomàs, 2011). En definitiva, com a la resta de casos, no hi ha una institució metropolitana dotada de mitjans i competències, sinó que predomina un model fragmentat amb diverses agències sectorials on són representats els diversos àmbits territorials. A diferència de

la resta, i de manera semblant a Barcelona, hi ha hagut un procés de planificació estratègica metropolitana incloent altres grups d'actors.

Com resumeix la taula següent, el model dominant a les quatre majors àrees urbanes d'Espanya és el d'agències sectorials, cobrint un número variable de municipis. El govern metropolità de Barcelona (l'AMB) és avui una excepció en el mapa espanyol, però la seva història recent comparteix molts trets amb la resta des les principals àrees urbanes espanyoles, com veurem a continuació.

TAULA NÚMERO 4: MODELS DE GOVERNANÇA DE LES ÀREES URBANES ESPANYOLES MÉS POBLADES

ÀREA URBANA	MODEL DE GOVERNANÇA
Madrid	Agències de transport i d'aigua (179 municipis)
València	Agències de transport (60 municipis), d'aigua (51 municipis) i de residus (45 municipis)
Sevilla	Agències de transport (44 municipis), d'aigua (12 municipis) i d'habitatge (27 municipis)
Bilbao	Agències de transport (10 municipis) i d'aigua (72 municipis), planificació estratègica (33 municipis i altres actors públics i privats)

FONT: ELABORACIÓ PRÒPIA.

3.2 EL DEBAT SOBRE LA BARCELONA REAL

Des de la segona meitat del segle xx, el creixement de la ciutat de Barcelona i la seva àrea metropolitana han seguit les tendències pròpies a la majoria de ciutats espanyoles, que es caracteritzen per tres fases (Nel-lo, 2004; de Terán, 2009; Martí-Costa *et al.*, 2011). Entre 1960 i 1975, Barcelona i l'àrea metropolitana van créixer gràcies a l'arribada de població d'altres indrets d'Espanya. La ciutat va aconseguir el seu màxim històric l'any 1979 amb 1,9 milions d'habitants, mentre que l'àrea metropolitana de Barcelona assolía la xifra dels 3 milions. A partir d'aleshores, el creixement va continuar però amb menor intensitat. Aquest període es caracteritza pel procés de suburbanització i un augment de les migracions entre municipis. En efecte, la capital catalana va perdre població a favor dels municipis metropolitans, cap

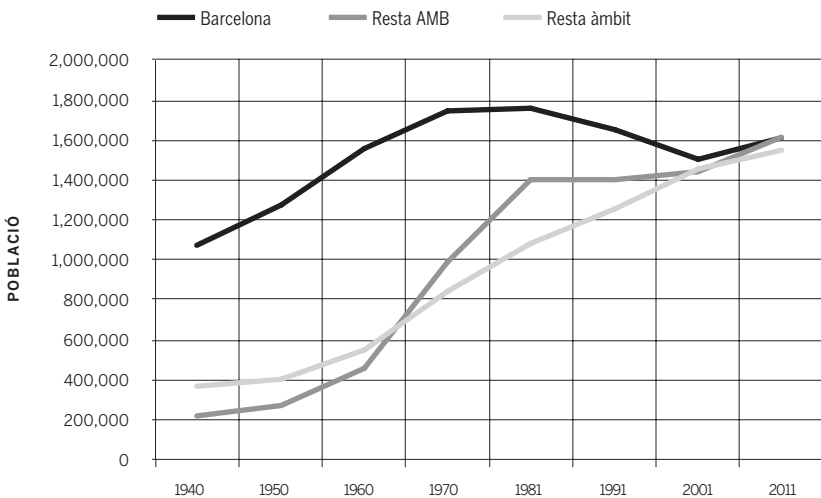
a la primera corona però especialment cap a la segona. Igualment, municipis de la primera corona que havien crescut en la primera fase perden població cap a nuclis de la segona corona metropolitana. Així, l'any 1996 Barcelona tenia 1,5 milions d'habitants, mentre que la regió metropolitana ja comptava amb 4,2 milions d'habitants.

A partir de l'any 2000 es produeixen dos fenòmens simultanis. En primer lloc, s'observa un increment de la mobilitat residencial intramunicipal. Segons Alberich (2010: 30), la meitat de la població metropolitana ha canviat de residència entre 1990 i 2005. És més, entre l'any 2000 i 2006, el nombre de persones que no només ha canviat de residència sinó de municipi ha passat del 12% al 20%. En efecte, hi ha un augment dels fluxos migratoris de la ciutat i la seva àrea metropolitana cap a la regió metropolitana i zones interiors de Catalunya, així com de grans ciutats a més petites. En altres paraules, des de municipis densos i poblats es migra cap als menys densos i més dispersos. A l'aglomeració de Barcelona, més de la meitat dels canvis residencials entre municipis han tingut com a destinació la segona corona metropolitana. Aquest fenomen ha estat descrit com un moviment “de l'interior a l'exterior i del gran al petit” i ha succeït no només en l'àmbit metropolità, sinó a tot Catalunya (Alberich, 2010). El creixement metropolità, gràcies a les infraestructures i xarxes de transport, s'ha traduït per la sortida de la ciutat de Barcelona de parelles i famílies joves que busquen habitatges a preus més assequibles i una millora en l'entorn. Aquest “èxode” metropolità ha estat protagonitzat principalment per les classes mitjanes (Subirats, 2012).

El segon fenomen ha estat l'arribada de població estrangera a les ciutats centrals: a Barcelona ciutat, va representar el 17,5 % de la població total l'any 2012. Gràcies al flux migratori estranger, la població barcelonina s'ha estabilitzat al voltant d'1,6 milions d'habitants. De fet, es produeix un fenomen de recentralització de la població, ja que la població nouvinguda s'assenta als centres urbans (Nel·lo, 2004; Alberich, 2010). Aquest gruix de població, però, és el que es mou amb més facilitat per motius laborals; si seguís les pautes de mobilitat dels autòctons, als propers anys veuríem que també la població nouvinguda tendeix a descentralitzar-se i dispersar-se.

El gràfic següent il·lustra l'evolució comparada de la població dels darrers 70 anys de l'aglomeració barcelonina. Hem diferenciat tres tipus de dades. Primer, la població de la ciutat de Barcelona. Segon, la població de la resta de l'àrea metropolitana de Barcelona (AMB), formada per 35 municipis. Finalment, la població de la resta de la regió metropolitana de Barcelona, que correspon a l'àmbit o vegueria metropolitana (formada per 164 municipis), però descomptant els 36 municipis de l'AMB.

GRÀFIC NÚMERO 1: EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ DE BARCELONA, RESTA DE L'ÀREA METROPOLITANA DE BARCELONA (AMB) I RESTA DE L'ÀMBIT METROPOLITÀ DE BARCELONA (1940-2011)

FONTE: ELABORACIÓ PRÒPIA A PARTIR DE LES DADES DISPONIBLES DE L'INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA.

El gràfic mostra el dinamisme propi del fenomen metropolità i planteja el debat sobre els límits territorials, un dels temes clàssics de la governança metropolitana. Al cas de Barcelona, on el tema metropolità s'emmarca en un debat més general, se l'hi suma el de l'organització territorial de Catalunya. Degut al fet que les diverses propostes sobre el model comarcal i local del sistema català han estat àmpliament

estudiades, no hi entrarem en aquest treball -vegeu els estudis de Vila (1977a, 1977b), Casassas i Clusa (1981), Argullol (1984), Lluch i Nel·lo (1984), els de Comissió d'Experts per a l'Ordenació Territorial de Catalunya creada l'any 2000, Burgueño (2003), Roca (2005). D'aquest debat, i en relació amb els models de governança metropolitana de Barcelona, el que ens interessa destacar és l'existència de dues visions del territori metropolità, sobretot des de la perspectiva del planejament urbanístic i territorial. En efecte, al debat i propostes de l'organització territorial a Catalunya ha existit una tensió entre una concepció més àmplia del fenomen metropolità (corresponent a la regió I o la vegueria metropolitana) i una visió més reduïda (centrada en el primer cinturó metropolità). Aquesta tensió també es veu reflectida en el pensament de Pasqual Maragall i en les institucions metropolitanes creades en els darrers 40 anys.

Centrant-nos només en els plans més recents, d'una banda existeixen els plans aprovats per a l'àmbit de 27 municipis (476 km²), com el Pla d'ordenació de Barcelona i la seva zona d'influència (1953) i el Pla General Metropolità de Barcelona (1976). Aquests dos plans van ser acompanyats de dos organismes metropolitanos: la Comissió d'Urbanisme de Barcelona (després de la Carta Municipal de 1960, serà la Comissió d'Urbanisme i Serveis Comuns de Barcelona i Altres Municipis) i la Corporació Metropolitana de Barcelona (CMB), respectivament. De l'altra, trobem els plans concebuts a una escala més gran, la regió metropolitana, que comprèn el territori que abasten les comarques de l'Alt Penedès, el Baix Llobregat, el Barcelonès, el Garraf, el Maresme, el Vallès Occidental i el Vallès Oriental, amb una superfície de 3.236 km² repartits entre 164 municipis. Aquesta concepció més àmplia del fenomen metropolità es plasma en el Pla director de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (1966), aprovat l'any 1968 com avanç d'un suposat Pla d'ordenació urbana de l'àrea metropolitana de Barcelona, i en el Pla Territorial Metropolità de Barcelona de 1998, tot i que cap dels dos van ser tramitats (Artal, 2002; Carreras, 2002).

De fet, no és fins a l'abril de 2010 que s'aprova un pla amb la perspectiva de regió metropolitana, el Pla territorial parcial de l'àmbit

metropolità de Barcelona (PTMB). La realització del Pla s'emmarca en la Llei 7/1987 (de reforma territorial) i en la Llei 1/1995 (d'aprovació del Pla Territorial General de Catalunya). Segons el Pla Territorial General de Catalunya, l'àmbit del Pla Metropolità de Barcelona és un dels set en què es divideix el territori de Catalunya per al desplegament de la planificació territorial prevista a la Llei de Política Territorial de 1983, conjuntament amb Alt Pirineu i Aran, Camp de Tarragona, Comarques Centrals, Comarques Gironines, Ponent (Terres de Lleida) i Terres de l'Ebre. Aquests àmbits de planificació passen a vuit el juliol de l'any 2010, arran de l'aprovació de la Llei 23/2010 sobre la creació de l'àmbit funcional del Penedès. Aquest nou àmbit de planificació està format per les comarques de l'Alt Penedès, el Baix Penedès, el Garraf i aquells municipis de la comarca de l'Anoia que s'hi vulguin incorporar.

Com veurem a continuació, en la història dels darrers quaranta anys de l'àrea metropolitana de Barcelona s'han creat institucions i s'ha establert una dinàmica de cooperació metropolitana reduïda a la primera corona metropolitana (entre 27 i 36 municipis). En efecte, l'àmbit més polític i polititzat ha estat el de l'àrea metropolitana, mentre que la regió metropolitana ha quedat restringida a un àmbit de planificació. De fet, tots els àmbits territorials (municipal, metropolità, provincial, autonòmic) tenen algun tipus de representació (per elecció directa o indirecta), mentre que la regió metropolitana, actualment, no té cap tipus de representació. Hi ha diverses raons que expliquen aquest desenvolupament (vegeu Tomàs 2016b), però sens dubte el pes que representa cadascun d'aquests àmbits en el conjunt de Catalunya és un factor fonamental (vegeu Taula 5).

Les dades de la taula, especialment la densitat urbana i el pes de la població urbana sobre el total de la població, ens indiquen que a Catalunya hi ha una especificitat urbana. Com veurem al capítol 4, l'encaix de la Barcelona metropolitana dins Catalunya ha estat objecte de diverses interpretacions ideològiques per part de les diferents forces polítiques i líders polítics, incloent-hi la de Pasqual Maragall. La taula, a més, mostra la diversitat d'àmbits territorials que conviuen en un territori reduït, cadascun amb les seves responsabilitats. Concretament,

TAULA NÚMERO 5: LES DIMENSIONS DE LA BARCELONA METROPOLITANA

ÀMBITS TERRITORIALS	POBLACIÓ 2015	% POBLACIÓ TOTAL	SUPERFÍCIE (KM ²)	DENSITAT (HAB/KM ²)	ENTITATS ADMINISTRATIVES	REPRESENTACIÓ
Barcelona	1.604.555	21,4	101	15.886	Municipi 10 districtes	Directa
Àrea metropolitana	3.213.775	42,8	636	5.053	36 municipis 4 comarques	Indirecta
Regió Metropolitana	5.024.494	66,9	3.236	1552	164 municipis 7 comarques	Sense representació
Província de Barcelona	5.523.922	73,6	7.726	715	11 comarques 311 municipis	Indirecta
Catalunya	7.508.106	100%	32.113	234	4 províncies 42 comarques 948 municipis	Directa

FONT: ELABORACIÓ PRÒPIA A PARTIR DE LES DADES DE L'INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA.

cal tenir en compte la Diputació de Barcelona, un àmbit local de segon nivell reconegut per la Constitució i que agrupa el 75% de la població catalana. Les competències de la Diputació se centren en donar assistència als municipis i fomentar-ne la cooperació en diversos àmbits, competències augmentades amb l'aprovació de la Ley de Sostenibilidad y Racionalización de la Administración Local (LRSAL) l'any 2013. A aquest marc institucional hem d'afegir l'encaix de Catalunya dins Espanya i les relacions entre l'àmbit autonòmic i el central, que afecten, de retruc, l'àmbit local i metropolità. En aquest entramat institucional es desenvolupa la governança metropolitana, caracteritzada en quatre fases: l'existència de la CMB (1974-1987); la fragmentació institucional (1987-2003); el nou regionalisme (2003-2010) i la nova institucionalització metropolitana (des del 2011).

3.2.1 CMB: la perspectiva reformista (1974-1987)

El Decret llei 5/1974 de 24 d'agost creà l'Entitat municipal metropolitana de Barcelona, regida per la Corporació Metropolitana de Barcelona (CMB), denominació amb què fou coneguda fins a la seva abolició l'abril de 1987. La CMB va substituir la Comissió d'Urbanisme

i Serveis Comuns de Barcelona creada després de l'aprovació de la Llei de Règim Especial de 1960. La funció principal de la CMB era d'impulsar i vetllar l'execució del planejament urbanístic i coordinar la prestació dels serveis metropolitans en 27 municipis metropolitans (vegeu a l'Annex 1 la llista de municipis presents en cada una de les institucions metropolitanes). El punt 3 de la introducció de la llei descriu les tasques de la CMB:

“[U]n organismo que impulse el desarrollo del planeamiento; programe las actuaciones intermunicipales; canalice las aspiraciones municipales con el apoyo de una eficaz acción de asesoramiento y asistencia técnica; se subroge en sus competencias a petición de los propios Ayuntamientos o cuando éstos mostraran negligencia en el cumplimiento de sus obligaciones urbanísticas; y, finalmente, desarrolle una ambiciosa acción directiva en orden a la dotación de servicios de carácter metropolitano, base imprescindible para el adecuado nivel de equipamiento del territorio que garantice el bienestar social de su población”.

Per tant, la CMB és de naturalesa una entitat local, però amb vocació metropolitana, orientada a exercir la coordinació del planejament i la prestació de serveis metropolitans. La CMB s'inspira en el model de govern metropolità a dos nivells. Sense eliminar municipis, es reconeix la necessitat de dotar l'àrea metropolitana d'instruments de coordinació de polítiques i de plans conjunts, especialment en matèria urbanística (executant el Pla General Metropolità de 1976). Tanmateix, és d'elecció indirecta: la llei estableix que el Consell metropolità és l'òrgan de representació metropolitana, format per representants dels diversos municipis i en què la ciutat de Barcelona, *“al ostentar por razones históricas y urbanísticas la condición de auténtica metrópoli o municipio director”* (introducció de la llei), ha de tenir una representació específica i qualificada.

Aquest de fet va ser un dels temes que enterboliren les relacions els primers anys de la CMB, ja que la composició del Consell metropolità atorgava 10 representants a l'Ajuntament de Barcelona, dos representants a cada municipi major de 100.000 habitants i quatre representants a la resta de municipis membres de la CMB (article 3.2

de la llei). Segons aquesta distribució, basada en la mida de la població dels municipis, l'Ajuntament de Barcelona tenia assegurada la majoria. Per aquesta raó, ja en període democràtic es va aprovar el Decret 1495/1979, de 29 de juny, per tal d'establir el procediment d'elecció dels representants dels municipis menors de 100.000 habitants (que eren la majoria) integrants del Consell metropolità i així representar d'una manera més equilibrada els diversos municipis membres. Al Consell metropolità creat l'any 1974 hi havia també sis representants de la Diputació de Barcelona: la llei fa èmfasi en la necessària coordinació amb aquesta altra entitat administrativa. Tanmateix, no hi havia cap delegat ni representant de l'Administració de l'Estat, a diferència dels models de Madrid, Bilbao i València. La CMB era regida, a més a més, per una Comissió administrativa i una Gerència metropolitana.

La composició del Consell metropolità, en què Barcelona tingué un rol predominant, s'hauria realitzat, segons Pradel (2016), a petició de Porcioles, molt proper a Franco. L'aleshores alcalde de Barcelona va tenir un paper clau en el model de desenvolupament urbà característic del franquisme, basat en la manca d'equipaments públics i en les revisions de l'edificabilitat i requalificacions del sòl que beneficiaven diferents interessos especulatius (propietaris del sòl, inversors immobiliaris, empreses constructores i la mateixa classe política) (Bordetas, 2010: 53). Aquest inici de la CMB dificultaria la transició cap a una institució en què els alcaldes metropolitans s'hi sentissin còmodes i no la percebessin com un instrument al servei de la ciutat de Barcelona, percepció que Maragall intentaria canviar (vegeu capítol 4).

Pel que fa al finançament, la CMB tenia els ingressos següents (article 11): rendes i productes del seu patrimoni, rendiment dels serveis; subvencions de l'Estat, la Diputació i els municipis; la contribució dels Ajuntaments membres; el cobrament d'impostos en relació amb obres i serveis realitzats i els que els municipis volguessin cedir-li; altres segons les lleis. A la pràctica, el finançament de la CMB provenia de les transferències de l'Estat i de les aportacions dels municipis membres, entre els quals destacava la contribució de la ciutat de Barcelona. Com veurem més endavant, Pasqual Maragall considerava adequat que

Barcelona fos l'artífex d'una solidaritat metropolitana.

Pel que fa a les competències, la llei marca clarament les competències relacionades amb el planejament urbanístic (article 4) i els serveis metropolitans (article 10.1), que són els següents: transports; abastament d'aigua; evacuació i tractament d'aigües residuals; subministrament d'energia elèctrica i gas; foment de l'habitatge; destrucció i tractament dels residus; serveis funeraris, incloent-hi els cementiris; extinció d'incendis; escorxadors i mercats centrals; qualsevol altre servei. En aquest sentit, la CMB aprovà el Pla de Costes (1987) i el Pla Especial d'Ordenació i Protecció del Medi Natural del Parc de Collserola (1987). Com veurem al capítol següent, es tracta de polítiques fonamentals per Maragall. Perdigo (2009) afirma que als anys 1980 es va fer efectiva la metropolitanització de la majoria dels serveis contemplats al Decret llei 5/1974: aigua, sanejament d'aigües residuals (Pla de Sanejament Metropolità, 1982), tractament de residus urbans, cementiris, com també el control de l'ambient atmosfèric. Tanmateix, no es va aconseguir la metropolitanització del transport interurbà (en superfície i subterrani), que va romandre sota la titularitat de l'Ajuntament de Barcelona. La llei també estipula que la CMB, per tal de fer efectiva la prestació de serveis, pot promoure la constitució de mancomunitats de municipis i constituir ens de gestió i consorcis amb altres administracions (article 10.3).

La llei es mostra oberta al fet que la CMB desenvolupi tot allò considerat d'interès metropolità, però el debat sobre les competències que podia assumir la CMB no es va iniciar fins al 1983. Com recorda Montilla a l'entrevista, en la primera legislatura (1979-1983) els alcaldes estaven concentrats en el seu municipi, ja que hi havia moltes carències que s'havien de resoldre. És en la segona legislatura (1983-87) que es va fer la mirada metropolitana i es començà a parlar de la ciutat real, pluricèntrica, i que es dueren a terme polítiques relatives a Collserola, als parcs metropolitans, al transport, als rius, al parc agrari del Baix Llobregat, al control de la contaminació atmosfèrica, a l'eliminació i tractament de residus sòlids, al Pla de Vies Metropolitanes, a la promoció econòmica i també a iniciatives de reindustrialització sobre els diferents

eixos industrials. Aquest va ser de fet un element de conflicte als anys 1980: per a alguns alcaldes metropolitans i dirigents de diverses forces polítiques, la CMB ultrapassava les competències assignades i, sobretot, exercia un rol més polític que tècnic. Els temes urbanístics foren els que més conflictes generaren entre la Generalitat i la CMB, no només per les funcions pròpies de la institució sinó també en relació amb el desenvolupament dels Jocs Olímpics (vegeu capítol següent). L'estira-i-arrotonsa entre Generalitat i CMB culminà amb la nova organització territorial plantejada pel Govern i votada al Parlament l'any 1987.

3.2.2 De la CMB a les comarques i la fragmentació institucional (1987-2003)

Al gener de 1986, Convergència i Unió, amb majoria parlamentària, presentà al Parlament de Catalunya una proposició de llei sobre l'organització territorial, que es dividia en quatre apartats: l'àrea metropolitana de Barcelona (conurbació de Barcelona, segons la llei), les comarques, els ens locals i les diputacions provincials. Com veurem al capítol 4, aquesta proposició de llei va evolucionar amb els mesos: hi hagué noves versions i esmenes dels diversos grups al setembre i desembre de 1986, al febrer de 1987 i s'aprovà definitivament l'abril de 1987. Malgrat que la primera proposta agrupava els quatre temes en una mateixa llei, al final es desenvolupà una llei per cada tema, donant lloc a les Lleis d'Organització Territorial de Catalunya (LOT).

El resultat és conegut pel que fa a la Llei 7/1987, de 4 d'abril, reguladora de les actuacions públiques especials en la conurbació de Barcelona i en les comarques compreses dins de la seva zona d'influència directa: eliminació de la CMB i fragmentació del territori metropolità en quatre comarques (Barcelonès, Baix Llobregat, Maresme i Vallès Occidental) i creació de dues entitats metropolitanes (de transport i medi ambient), agrupant cada una un número diferent de municipis. L'anàlisi de les diverses proposicions de llei mostra una evolució del tractament metropolità: en la primera versió de la llei s'elimina la CMB sense oferir una alternativa, mentre que posteriorment se substitueix

la CMB per dues entitats metropolitanes amb una dimensió territorial diferent. Al capítol següent veurem les diverses visions que tenen els partits polítics sobre la qüestió.

Tal com marca la Llei 7/1987, les competències metropolitanes en planificació i gestió urbanística foren transferides a la Generalitat de Catalunya i, en menor mesura, als ens locals. Així, la tutela del Pla General Metropolità (PGM) passà a la Direcció General d'Urbanisme de la Generalitat, sota la responsabilitat de Joan Antoni Solans, coautor del PGM. Les competències relatives al serveis metropolitans es distribuïren entre els consells comarcals i les dues noves entitats metropolitanes. D'una banda, es creà l'Entitat Metropolitana del Transport (EMT), agrupant 18 municipis, i de l'altra, l'Entitat Metropolitana de Serveis Hidràulics i Tractament de Residus, coneguda com l'Entitat del Medi Ambient (EMA), que reunia 33 municipis (vegeu l'Annex 1 per saber quins municipis van a cada entitat). Cada una de les entitats estava regida per un Consell metropolità, format pels municipis membres en funció de la seva mida, amb un número fix de representants per Barcelona. A més a més, es crearen diversos organismes autònoms, societats anònimes de capital públic o mixtes, agències i consorcis per la prestació de serveis.

D'altra banda, segons la Llei 6/1987 (títol IV, article 25), les competències comarcals són les següents: l'ordenació del territori i l'urbanisme; la sanitat; els serveis socials; la cultura; l'esport; l'ensenyament; la salubritat pública i el medi, a més de les que li assigni l'Administració de la Generalitat. En relació amb les activitats i els serveis de competència municipal, la comarca també pot, entre d'altres coses, establir i prestar serveis supramunicipals complementaris dels municipals i realitzar obres d'infraestructura general o complementàries per a l'establiment o la prestació dels serveis municipals. Així mateix, la comarca pot coordinar els serveis municipals entre ells, per raons d'interès comarcal, sense vulnerar l'autonomia dels ajuntaments en la gestió de llurs competències. Per tant, segons les LOT, les entitats metropolitanes duen a terme serveis relacionats amb les *hard policies* (transport, medi ambient), mentre que les comarques tenen tant

competències en aquest tipus de polítiques (urbanisme, medi) com en *soft policies* (sanitat, serveis socials, etc.).

D'elecció indirecta, els consells comarcals es componen dels representants municipals en funció del número de residents (en una escala fixada per la llei, que fou criticada pels partits d'esquerra, com expliquem al capítol 4). Pel que fa al finançament, l'article 43 estableix que les finances de les comarques es nodreixen dels recursos següents: a) Els ingressos de dret privat; b) Les taxes per la prestació de serveis o la realització d'activitats de la seva competència; c) Les contribucions especials per a l'execució d'obres o per a l'establiment, l'ampliació o la millora de serveis de la competència comarcal; d) Les participacions en impostos de l'Estat i de la Generalitat establertes a favor de les comarques; e) Les subvencions i els altres ingressos de dret públic; f) Els procedents d'operacions de crèdit; g) Les multes. A la pràctica, el finançament dels consells comarcals depèn majoritàriament de les transferències de la Generalitat (Casadevall, 2003).

En resum, la comarca va ser designada com l'ens de coordinació supramunicipal i d'assistència als ajuntaments. En l'àmbit de l'àrea metropolitana, la creació de comarques suposà una divisió del territori (vegeu Annex número 1 on consta cada municipi i la seva comarca) i un element més de complexitat en la gestió dels serveis metropolitans.

Un any després de la desaparició de la CMB, 23 municipis s'integraren de manera voluntària a la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana (MMAMB), amb la finalitat de mantenir els serveis comuns i elaborar projectes de desenvolupament conjunt. A més a més, la Mancomunitat assumia la prestació dels serveis generals del conjunt d'entitats que formaven part de la CMB i les despeses dels serveis comuns (hisenda, recursos humans, contractació, informàtica, seu social, etc.). Des de la seva creació fins a la seva desaparició, vuit municipis s'acabaren afegint a la Mancomunitat, arribant als 31 municipis. Al capítol 5 veurem com Pasqual Maragall utilitzà la Mancomunitat per intentar mantenir alguns dels elements bàsics de la CMB i especialment la visió metropolitana dels reptes comuns, contrarestant la fragmentació imposada per les LOT. L'actuació de

la Mancomunitat es féu, així doncs, de manera paral·lela als consells comarcals, ja que aquests també tenen la tasca de la coordinació i cooperació entre municipis. Com comenta Mir (2003), a les zones urbanes els municipis tenen població, recursos i capacitats suficients per dur a terme els seus serveis sense el suport dels consells comarcals.

A aquesta fragmentació existent cal afegir la creació, l'any 1997, de l'Autoritat del Transport Metropolità (ATM), una altra agència sectorial que planifica i coordina el transport públic, assolint l'any 2000 la integració tarifària. L'ATM és un consorci format per administracions públiques titulars de serveis de transport públic a un àmbit més gran, el de la regió metropolitana ampliada fins als límits dels serveis ferroviaris de rodalies (a data d'octubre de 2016, incloent 296 municipis). Per tant, l'ATM inclou ciutats com Manresa, Igualada o Vic, que no formen part dels 164 municipis de la regió metropolitana. A escala també de la regió metropolitana l'any 1997 sorgí una iniciativa per promoure el desenvolupament econòmic i industrial, el Pacte Industrial Metropolità, tot i que agrupa un menor nombre d'ajuntaments (50) i té un caràcter voluntari.

En resum, l'aglomeració de Barcelona en aquest període es caracteritza per una gran fragmentació institucional: hi trobem dues entitats metropolitanes sectorials (de transport i medi ambient) i una mancomunitat de municipis –cadascuna amb un número diferent de municipis–, a més de l'Autoritat del Transport Metropolità, la Diputació de Barcelona i els consells comarcals del Barcelonès, Baix Llobregat, Maresme i Vallès Occidental. La Diputació de Barcelona i els consells comarcals tenen tasques d'assistència i de cooperació als municipis. Tanmateix, aquestes funcions s'adrecen als municipis més petits de la segona corona metropolitana, ja que, en l'àmbit de la primera corona, és la Mancomunitat de Municipis la que desenvolupa la tasca d'assistència i de cooperació intermunicipal.

La reforma de 1987 té molts elements en comú amb la reestructuració metropolitana realitzada pel Govern de Margaret Thatcher un any abans: eliminació d'autoritats metropolitanes i substitució d'agències sectorials cobrint un número diferent de municipis (Sharpe, 1991). A

Catalunya, l'aprovació de les LOT va ser polèmica i molt criticada per Pasqual Maragall (vegeu capítol 4). I és que, com comenten moltes de les persones entrevistades, aquesta nova organització territorial es va fer sense dotar les noves estructures de finançament adequat, sobretot les comarques. Com es veu a la taula següent, que sintetitza les competències, finançament i representació de les agències metropolitanes en el període 1987-2010, la Mancomunitat finançà una part dels serveis de l'EMA i de l'EMT (vegeu Taula número 6 a la pàgina següent).

3.2.3 El nou regionalisme a la barcelonina (2003-2010)

Després de 15 anys de coexistència de les diverses entitats i d'un predomini de la fragmentació metropolitana, s'obrí el període de la construcció d'una visió metropolitana compartida per part dels 36 municipis membres d'una o altra entitat. Aquesta voluntat culminà l'any 2003 amb l'aprovació del Primer Pla Estratègic Metropolità i el 2009 a través de la creació del Consorci de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (que agrupava la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, l'Entitat del Medi Ambient i l'Entitat Metropolitana del Transport). Aquesta perspectiva neoregionalista, basada en la creació d'estructures de col·laboració horitzontal, és de fet una etapa de transició cap a fórmules més institucionalitzades (la creació de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, AMB, l'any 2010).

Les dues iniciatives tenen orígens diferents. L'associació del Pla Estratègic Econòmic i Social de Barcelona fou creada el 1988 a iniciativa de l'Ajuntament de Barcelona amb l'objectiu de definir una visió compartida per part dels representants polítics, econòmics i de la societat. A partir del 2000, sota el mandat de Joan Clos, el seu àmbit d'actuació passà de la ciutat de Barcelona als 36 municipis de l'àrea metropolitana i s'anomenà Pla Estratègic Metropolità de Barcelona (PEMB). El resultat van ser tres plans estratègics de la ciutat (1990, 1994, 1999) i dos plans estratègics metropolitans (el primer, del 2003, renovat l'any 2007, i el Pla Estratègic Metropolità de Barcelona - Visió 2020, aprovat l'any 2010). Formen part del PEMB les administracions públiques (Ajuntament de

TAULA NÚMERO 6: CARACTERÍSTIQUES DE LES ENTITATS METROPOLITANES PRESTADORES DE SERVEIS (1987-2010)*

ENTITAT	POBLACIÓ I NÚM. MUNICIPIS (2007)	COMPETÈNCIES	FINANÇAMENT	REPRESENTACIÓ
ATM**	5.217.864 296 municipis***	<ol style="list-style-type: none"> 1. Cooperació, coordinació i planificació en matèria de serveis, finançament i infraestructures de transport públic col·lectiu 2. Ordenació de les tarifes 3. Marc normatiu futur 4. Altres funcions relacionades amb la mobilitat 	<ul style="list-style-type: none"> • Transferències (55%) (Generalitat, Estat, Ajuntament de Barcelona i EMT) • Taxes (45%) (tarifes transports) 	Indirecta diversos àmbits (municipal i autonòmic amb veu i vot, estatal sense vot, i d'associacions com a consulta)
EMT	2.790.803 18 municipis	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ordenació, gestió i planificació dels sistemes de transport públic 2. Prestació del servei de metro en 7 municipis 3. Ordenació i control del sistema de taxis 4. Programació del trànsit i de la xarxa viària 	<ul style="list-style-type: none"> • Transferències contracte-programa ATM (56%) • Taxes i impostos (33%) • Aportació de la Mancomunitat i altres ingressos (11%) 	Indirecta (municipis membres: segons població, amb un número fix de representants per Barcelona)
EMA	3.126.294 33 municipis	<ol style="list-style-type: none"> 1. Obres hidràuliques i abastament d'aigua potable 2. Sanejament i evacuació d'aigües residuals 3. Drenatge urbà i de coordinació amb els sistemes de clavegueram 4. Tractament i aprofitament de residus municipals i de residus industrials no especials o inerts. 5. Coordinació dels serveis municipals corresponents 	<ul style="list-style-type: none"> • Tributs i taxes pels serveis oferts (55%) • Transferències de la Generalitat (36%) • Aportació de la Mancomunitat i altres ingressos (9%) 	Indirecta (municipis membres: segons població, amb un número fix de representants per Barcelona)
MMAMB	3.026.380 31 municipis	<ol style="list-style-type: none"> 1. Millora d'infraestructures metropolitanes, de l'espai públic, de l'habitatge i el sòl 2. Cooperació i assistència tècnica als municipis 	<ul style="list-style-type: none"> • Transferències dels municipis (72%) • Taxes i altres ingressos (28%) 	Indirecta (municipis membres: segons població, amb un número fix de representants per Barcelona)

* A l'Annex 1 hi ha la llista dels municipis membres en cada una de les entitats.

** Dades de 2006.

*** Dades de 2016. L'any 2007, l'ATM agrupava 202 municipis.

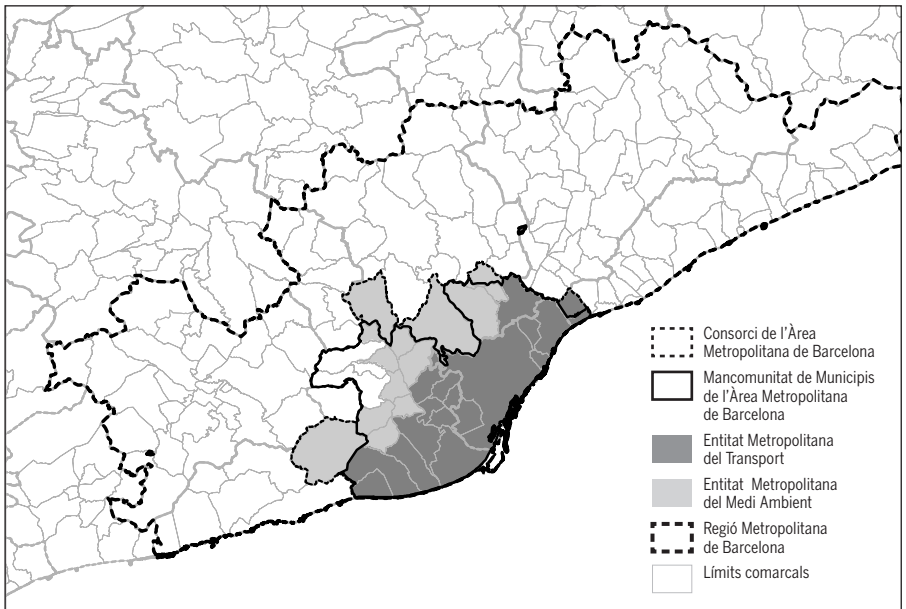
FONT: TOMÀS, 2009: 88-89.

Barcelona, Generalitat de Catalunya, Diputació de Barcelona, Consell Comarcal del Barcelonès, Consell Comarcal del Baix Llobregat, en els seus inicis les tres entitats metropolitanes –ara l'AMB– i els ajuntaments dels trenta-cinc municipis de l'àrea metropolitana de Barcelona) i els agents econòmics i socials (com l'Aeroport de Barcelona, Port de Barcelona, Cambra de Comerç de Barcelona, Cercle d'Economia, Comissió Obrera Nacional de Catalunya, Consorci de la Zona Franca de Barcelona, Fira de Barcelona, Foment del Treball Nacional, Unió General de Treballadors de Catalunya, Universitat de Barcelona, etc.). En aquell moment, inicis del 2000, el PEMB, tot i que ser limitat a un grup d'actors determinats, va servir per aglutinar els diversos actors entorn a unes idees de consens sobre el futur de l'aglomeració barcelonina (Tomàs, 2005).

Des del punt de vista d'una majoria dels alcaldes metropolitans, el context social i polític era idoni per acabar amb la fragmentació institucional de les LOT. En efecte, Pasqual Maragall era President de la Generalitat des de 2003 i per tant, l'aprovació de l'Àrea Metropolitana semblava imminent. De fet, les diverses agències (EMT, EMA i MAMMB) actuaven de forma coordinada: compartien una Direcció de Serveis Generals i es presentaven de manera conjunta a través del logo Àrea Metropolitana de Barcelona. A més a més, els diversos consells metropolitans i les juntes de govern se celebraven l'un darrere l'altre per donar un sentit d'unitat i permetre el debat entre els diversos alcaldes membres de les diverses entitats. Al juliol de 2004 ja circulava un document titulat *Esborrany de Projecte de Llei de l'Àrea Metropolitana de Barcelona*, que, de fet, és un document força semblant a la llei finalment aprovada l'any 2010 (AMB, 2004). Algunes diferències radiquen en la representació dels diversos municipis metropolitans segons la població (a l'esborrany es demanaven cinc membres per cada municipi major de 100.000 habitants, mentre que a la llei se n'atorga quatre) o en la capacitat d'exercir iniciativa legislativa (no recollida explícitament a la llei). Per als alcaldes, la recuperació de les competències urbanístiques era l'element més important de la llei, juntament amb la demanda d'una major racionalitat administrativa.

Tanmateix, durant el mandat de Maragall no s'aprovà la llei de l'AMB, ja que primer es realitzà la reforma de l'Estatut. Al 2009, el conjunt de les institucions metropolitanas (MAMMB, EMA i EMT) aprovaren la creació del Consorci de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (CAMB). La creació del consorci no representà un augment de les competències, sinó que era un reflex de la voluntat de superar la fragmentació institucional i donar una imatge d'unitat (vegeu Imatge 1).

IMATGE NÚMERO 1: FRAGMENTACIÓ INSTITUCIONAL DE L'ÀREA METROPOLITANA DE BARCELONA (1987-2010)

FONT: SUBIRATS I TOMÀS, 2010: 5.

Aquest període representa, doncs, la voluntat de la cooperació metropolitana. Després de gairebé vint anys des de l'abolició de la CMB, els ajuntaments ja havien resolt els temes més urgents i la legitimitat local estava consolidada. En el marc d'una creixent competitivitat entre les aglomeracions urbanes, la simplificació de les entitats metropolitanas amb la creació de l'AMB era vista com un element positiu i de visió de futur.

3.2.4 Una nova institucionalització: l'AMB

L'aprovació per unanimitat al Parlament de Catalunya de la Llei 31/2010, del 3 d'agost, de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i la posterior constitució de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB) el 21 de juliol de 2011 inicia una nova etapa de major d'institucionalització. L'AMB substitueix les tres entitats metropolitanes i representa la dissolució del Consorci de l'AMB en un esforç de racionalitzar l'administració metropolitana i d'ampliar-ne les competències, sobretot en matèria d'ordenació del territori i d'urbanisme. La llei (títol III, articles 19-37) contempla la realització del Pla director urbanístic de l'AMB i del Pla d'ordenació urbanística de l'AMB, com també la creació de la Comissió d'Urbanisme de l'AMB, amb representació de la Generalitat i els alcaldes metropolitans. A part de les competències exercides per les entitats metropolitanes anteriors (tractament de residus, serveis hidràulics, transport públic), l'AMB també té responsabilitats en desenvolupament econòmic, cohesió social i infraestructures. Per tant, amplia les competències respecte a les tres entitats metropolitanes, tot i que es tracta de competències compartides amb els ajuntaments, la Diputació, els consells comarcals i la Generalitat, segons els casos.

Pel que fa a l'organització de l'AMB (títol I), la llei no és innovadora quant al tipus de representació (indirecta), però introdueix algunes novetats respecte a la CMB. La llei estableix quatre òrgans fonamentals per al govern de l'AMB: el Consell metropolità, el president o presidenta, la Junta de Govern i la Comissió Especial de Comptes. El Consell metropolità és el màxim òrgan de govern de l'AMB. Actualment l'integren 90 consellers i conselleres metropolitans, representants de cada un dels 36 municipis en proporció al seu pes demogràfic. Els alcaldes i alcaldesses dels municipis són membres nats del Consell, a més dels regidors i regidores designats pels Ajuntaments, fins a arribar al nombre marcat per a cada municipi (els municipis de més de 100.000 habitants, quatre membres; els municipis d'entre 75.000 i 100.000 habitants, tres membres; els municipis d'entre 20.000 i 75.000 habitants, dos membres; els municipis de menys de 20.000 habitants, un membre).

La llei estableix que el municipi de Barcelona, independentment de la població, té 25 membres. Actualment, doncs, malgrat representar la meitat de la població de l'AMB, la ciutat de Barcelona està representada per 25 membres sobre un total de 90, és a dir, en menor proporció que el seu pes demogràfic.

El Consell metropolità nomena i cessa el/la president/a de l'AMB, qui representa l'AMB i és responsable de la gestió política davant el Consell metropolità. La llei no especifica, a diferència de la CMB, que la presidència hagi de ser l'alcalde de Barcelona, sinó que pot ser qualsevol alcalde d'un municipi membre de l'AMB. Aquest va ser un dels punts reivindicat pels alcaldes metropolitans, recollit a la llei. Malgrat tot, en les dues presidències que hi ha hagut des de 2011, els alcaldes han votat a favor de la presidència de l'alcalde de Barcelona (Xavier Trias i Ada Colau). La Junta de Govern és l'òrgan executiu de l'AMB i d'assistència a la presidència, mentre que la Comissió Especial de Comptes és l'organisme encarregat del control de la gestió econòmica de l'AMB. Finalment, la llei també preveu la creació d'un Consell d'Alcaldes, integrat per tots els alcaldes i amb funcions consultives i d'assessorament.

En relació amb el finançament (títol V), la llei preveu diverses fonts, que a la pràctica són bàsicament dues. D'una banda, els recursos basats en el recàrrec sobre impostos locals (com l'impost de béns immobles) i les taxes i preus públics per la prestació de serveis metropolitans. De l'altra, les transferències d'altres nivells de govern, ja siguin de l'Estat, la Generalitat o els municipis membres de l'AMB. Com mostra la Taula 7, la majoria del finançament prové de les diverses taxes i tributs: mobilitat i transport, taxes metropolitanes de tractament i disposició de residus municipals (TMTR), tribut metropolità (recàrrec sobre l'impost de béns immobles), cicle integral de l'aigua i prevenció i gestió de residus, mentre que gairebé el 30% prové de les aportacions municipals.

TAULA NÚMERO 7: CARACTERÍSTIQUES DE L'AMB (DADES DEL 2016)

Òrgans de representació (indirecta)	<ul style="list-style-type: none"> • Consell metropolità • President/a • Junta de Govern • Comissió Especial de Comptes • Consell d'Alcaldes
Competències (compartides)	<ul style="list-style-type: none"> • Territorials (Planejament urbanístic, infraestructures metropolitanes, espai públic) • Transport i mobilitat (Infraestructures de mobilitat, serveis de transport públic, informació, estudis de mobilitat) • Medi ambient i sostenibilitat (Aigua, sanejament, residus, educació per a la sostenibilitat) • Habitatge (Institut Metropolità de Promoció de Sòl i Gestió Patrimonial, promoció d'habitatges, gestió patrimonial) • Desenvolupament econòmic (Ocupació, indústria, marca, promoció econòmica) • Cohesió social (Programes, suport a ajuntaments)
Finançament (sobre el total del pressupost)	<ul style="list-style-type: none"> • Aportacions municipals: 28,18% • Mobilitat i transport: 19,29% • TMTR: 16,83% • Tribut metropolità: 15,02% • Cicle integral de l'aigua: 12,07% • Prevenció i gestió de residus: 5,67% • Resta ingressos AMB: 2,93%

FONT: ELABORACIÓ PRÒPIA A PARTIR DE LES DADES DE L'AMB [HTTP://WWW.AMB.CAT/S/WEB/AMB/GOVERN-METROPOLITANA.HTML](http://www.amb.cat/s/web/amb/govern-metropolitana.html) (20/09/2016).

Si comparem l'AMB amb els elements ideals de l'escola de la reforma, la nova institució metropolitana no és un vertader govern metropolità, ja que és d'elecció indirecta i no té competències exclusives. Malgrat tot, la nova AMB reconeix institucionalment el fet metropolità, si bé en una concepció territorial reduïda (la primera corona metropolitana). De fet, la llei contempla l'ampliació dels seus límits territorials, sempre que els municipis membres hi estiguin d'acord i que hi hagi una continuïtat territorial. Hi ha molts temes actualment sobre la taula en relació amb l'AMB, especialment el fet que no tots els alcaldes comparteixen la mateixa visió del que ha de ser la institució, si un ens de gestió o un ens amb capacitat política. Altres temes pendents són relatius al finançament i a les taxes, ja que no hi ha una unificació de tributs per a tots els

municipis. Per exemple, el recàrrec de l'IBI o tribut metropolità només s'aplica als municipis (18) que formaven part de l'Entitat Metropolitana del Transport i que configuren actualment la zona tarifària 1. La inclusió del desenvolupament econòmic i la promoció d'un pla estratègic metropolità dins les competències de l'AMB (recollit a l'article 14 de la llei) també posa en dubte la raó de ser del Pla Estratègic Metropolità de Barcelona, que ha entrat en una fase de renovació. A més a més, continuen existint la resta de governs supramunicipals (Diputació de Barcelona i consells comarcals).

3.3 CONCLUSIONS

Com hem vist en aquest capítol, no hi ha una política estatal relativa a la governança urbana i metropolitana, ja que es tracta d'una competència autonòmica. En la majoria de casos, els governs autonòmics han optat per crear estructures metropolitanes per la prestació d'un únic servei (transport, aigua, residus) i/o efectuar directament la prestació de serveis i la planificació metropolitanes. Barcelona és l'excepció en el context espanyol, on predominen àrees metropolitanes molt fragmentades institucionalment.

A Barcelona, la història de les institucions metropolitanes ha estat centrada en la primera corona metropolitana, mentre que l'àmbit més gran, el de la regió metropolitana, ha estat considerat com a àmbit de planificació territorial i de transport (en aquest cas, amb la creació d'un consorci amb administracions de tots els àmbits). Pel que fa als models de governança metropolitana, hi ha hagut diverses fases amb un grau major o menor d'institucionalització. Així, trobem models propers a la perspectiva reformista (CMB i AMB, sense ser vertaders governs metropolitanos), una fragmentació institucional propera al corrent de l'elecció racional (entitats metropolitanes posteriors a l'abolició de la CMB) i fórmules més flexibles i en la línia dels postulats del nou regionalisme (Mancomunitat, Consorci i Pla Estratègic Metropolità) (vegeu Taula 8).

TAULA NÚMERO 8: RESUM DELS MODELS DE GOVERNANÇA METROPOLITANA DE BARCELONA (1974-2017)

PERÍODE	ENS	NOMBRE DE MUNICIPIIS	MODEL DE GOVERNANÇA METROPOLITANA
1974-1987	• Corporació Metropolitana de Barcelona	• 27 municipis	• “Govern metropolità” a dos nivells
1987-2010	• Entitat Metropolitana del Transport • Entitat del Medi Ambient • Mancomunitat de Municipis • Autoritat del Transport Metropolità	• 18 municipis • 33 municipis • 23 municipis (després, 31) • 296 municipis	• Agència sectorial • Agència sectorial • Cooperació voluntària entre municipis • Agència sectorial
Des de 2000	• Pla Estratègic Metropolità	• 36 municipis	• Cooperació voluntària entre actors públics i privats
2009-2011	• Consorci de l'Àrea Metropolitana de Barcelona	• 36 municipis	• Cooperació voluntària entre municipis
Des de 2011	• Àrea Metropolitana de Barcelona	• 36 municipis	• “Govern metropolità” a dos nivells

FONT: ELABORACIÓ PRÒPIA.

En l'àmbit de la primera corona, hi ha hagut una variació en la participació dels municipis en les diverses institucions metropolitanas (CMB, EMT, EMA, MMAMB, PEMB, CAMB, AMB). Com mostra la taula a l'Annex número 1, des de 1974 a l'actualitat hi ha 18 municipis que han format part de totes les estructures metropolitanas, el que seria el nucli de la cooperació metropolitana: Badalona, Barcelona, Castelldefels, Cornellà de Llobregat, el Prat de Llobregat, Esplugues de Llobregat, Gavà, l'Hospitalet de Llobregat, Montcada i Reixac, Montgat, Sant Adrià de Besòs, Sant Boi de Llobregat, Sant Feliu de Llobregat, Sant Joan Despí, Sant Just Desvern, Santa Coloma de Gramenet, Tiana

i Viladecans. La resta de municipis ha format part només d'algunes de les institucions.

El procés de construcció i reconstrucció metropolitana no ha estat, com en la majoria de les metròpolis europees, un camí senzill (Négrier, 2005). En aquest treball volem conèixer el paper de Pasqual Maragall: quins han estat els pilars de la seva visió metropolitana i com ha evolucionat el seu pensament? Fins a quin punt les estructures que coneixem actualment s'inspiren de la seva visió o són fruit de la seva acció? Els capítols següents (4 i 5) responen a aquestes preguntes.

4. La ciutat metropolitana segons Pasqual Maragall: pensament i acció política entre 1979 i 1987

En aquest capítol i el següent ens centrem en el pensament metropolità de Pasqual Maragall i les accions que emprèn en aquest camp per veure com afecta el curs de la governança metropolitana de Barcelona. La visió metropolitana de Pasqual Maragall està molt ben definida i evoluciona amb el temps. Ja en documents escrits per ell als anys 1970 (vegeu, en aquest sentit, Nel·lo, 2017) fa palesa la seva concepció metropolitana com una ciutat real, un espai d'intercanvi, un espai d'igualtat d'oportunitats, un espai viscut i, també, un espai polític. Aquesta visió basada en el dret a la ciutat metropolitana l'acompanyarà sempre, tot i que s'anirà modulant amb el temps. Com a alcalde de Barcelona i President de la Corporació Metropolitana de Barcelona (CMB), lluitarà pel màxim reconeixement polític de la realitat metropolitana. Posteriorment, i sobretot a partir de finals dels anys 1990, concebrà el territori català com una xarxa de ciutats, on existeixen més àrees metropolitanes que la barcelonina i on les desigualtats urbanes es produeixen en diversos escenaris (als nuclis urbans, però també als polígons d'habitatge i a les urbanitzacions).

En tot cas, la seva concepció del territori ha estat sempre vinculada a la idea de node: per ell Barcelona és el nucli de l'àrea metropolitana i la capital de Catalunya, però també de l'Euroregió Pirineus-Mediterrània (que crea ràpidament en ser nomenat President de la Generalitat). Aquesta visió internacional de la ciutat es veurà impulsada per la nominació olímpica i el salt de Barcelona a les xarxes mundials de ciutats. Hi ha models de ciutat que l'influeixen especialment: Londres (per l'estructura de governança metropolitana), Boston (per la seva fragmentació municipal), Baltimore (per la renovació del port i per les desigualtats existents), París (per la mida i la densitat urbanes, com també per la importància del municipi central i del seu lideratge), Milà (pel seu dinamisme econòmic) i Madrid (per la rivalitat i per la mida municipal).

A continuació, analitzem el pensament i l'acció metropolitanes de Pasqual Maragall de 1979 a 1987, els anys en què desenvolupa i intenta dur a terme, no sempre amb èxit, la seva visió de la ciutat metropolitana. En aquest període, Pasqual Maragall és l'alcalde de Barcelona i President de la CMB i es caracteritza pel seu màxim esplendor, fins a la seva abolició l'any 1987: Pasqual Maragall desenvolupa el seu ideari en relació amb el dret a la ciutat metropolitana i n'esdevé el líder indiscutible.

4.1 ELS PILARS DEL PENSAMENT METROPOLITÀ DE MARAGALL

Pasqual Maragall esdevé alcalde l'any 1982 succeint Narcís Serra, però no és un nouvingut en la gestió municipal. Entre 1965 i 1979 havia treballat com a economista al Gabinet Tècnic de Programació de l'Ajuntament de Barcelona, on va realitzar alguns informes sobre la qüestió metropolitana, animat per la seva estada a Nova York (1971-73) i Baltimore (1978-79). Ja a l'any 1972, al butlletí del Gabinet Tècnic, Pasqual Maragall analitzava el cas barceloní: el seu creixement, les desigualtats existents, els límits de la Barcelona real i també la necessitat de crear un govern metropolità (Maragall, 1972: 13). Igualment, a la seva tesi doctoral *Els preus del sòl urbà. El cas de Barcelona (1948-1978)* fa palès el seu interès pels temes urbans. Paral·lelament, la seva implicació en la construcció del socialisme català (aspecte en què no entrarem en aquest treball) es tradueix també en l'àmbit local, especialment en dues maneres. D'una banda, va dirigir amb Narcís Serra la campanya del PSC a Barcelona a les eleccions legislatives del 15 de juny de 1977 i, de l'altra, fou el representant socialista a la comissió de control de l'Ajuntament prèvia a la celebració de les primeres eleccions municipals democràtiques l'any 1979. En aquesta contesa sortí escollit com a número 2 de la llista i va desenvolupar la seva tasca primer com a tinent d'alcalde de la Reforma Administrativa (per tal de modernitzar l'administració pública local) i, seguidament, com a tinent d'alcalde d'Hisenda (per fer un nou plantejament del sistema de finançament municipal).

Des de la seva posició a l'Ajuntament de Barcelona, Maragall va escriure a l'agost de 1979 tres articles a *La Vanguardia* on defineix amb claredat la seva visió metropolitana. Aquesta es fonamenta en tres pilars: a) la necessitat d'un govern metropolità fort que assegurí una redistribució de recursos entre centre i perifèria; b) el reconeixement d'un nucli (els 27 municipis de la CMB) com a centre d'una regió metropolitana (la Regió I), i c) la proporcionalitat de la representació: Barcelona s'ha de descentralitzar en districtes semblants a la mida dels municipis metropolitans, que han de ser representats amb proporcionalitat a la CMB (Maragall, 1979a,b,c). Per a Maragall, la CMB havia de ser:

“[N]o una federació de municipis per discutir llurs problemes tot guardant intactes llurs línies d'acció, sinó que esdevingui l'autèntic òrgan rector d'una institució amb problemes propis, recursos propis i suficients i una voluntat comuna de transferència” (Maragall, 1979b: 17).

Pasqual Maragall era molt conscient de la importància del fet metropolità, és a dir, la idea que Barcelona ciutat no podia existir sense la resta dels municipis que l'envoltaven. Tal com explica Rafael Pradas a l'entrevista, Pasqual Maragall manifestava la seva consciència per la “ciutat real”, per l'espai viscut, quan li preguntaven “quants habitants té Barcelona?” i ell responia “a quina hora?”. Amb aquesta pregunta, l'Alcalde de Barcelona i president de la CMB mostrava el seu reconeixement del territori metropolità, un espai format per diversos municipis interdependents i amb una població mòbil. Maragall era conscient de les interrelacions entre els municipis, del fet de viure en un municipi i treballar en un altre, influït per la seva experiència americana. En paraules de Montserrat Tura al vídeo del programa testimonis del Llegat Pasqual Maragall: “és un municipalisme que va més enllà de l'estricta terme municipal”. Una de les primeres accions que impulsa és la creació de l'Institut d'Estudis Metropolitans (1984) com un acord entre la CMB, la Universitat Autònoma de Barcelona i la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona per analitzar el fenomen metropolità.

D'altra banda, les referències poètiques de Pasqual Maragall relatives a la ciutat eren recurrents: des de la Barcelona descrita com a *Rosa de Foc* pel seu avi (1909), passant per *L'oda a Barcelona* de Jacint Verdaguer (1883), compartint aquesta idea de la ciutat gran, més enllà de la Barcelona ciutat, de riu a riu. Segons Jaume Badia:

“Pasqual Maragall estava convençut que la ciutat real del segle XX era la ciutat metropolitana, calia continuar l'expansió de Barcelona (per exemple, amb les rondes), per articular la ciutat real. (...) Pasqual Maragall continua la idea de la gran Barcelona de Porcioles i ho converteix en la Barcelona metropolitana: posa al dia la idea de la gran Barcelona de Porcioles”.

En relació amb els corrents teòrics analitzats, podem afirmar que la visió de Maragall correspon al model reformista de dos nivells, amb alguns matisos. Tal com desenvolupem a continuació, per Maragall l'àrea metropolitana és un espai polític, configurat per una vintena de municipis, amb polítiques redistributives i en el qual ell emergeix com a *primus inter pares*. Aquesta realitat s'insereix però, en un marc més ampli (regió metropolitana, Catalunya, Espanya, Europa i el món) i, per tant, per Maragall l'àrea metropolitana ha de ser solidària internament i competitiva cap a enfora:

“El govern local metropolità és això, un govern al qual cada municipi hi aboca alguna cosa per tal de pensar el conjunt de l'espai en termes de ciutat (...) Amb seny i decisió hem de fer l'àrea metropolitana, el govern de la ciutat multimunicipal de 3 milions d'habitants, conservant tota la seva multiplicitat i diversitat, desenrotllant la seva potencialitat competitiva i relligant-la amigablement amb la corona regional metropolitana. Si no ho fem estem perduts” (Maragall, 1986a: 47).

La seva visió respon a tres elements clau de la governança metropolitana, presents a tots els debats de les aglomeracions urbanes contemporànies (Heinelt i Kübler, 2005; Keil, *et al.*, 2016): en quin territori? Amb quin finançament i amb quina distribució entre els

municipis membres? Amb quina representació política? A més a més, la seva visió té en compte la relació de la ciutat real amb un entorn cada cop més global, és a dir, la seva projecció exterior i posició internacional.

4.1.1 L'àrea metropolitana com un tot interdependent: amb quins límits?

El debat sobre els límits de les institucions metropolitanes és un clàssic. Fins a on arriba, el fet metropolità? I com s'han d'ajustar les institucions a aquest decalatge permanent (Young i Garside, 1982)? Els debats acadèmics i polítics en altres països com a Canadà, Regne Unit o França han girat sobre aquesta qüestió, posant en dubte la idoneïtat territorial de les institucions metropolitanes. Per exemple, la creació de la Comunitat Metropolitana de Mont-real l'any 2000 va posar de manifest l'existència de concepcions diferents del fet metropolità (l'estadística versus la política) (Tòmas, 2012a,b). També en el cas espanyol hi ha un debat sobre els límits territorials de les àrees urbanes, sobretot perquè no hi ha una classificació oficial d'aquestes, com hem vist al capítol anterior. En el cas de Catalunya, hi ha hagut diverses aproximacions sobre els límits metropolitans que s'han traduït en propostes alternatives d'organització territorial i de planejament urbanístic.

Per Pasqual Maragall, l'àrea metropolitana és una continuïtat “natural” de la “ciutat estricta” (nom que sovint fa servir per referir-se a la ciutat de Barcelona): així com la Barcelona del segle XIX va abatre les muralles i créixer cap a l'Eixample, i la Barcelona de principis de segle XX va créixer cap als barris consolidant la ciutat contemporània (els 100 km²), la Barcelona de Maragall ha de fer el salt metropolità. La cita de l'any 1986 és ben clara al respecte:

“Estic plenament convençut que avui Barcelona ja no és només el seu terme municipal. L'àrea metropolitana és una evidència social i econòmica, encara que de moment només tingui el nom de Corporació Metropolitana. La qüestió de fet és que constitueix la Barcelona real, composta per situacions diverses, però estretament vinculades” (Maragall, 1986a: 40).

De fet, Pasqual Maragall utilitza com a símil de creixement metropolità la seva pròpia experiència familiar. Així, Maragall esmenta sovint que els seus avis van abandonar la casa al casc antic de Barcelona per moure's cap a l'Eixample i que la generació següent, la dels seus pares, es va traslladar cap a un barri perifèric (en aquell moment), Sant Gervasi (Maragall, 2008). Com explica al discurs de presa de possessió com a alcalde:

“Sóc fill d’una ciutat i d’una família que s’assemblen. En sóc fill devot i dolorosament enamorat. (...) El meu avi va néixer al barri de Ribera i en una generació va passar a fora muralla, al carrer de Trafalgar, a l'Eixample i a Sant Gervasi. Si els nostres avis van fer aquell salt gegantí, la nostra generació, n'estic convencut, farà la ciutat metropolitana” (Maragall, 1982: 15).

Maragall era conscient que el fet metropolità s'estenia més enllà dels límits de la CMB, és a dir, dels 27 municipis. Com recorda Oriol Nel·lo a l'entrevista:

“Pasqual Maragall deia sovint: la ciutat de Barcelona és una ficció, la ciutat real és la ciutat metropolitana. Ell tenia molt clar que hi havia la Barcelona xica, la Barcelona immediata, l'àmbit mínim, i l'àrea gran, la regió I. La segona no s'entén sense la primera, les dues estan interrelacionades”.

Per Maragall, la continuació de la CMB és la segona corona metropolitana. L'alcalde de Barcelona veu clarament que la segona corona metropolitana conté ciutats més autònomes, amb llur pròpia influència, però creu necessari major coordinació entre la primera i la segona corones, un pacte metropolità més ampli (Maragall, 1986a: 41). Com ell mateix afirma:

“Cal anar vertebrant tot el feix d'actuacions que ultrapassen la frontera dels 27 municipis de l'àrea metropolitana estricta ampliant-lo a la regió metropolitana (...) a través de l'entesa, sense trepitjar ningú i sense pretensions de concentració excessiva de poder (...) tot això és impossible si cadascú tira pel seu cantó” (Maragall, 1986a: 43-45).

Tanmateix, a nivell polític, Maragall es limita a la primera corona, ja que, com afirma Xavier Roig: “fer la regió metropolitana significava haver de pactar amb la Generalitat”. I en el context que hi havia a mitjan 1980, les relacions entre Ajuntament de Barcelona i Generalitat de Catalunya no eren especialment fluïdes (vegeu punt 4.2). De fet, Jordi Pujol comenta durant l’entrevista la resistència dels alcaldes de la segona corona a la idea metropolitana, sobretot per part de l’alcalde de Sabadell, Antoni Farrés.

Maragall té clar que el nucli metropolità està format pels 27 municipis, que comparteixen uns elements comuns. De fet, comparteixen una història comuna, ja que el Consell de Cent ja contemplava aquests límits territorials (vegeu Imatge 2). Pasqual Maragall subratlla i emmarca un fragment d’un llibre de l’Ajuntament de 1987 (publicat en el marc d’una col·lecció de treballs com a preparació de la Carta Municipal), en què es diu:

“És interessant constatar que l’àmbit d’actuació de l’administració barcelonina s’estenia per tot el pla comprès entre el mar i la serralada litoral, de Montgat a Castelldefels i que els passos de Martorell i Montcada eren considerats com a les portes veritables de la ciutat” (Ajuntament de Barcelona, 1987b: 167).

De fet, als segles XIV i XV existien els privilegis de carreratge, en què municipis de fora de Barcelona pagaven el dret de veïnatge i eren declarats “carrers de Barcelona”, gaudint, així, de la protecció de la ciutat i quedant lliures de servituds i lligams senyorials. Aquesta relació es va establir amb municipis del Vallès Oriental i Occidental, del Garraf, del Maresme i, fins i tot, del Bages i l’Anoia (Ajuntament de Barcelona, 1987b: 171-73). Per tant, ja al segle XV, la realitat barcelonina anava més enllà dels seus límits municipals.

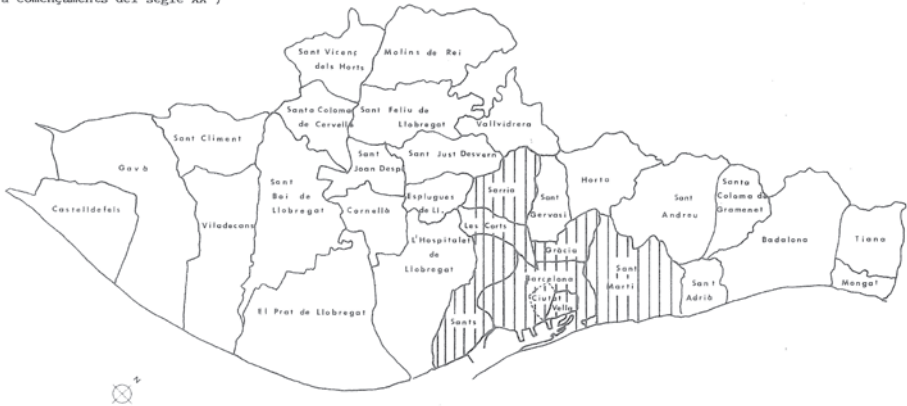
Tanmateix, el referent simbòlic del Consell de Cent no és utilitzat per Maragall per promocionar la unitat de l’àrea metropolitana. Per a ell, la manera de crear relat i consciència metropolitanes era mitjançant polítiques concretes, especialment la recuperació de Collserola com a

IMATGE NÚMERO 2: BARCELONA A L'EDAT MITJANA

EL TERME JURISDICCIONAL DE BARCELONA A L'EDAT MITJANA

El sector ratllat correspon a "l'hort i vinyet" de Barcelona.

(L'extensió dels termes correspon a la que tenien aproximadament a començaments del segle XX)

FONT: AJUNTAMENT DE BARCELONA, 1987B: 169.

gran espai de nexa d'aquesta ciutat metropolitana. Com afirma l'any 1986 al llibre *Refent Barcelona*, cal "metropolitanitzar" el massís i convertir-lo en allò que és: el parc central de la ciutat metropolitana (Maragall, 1986a: 36). Concretament, en relació amb Collserola, Maragall diu:

"[É]s una eina per a crear consciència de ciutat metropolitana, de col·laboració metropolitana (...) És evident que la consciència metropolitana va en augment, sense embuts, clarament (...) Collserola és el gran nexa d'unió entre tots els municipis de la Corporació, és el seu pulmó, és el cor que batega al bell mig del conjunt del territori metropolità (...) trobar-nos a l'altre cantó amb els pobles del Vallès i del Baix Llobregat que formen amb nosaltres una comunitat de vida diària. Al voltant de Collserola s'ha tancat la mitja lluna metropolitana. Tota aquesta àrea forma una continuïtat" (Maragall, 1986a: 37-38).

Aquesta continuïtat i cooperació s'havien de basar, segons Maragall, en unes polítiques redistributives, aspecte que tractem a continuació.

4.1.2 Polítiques redistributives i cohesió social

Al llarg de la seva carrera política, Pasqual Maragall manté la convicció que les ciutats són centres d'innovació i de generació de riquesa, però també font de desigualtats. La seva experiència nord-americana als anys 1970 el marca profundament en constatar la insolidaritat fiscal metropolitana que es tradueix per l'existència de grans desigualtats entre la ciutat central (pobra) i els suburbis (rics) o “l'infern urbà” (Maragall, 1994: i). En efecte, Maragall tenia molt clar que calia evitar el neofeudalisme americà (expressió que utilitza en un manuscrit inèdit de 1979 citat per Nel·lo, 2017), exemplificat en el model de Baltimore, on les elits havien fugit de la ciutat central, que havia d'assumir amb menys recursos els costos de centralitat. Com ell mateix escriu:

“Ens trobem davant una ocasió històrica de sortir de la dicotomia pròpia del segle XIX (centre ric-suburbi pobre) sense caure en la dicotomia americana (centre pobre-suburbi ric). L'essencial és afermar la vitalitat i solidaritat de l'aglomeració urbana com a tal, de la Ciutat com a tal” (Maragall, 1979a: 15).

En la seva visió aplicada a Barcelona, aquestes desigualtats no s'havien de produir en sentit contrari: una ciutat central rica envoltada de suburbis desfavorits. Segons Oriol Nel·lo, gràcies a l'experiència als Estats Units:

“Maragall veu que hi ha tres coses que no funcionen: la dispersió urbana, el procés de metropolitanització i la fragmentació administrativa. Aquest tres processos generen dos efectes: l'equitat i el pes de la massa (en una xarxa, necessites tenir un pes, ser una massa). Ell tenia molt present aquesta visió”.

Assegurar l'equitat mitjançant una fiscalitat metropolitana redistributiva era una qüestió fonamental per a Maragall, element que es troba al centre del disseny de les institucions metropolitanes. Com s'ha de finançar la institució i, sobretot, com s'han de repartir els diners entre els municipis membres? En algunes àrees metropolitanes com

a Minneapolis-Saint Paul s'han introduït sistemes de perequació per anivellar les inversions que rep cada municipi membre en funció de la renda (Hamilton, 1999; Collin, Léveillé i Poitras, 2003). Maragall considerava que, tenint en compte la situació econòmica de Barcelona en relació amb la resta dels municipis metropolitans, els barcelonins havien de contribuir a la redistribució cap a la resta de l'àrea metropolitana, com passava a la CMB. Com afirma l'any 1997 a la carta que escriu a Jordi Pujol i a Felipe González:

“Barcelona ciutat ha contribuït mentrestant, no només a finançar serveis d'àmbit estatal/autonòmic, com és conegut i reiteraré aquí, sinó a finançar serveis locals dels municipis metropolitans contigus. En efecte, cada família barcelonina ha contribuït amb 2.000 pessetes l'any a finançar un pressupost, el de la CMB, del qual no ha rebut pràcticament cap servei, i que no percebia al seu torn més que una part de la contribució estatal lògica i ni una sola pesseta de contribució autonòmica” (p. 2).

Tanmateix, des del punt de vista dels alcaldes metropolitans, aquesta compensació econòmica es feia a canvi d'externalitzar funcions que no es podien fer a la ciutat (depuradores, abocadors, grans infraestructures). Segons la majoria de persones entrevistades, el tema del finançament metropolità és molt important en la construcció metropolitana. Maragall va aconseguir que els diners provinents de l'Estat es donessin a tota l'àrea metropolitana, no municipi a municipi, i que la partida pressupostària es mantingués any rere any. Aquest element és cabdal per poder fer algun tipus de política amb visió metropolitana i no municipal. Maragall va saber engrescar els alcaldes metropolitans gràcies, en part, a les inversions que rebrien per construir nous equipaments. Les persones entrevistades subratllen també l'habilitat de Maragall per negociar amb Madrid la conservació de les transferències de l'Estat al conjunt de municipis metropolitans quan la CMB fou abolida. Mitjançant la creació de la Mancomunitat de Municipis, el finançament es mantingué i va permetre mantenir, tot i que dèbilment, l'esperit de la cooperació metropolitana (vegeu capítol 5).

A més de la redistribució financera, Maragall, a la carta escrita a Pujol el 10 de febrer de 1987, destaca un altre avantatge metropolità:

“Però la redistribució no és solament financera. L’aplicació de recursos tècnics i humans de primera categoria a l’administració local metropolitana de totes les zones, àdhuc les més endarrerides (a la ciutat central o fora d’ella) representa un ajut important per aquestes zones, que altrament no s’ho podrien permetre” (p. 48).

Com comenta Jordi Borja, per Pasqual Maragall les polítiques urbanes havien de tenir una vessant econòmica, uns serveis bàsics i també una funció de cohesió social per tal de fer disminuir les desigualtats en un àmbit superior al municipal (vídeo del programa de testimonis del Llegat Pasqual Maragall). Pasqual Maragall volia donar qualitat de vida a tota la perifèria, per això podem parlar, tot i que ell no ho expressés en aquests termes, del dret a la ciutat metropolitana. Per Maragall, a part de la redistribució financera, hi ha una política clau per aconseguir aquest dret a la ciutat metropolitana: la recuperació d’espais públics de diversos tipus (espais verds, platges, parcs) repartits per tota l’àrea metropolitana. Així, en aquests anys de construcció metropolitana es va fer un èmfasi especial en la creació de parcs metropolitans i la recuperació del litoral, des de Castelldefels a Montgat. Segons Lluís Tejedor, alcalde del Prat, Maragall tenia molt clar que calia recuperar el front marítim i els altres ajuntaments estaven contents amb aquesta actuació, que permeté acondicionar les platges com a zones de bany i esbarjo. Com afirma Tejedor: “va ser una conquesta social”. En la mateixa línia, Rafael Pradas, director de comunicacions i relacions de la CMB, afirma que: “L’àrea metropolitana s’havia convertit en l’abocador de Barcelona. L’any 1979, tot estava per fer. Els ajuntaments estaven cosint les ferides, i l’àrea va jugar un paper”.

En resum, l’equitat metropolitana, seguint l’esperit de l’escola de la reforma, és un element clau per Maragall. El fet redistributiu, és a dir, el fet que els ciutadans estan rebent uns diners en clau metropolitana,

suscita la qüestió del tipus de representació democràtica. Creu Maragall, seguint els principis del liberalisme anglès, en la idea del *no taxation without representation*? Anàlitzem aquest element al punt següent.

4.1.3 Model de representació política: qui governa?

Com hem vist al capítol anterior, un dels temes clau de la governança metropolitana recau en el seu model de representació política. Mentre que als països nòrdics la tendència ha estat fer fusions de municipis creant estructures d'un sol nivell, els països de tradició napoleònica s'inclinen per estructures de cooperació intermunicipal i, per tant, per la creació d'un model metropolità a dos nivells (Jouve i Lefèvre, 2002). En pocs casos trobem l'elecció directa de l'alcalde metropolità: en el context europeu, només a Londres i Stuttgart, on es produeix una participació electoral força discreta.

En el cas de Barcelona, Maragall tenia molt present la importància de l'autonomia municipal com a garantia de l'èxit metropolità, sobretot pel context polític del moment. En efecte, en un període de recuperació de les institucions democràtiques com els ajuntaments, el qüestionament de l'autonomia municipal no formava part del discurs de Maragall. Segons Pradas: “Maragall era molt respectuós amb els alcaldes, amb els municipis”. Aquest respecte també venia donat per la consciència de Pasqual Maragall de les interrelacions entre els municipis metropolitans. Per Lluís Tejedor: “Pasqual Maragall entenia molt bé el fet metropolità, el reconeixia. Tenia molt clar que ens necessita. Barcelona ens necessita”. En la mateixa línia, Montilla comenta a l'entrevista que Pasqual Maragall era conscient que “la perifèria no ha d'estar al servei de la ciutat central. La ciutat de Barcelona és molt petita, necessita equipaments a fora. S'ha de pactar, no es pot imposar als municipis”.

De fet, segons Jordi Borja, el moment per fer algun intent de fusió municipal hauria hagut de ser en el període de transició. Voler-ho fer *a posteriori* no tindria legitimitat, i Maragall n'era molt conscient. Com comenta Montilla a l'entrevista: “La gent s'identifica amb el seu municipi. Hi havia una societat civil forta que havia lluitat contra el franquisme.

No es podia fusionar. (...) [Els ciutadans] valoren la proximitat, poder influir”. En aquest sentit, Madrid és una referència freqüent en el discurs maragallà, especialment pel que fa a la mida municipal. El fet que la capital espanyola realitzés entre 1948 i 1954 13 annexions municipals, assolint una dimensió de 600 km², és per Pasqual Maragall un recordatori de la grandària municipal i del *size matters*. No obstant, per a ell, la manera que té la Barcelona democràtica de competir amb Madrid no és mitjançant l’annexió de municipis sinó prenent com a unitat l’àrea metropolitana: la Barcelona real és el territori format en aquell moment per 27 municipis i una mica més de 470 km², dimensió ja més semblant a la de la capital espanyola.

Les referències a la necessitat de fer fusions municipals provenen especialment d’Oriol Bohigas. Així, en aquesta conversa de Maragall amb l’arquitecte en cap i regidor de l’Ajuntament de Barcelona, recollida per Guillaumet (1995: 53), Bohigas afirma:

“Jo crec, fins i tot, que és bastant absurd que l’Hospitalet sigui un element de l’àrea metropolitana. És que l’Hospitalet és un barri de Barcelona. Està més necessitat d’integrar-se a Barcelona avui l’Hospitalet que Gràcia fa un segle (...) Per mantenir un equilibri adequat, Barcelona el que hauria de fer és seguir la política de màxima descentralització dels barris, que cada barri fos com una ciutat agregada. No veig quina diferència hi ha entre l’Eixample i l’Hospitalet, que haurien de ser governats amb la mateixa autonomia. Crec, per tant, que la Corporació Metropolitana era insuficient i el que cal és una integració total de les ciutats del voltant de Barcelona”.

Maragall respon a Bohigas tot afirmant:

“La Corporació Metropolitana era una solució adequada perquè permetia la cohesió que tu demanes sense la pèrdua de la identitat. (...) És un procés de descentralització de Barcelona que s’havia d’encaixar amb el procés d’integració de l’àrea metropolitana en un punt mig, que no ha de ser la supressió de l’entitat dels altres municipis” (Guillaumet, 1995: 53-54).

Com comenta Montilla, la idea de fusions no formava part del debat públic. Segons el qui fou l'alcalde de Cornellà, President del Consell Comarcal del Baix Llobregat, President de la Diputació de Barcelona i President de la Generalitat: "A Pasqual li hauria agradat la idea d'una ciutat més racional. Hi havia models, dissenys, alguns molt racionals (com les municipals). Però la política no és sempre racional, hi ha altres coses". Per Rafael Pradas, el fet que Barcelona no annexionés els municipis veïns finalment ha estat positiu per l'aglomeració: "cada alcalde s'ha cuidat de la seva perifèria, cada alcalde va procurar combatre la seva perifèria... no hi ha perifèries tan degradades com a Madrid". Aquesta idea és compartida per Lluís Tejedor.

Una altra manera d'expressar el seu respecte amb la resta de municipis el trobem amb la manera de referir-se a la Barcelona metropolitana. Malgrat ser hereu d'algunes idees porciolistes, tal com defensa Pradel (2016), Maragall evita parlar de "la gran Barcelona" (com feia Porcioles) i es refereix a la "Barcelona gran" (com explica Pradas a l'entrevista). De fet, en el seu discurs de presa de possessió com alcalde l'any 1982, Maragall reivindica la ciutat metropolitana:

"La farà amb respecte, amb aquest urbanisme de sargidora que hem anat definint, tancant les ferides de l'expansió sense fre dels 60, posant en comú les voluntats de tots els pobles i totes les ciutats metropolitanes. La Barcelona d'avui es va fer amb una certa brutalitat creadora. La Barcelona metropolitana, es farà amb respecte" (Maragall, 1982: 15).

L'alcalde del Prat, Lluís Tejedor, recorda que els municipis veïns sentien que Barcelona havia expulsat a la perifèria les coses que no volia i, per tant, "vam començar a la CMB amb molta desconfiança". En la mateixa línia, Dídac Pestanya afirma que Narcís Serra era més proper a la idea reformista d'annexió de municipis, continuant el model del segle XIX, i que els alcaldes s'hi mostraven reticents. En canvi, per l'exalcalde de Gavà i vicepresident de la Mancomunitat: "Pasqual Maragall entén la diversitat i que no pot anar amb aquesta idea, fa un canvi de xip. Maragall desenvolupa una idea de federalisme, de ciutat de ciutats, però amb una

visió metropolitana”. Maragall reafirmà la seva voluntat de cooperar amb els diversos municipis i, segons les persones entrevistades, va fer un gran esforç per conèixer el territori metropolità i parlar amb els alcaldes dels diferents municipis.

En aquesta línia, Maragall va intentar millorar el funcionament del Consell metropolità establert per la llei de 1974. Com explica a la seva carta a Jordi Pujol del 10 de febrer de 1987, l'any 1984 el Consell metropolità havia aprovat un Reglament d'organització interna (pacte de PSC, PSUC i CiU) per incorporar tots els alcaldes metropolitans, amb veu però sense vot. Des de la CMB es demanà a la Generalitat en nombroses ocasions que es busqués una fórmula més democràtica del Consell. També, com recorda Pradas, Maragall tenia entrada directa amb el Govern central i podia ajudar els alcaldes. Per exemple, Lluís Tejedor destaca el paper de Maragall per aprovar el Pla Delta, un pla que requeria la cooperació de tots els nivells de l'administració, des del local a l'estatal.

Tanmateix, no tots els alcaldes veien amb bons ulls aquest lideratge, ni dins del seu propi partit. Aquesta és una visió compartida per la majoria de les persones entrevistades: alguns alcaldes acceptaven el lideratge de Maragall (els de l'Hospitalet, Badalona, Santa Coloma de Gramenet o Gavà), mentre que la resta eren més reticents. Com explica Lluís Armet:

“Els municipis metropolitans volien tenir una certa voluntat d'emancipació, però hi havia de tot. Hi havia certs alcaldes a favor, d'altres no (...) Hi havia alcaldes més actius, que es volien promocionar i estaven més implicats a la CMB”.

Lluís Tejedor il·lustra amb un exemple la dificultat de la construcció metropolitana. L'alcalde del Prat explica que Pasqual Maragall, imitant el model de Nova York, va pensar a crear una policia metropolitana, però els alcaldes s'hi van mostrar contraris. Com afirma l'alcalde del Prat: “el país és massa petit per aquesta idea. Hi ha massa barrets”. Diferentment, per Montilla, la majoria d'alcaldes es mostraven a favor,

tret d'alguns. Per a ell: “no es va qüestionar l'existència de la institució metropolitana”.

Per tal de fer compartida la idea metropolitana, Maragall s'inspira en el model de Londres, tant en la seva fórmula entre 1965 i 1986 com en l'actual: un model de governança de dos nivells. D'una banda, la capital britànica queda descentralitzada en 32 districtes (*boroughs*) i la Ciutat de Londres (*the City of London*), amb una població mitjana entre 150.000 i 300.000 habitants, governats per un consell i un alcalde que s'ocupa de les qüestions locals. De l'altra, s'escull un alcalde metropolità (*Mayor of London*) i una assemblea metropolitana formada per 25 membres (*London Assembly*) que es fa càrrec dels temes d'interès comú (transport, policia, emergències, desenvolupament econòmic, etc.). Aquest model també és un referent en el cas de Mont-real, proposat als anys 1920 (Wright, 1928) i després adoptat –parcialment– en la reforma de 2003 (Tomàs, 2012b). A Barcelona, ja a finals del segle XIX hi hagué propostes en la mateixa línia de la descentralització (Ajuntament de Barcelona, 1987b). En alguns textos i escrits, com als diàlegs amb Maria Aurèlia Capmany (Febrés, 1984), Maragall expressa la seva idea de la Barcelona metropolitana, un territori format per barris metropolitans, es diguin Sarrià, Sants, Torre Romeu (Sabadell) o Sant Llorenç (Terrassa) (Febrés, 1984: 31).

El pla de descentralització dels districtes de l'Ajuntament de Barcelona liderat per Jordi Borja a mitjan 1980 anava clarament en aquesta direcció: “trossejar” la ciutat central per fer-la equivalent a d'altres ciutats metropolitanes (Borja i Galofré, 1984). Tal com recorda Jordi Borja a l'entrevista realitzada, l'Ajuntament va repartir un fulletó als veïns de Barcelona per explicar la descentralització dels barris amb el títol *Districtes, Àrea metropolitana de Barcelona i Catalunya*, sense parlar explícitament de la ciutat central. D'aquesta manera, Barcelona ciutat es diluïa en l'àrea metropolitana, formada per 27 municipis i 10 districtes que estaven més poblats que la majoria d'aquests municipis. Com comenta Jordi Borja: “la descentralització era la cara de la moneda del govern metropolità”, una peça clau per la construcció metropolitana o, en paraules de Jaume Galofré: “Els districtes es van pensar en

clau metropolitana: tenir una ciutat real formada per diferents ciutats autònomes. Sant Adrià, Gràcia, Sants, Cornellà...”. Aquesta idea és confirmada per Xavier Roig, cap de Gabinet de l'alcalde en aquell moment, qui parla “del sacrifici de Pasqual Maragall per governar la unitat, per poder mostrar que pot dividir el poder”, i per Lluís Armet, per qui la creació de 10 districtes es realitzà per fer unitats semblants a les ciutats dels voltants, juntament amb els objectius d'una millor eficiència i operativitat. De fet, Maragall situà figures destacades al capdavant dels districtes per donar-los notorietat política. Una altra mostra de la consciència de no voler transmetre la sensació d'una Barcelona dominant sobre l'àrea metropolitana és el trasllat de la seu de la CMB de la barcelonina Plaça Lesseps a la Zona Franca de Barcelona, amb un símil del trasllat del poder del centre a la perifèria.

Documents interns del PSC de l'any 1984 confirmen aquesta idea de governança metropolitana. Un primer document del 30 d'octubre de 1984 presenta unes notes al guió de la “Jornada Socialista Sobre Política Metropolitana” que va tenir lloc el 10 de novembre. En aquestes notes s'hi exposa la visió territorial del PSC pel que fa a l'àrea metropolitana, que es basa en dues concepcions complementàries. D'una banda, la CMB com a entitat vertebradora i prestadora de serveis mancomunats (urbanisme, xarxa viària, transport, etc.) i com a potencial coordinadora d'altres matèries (polítiques de localització comercial, polítiques informatives, descontaminació atmosfèrica). De l'altra, la CMB com a organització de l'àrea d'activitat econòmica central (indústria i serveis) de Catalunya o la visió del *cinturón rojo*, seguint la cita del document (p. 5). Aquest concepte implica noves competències per la CMB (polítiques de localització d'activitats econòmiques, industrials i de serveis; política de vertebració i reequilibri territorial; paper de Barcelona com a *central business* i capital de Catalunya). El document determina que això exigeix la descentralització efectiva de Barcelona. Per tant, com s'especifica a les pàgines 9 i 10:

“La representació directa no sembla madura, ni potser necessària i entenem que la CMB no és un poder més que complica l'esquema de poder a Cata-

lunya. La CMB és actualment bàsicament un poder local, i el ciutadà rep directament serveis que en altres municipis (fora d'àrees metropolitanas) són donats per aquests. La representació directa exigiria, a més a més, una total descentralització de Barcelona, és a dir, 27 municipis més 8 districtes—gairebé municipis— i una Barcelona composada per l'Eixample i la Ciutat vella. La representació ha de ser indirecta. Un model és el que denominen “Consell de Cent”, és a dir: 27 municipis, 10 districtes de Barcelona, representants de municipis a base d'un representant per cada 50.000 habitants aproximadament. Transitòriament, sembla que una fórmula podria ser la de donar vot als alcaldes al Consell metropolità” (PSC, 1984a: 9-10).

En la mateixa línia, en un altre document de novembre de 1984 titulat *Los socialistas y el área metropolitana*, enviat des de la CMB (concretament per Germà Pedra, vicepresident de la CMB i regidor del PSC a l'Hospitalet del Llobregat), s'hi explica l'evolució i especificitats metropolitanes de Barcelona, especialment el seu caràcter policèntric i d'equilibri de recursos basats en els principis de solidaritat i de recuperació (p. 11). En aquest document també es fa èmfasi en el caràcter metropolità dels Jocs Olímpics de 1992 (que es donaven per fets) i en la seva oportunitat de “*reordenador de elementos territoriales*”, com també en assolir “*la justa distribución de los perjuicios o beneficios económicos derivados de los propios Juegos (...) para lo cual se exige el control e intervención directa de la CMB en los órganos rectores*” (p. 12-13). Per poder-ho fer, es reclama que la CMB, aglutinadora d'esforços i respectuosa amb l'autonomia municipal, assumeixi les competències necessàries per prestar serveis; que el Consell metropolità esdevingui el màxim òrgan decisiu i que s'aconsegueixin més recursos financers. Per concloure, descriu la CMB com “*ciudad de ciudades*” (p. 15) o “*Corporación de Corporaciones*” (p. 17) o “*Ayuntamiento de Ayuntamientos*” (p. 17), i demana que millori la participació dels municipis en la presa de decisions “*por la vía del pacto y de la solidaridad y nunca por la imposición territorial*” (PSC, 1984b: 19).

Tanmateix, en aquesta concepció de la ciutat metropolitana, Maragall es veu a si mateix com a un *primus inter pares*: el més important entre

iguals, el primer alcalde de l'àrea metropolitana i de Catalunya. Maragall no es refereix explícitament o públicament a la necessitat ni a la idoneïtat d'escollir directament un alcalde metropolità per Barcelona; aquesta idea ha estat compartida per la majoria de les persones entrevistades. Com comenten Tejedor i Montilla: “L'elecció directa de l'alcalde és un debat acadèmic”. Tanmateix, Maragall s'autodefineix com l'alcalde de la Barcelona metropolitana. Ell se sent deutor amb la ciutat real i l'abanderat de la política metropolitana. Com explica Dídac Pestanya, alcalde de Gavà entre 1985 i 2005, en relació amb la idea de l'elecció directa de l'alcalde metropolità: “Pasqual Maragall ho anava dient de tant en tant. No ho veuràs mai escrit, però ell ho deia. Ell es veia com a aquest alcalde metropolità”. Maragall s'emmirallava amb el cas de Londres i el seu *Greater Council*, on prevalia aquest model, i que van anar a visitar abans de la seva extinció. No obstant, la realitat política del moment condueix a mantenir el model d'elecció indirecta i, per tant, l'elecció directa de l'alcalde metropolità no és un element present al debat públic.

4.1.4 El rol internacional de les ciutats

Abans que es parlés de les ciutats globals com a concepte (Sassen, 1991), per Maragall la vocació internacional de Barcelona i la seva àrea metropolitana era evident. Per a ell, era primordial posar la ciutat al mapa, posicionant-la a l'àmbit internacional. Com explica l'any 1987, en la carta dirigida a Jordi Pujol del 10 de febrer:

“L'Àrea Metropolitana central de Catalunya és un dels instruments més poderosos amb els quals compta el país, atesa la competència internacional de ciutats i àrees, progressivament endurida i difícil, i en la qual seria enormement perjudicial no entrar, siguin quines siguin les raons” (p. 29).

Per aconseguir-ho, Barcelona necessitava elements de capitalitat: bones universitats, infraestructures, etc. És ben coneguda la tossuderia de Maragall per aconseguir la nominació olímpica, com també la

importància de les seves gestions amb el món empresarial barceloní per aconseguir el suport financer per la candidatura olímpica (vegeu en aquest sentit Mauri i Uría, 1998; Maragall, 2008).

Per Maragall, els dos processos (construcció metropolitana i Jocs Olímpics) van entrelaçats: de fet, per algunes persones entrevistades, com Xavier Roig o Dídac Pestanya, podem parlar de Jocs Olímpics metropolitans. Així, els JJOO són l'oportunitat per transformar Barcelona i també l'àrea metropolitana. La visió "d'urbanisme de sargidora" tan característica del model Barcelona (Busquets, 1994), s'aplicaria també a la resta de municipis gràcies a les polítiques metropolitanes impulsades per la CMB, tot aprofitant la candidatura olímpica. El canvi d'escala és possible gràcies a l'urbanisme olímpic, com explica l'un dels seus màxims responsables, Josep Acebillo (vídeo del programa de testimonis del Llegat Pasqual Maragall). L'exemple de les rondes és el més paradigmàtic: Maragall les defineix en nombroses ocasions com "el carrer major" de la Barcelona metropolitana, l'eix viari que articula i uneix la Barcelona real: "les noves rondes, que no separen, sinó que "cusen", connecten les diverses parts de la ciutat i la seva àrea metropolitana" (Maragall, 1994: i). Com comenta Montilla a l'entrevista realitzada, en el cas de les rondes hi va haver una "complicitat metropolitana". En la mateixa línia, l'alcalde de Mollet en aquell període, Montserrat Tura, destaca que Pasqual Maragall fa partícips dels Jocs a les altres subseus olímpiques. Aquesta idea és compartida per Josep Maria Vallès, en aquell moment rector de la Universitat Autònoma de Barcelona, on es creà la Vila per ubicar els cossos de seguretat durant els Jocs (vídeos del programa de testimonis del Llegat Pasqual Maragall).

Els JJOO també van ser clau per la internacionalització de la ciutat. Per Maragall, Barcelona és la capital de Catalunya, però també la segona ciutat d'Espanya i un referent en l'àmbit europeu. Com comenta Jordi Borja: "amb Maragall, Barcelona era més important que el Barça" (vídeo del programa de testimonis del Llegat Pasqual Maragall). En la mateixa direcció, Xavier Roig afirma a l'entrevista: "Barcelona aspirava a ser la segona capital d'Espanya. (...) Maragall volia posicionar Barcelona dins

Europa, jugar a la lliga de les ciutats europees”. La visió internacional de Maragall es manté ferma durant tota la seva trajectòria: Per a ell, la regió de Barcelona ha de convertir-se en el Nord del Sud europeu (Maragall, 1986a: 97). En aquest sentit, Maragall projectava la visió internacional més enllà de les seves fronteres municipals. Com recorda Xavier Roig, des de l’alcaldia es va impulsar el circuit de Fórmula 1 de Montmeló (amb una primera proposta a la Zona Franca), implicant al sector privat (en aquest cas, el Reial Automòbil Club de Catalunya) i buscant la manera d’internacionalitzar la “Barcelona gran”. En la línia de dotar l’àrea metropolitana d’equipaments de referència, Rafael Pradas subratlla que es va intentar crear un centre metropolità de les arts, però no va prosperar. Per a Maragall, la dimensió cultural era clau per a Barcelona i també la volia impulsar per tota l’àrea metropolitana.

La nominació olímpica és el tret de sortida de la internacionalització de Barcelona. Sota l’alcaldia de Maragall, la ciutat de Barcelona s’insereix en les xarxes mundials de ciutats, com Metropolis (Associació Mundial de Grans Ciutats), amb seu a la ciutat. L’any 1986, la ciutat organitza la Conferència Mundial de Ciutats de les Nacions Unides, demostrant així la seva capacitat d’organització d’esdeveniments internacionals. La voluntat de ser presents en l’àmbit internacional i d’acollir congressos o fires internacionals ja s’inicia a finals del segle XIX (amb les exposicions universals de 1888 i 1929), i després de Maragall continuarà sent un tret propi de la política de la ciutat (Martí-Costa *et al.*, 2011). La nominació olímpica coincideix amb l’auge de la CMB: el període 1986-87 marca un punt de no retorn de la història de Barcelona, però també de l’àrea metropolitana.

4.2 DE LA NOMINACIÓ OLÍMPICA A LA PÈRDUA DEL PODER METROPOLITÀ

Els anys 1986 i 1987 van ser clau pel futur de la ciutat i per l'àrea metropolitana, especialment a causa de dos fets: la nominació olímpica i l'aprovació de les Lleis d'Organització Territorial (LOT) per part del Parlament de Catalunya, que suposaren l'abolició de la CMB i la creació dels consells comarcals. Per a moltes de les persones entrevistades, aquests fets estan interrelacionats: la consolidació de la figura de Maragall amb la nominació de 1986 coincideix amb el moment àlgid de la CMB. Com comenten Rafael Pradas o Jaume Badia: “és en aquell moment, la nit de la nominació olímpica, que Jordi Pujol decideix eliminar la CMB”. La rivalitat política entre Jordi Pujol i Pasqual Maragall és sens dubte un element que ajuda entendre la dissolució de la CMB, com també el càlcul electoral (el fet que la majoria d'alcaldes metropolitans siguin de partits d'esquerres). Tanmateix, hi ha raons que van més enllà d'aspectes personals i partidistes. D'una banda, el debat de les LOT mostra un xoc entre visions oposades sobre el territori i sobre l'encaix de la Barcelona real dins la Catalunya dels anys 1980, la Catalunya dels 6 milions. De l'altra, l'abolició de la CMB i la reacció dels alcaldes socialistes posa de manifest que l'esperit metropolità pregonat per Maragall és, dins el seu propi partit, més feble del que ell creia.

A aquestes raons cal afegir les relacions multinivell i els factors de context. Com hem vist, l'àmbit metropolità s'insereix en un entramat complex de governança, on hi ha les relacions horitzontals (entre els municipis) i verticals (entre municipis i Generalitat, però també entre Generalitat i l'Estat, és a dir, el rol de Barcelona i Catalunya en el conjunt de l'Estat). A més a més, el context del moment era favorable a les polítiques d'abolició d'institucions metropolitanes. En efecte, el *Greater London Council* es va dissoldre l'any 1986, com també les estructures metropolitanes creades durant la dictadura a Madrid, Bilbao i València. Com a la resta d'aglomeracions urbanes espanyoles, els anys 1980 van estar marcats per un procés de creació de dues noves legitimitats, la dels ajuntaments i la dels governs autonòmics, no havent-hi espai per una

legitimitat metropolitana (Tomàs, 2016a). A continuació, analitzarem el procés d'aprovació de les LOT i les raons que van conduir a l'eliminació de la CMB, com també les accions que va emprendre Pasqual Maragall per defensar la institució metropolitana.

4.2.1 Ni himne ni bandera: l'encaix de la Barcelona real dins la Catalunya dels 6 milions

El procés d'elaboració de les Lleis d'Organització Territorial de Catalunya (LOT) s'inicia al gener de 1986 i conclou a l'abril de 1987, tot i que la decisió de reformar el mapa local i el seu plantejament ja s'havien gestat al llarg de 1985 (Mauri i Uría, 1998: 143-44). A petició del grup parlamentari de Convergència i Unió (CiU), la Mesa del Parlament encomana a la Comissió d'Organització i Administració de la Generalitat i Govern Local que nomeni una Ponència perquè elabori una Proposició de Llei de l'Organització Territorial i el Govern Local de Catalunya³. En la primera proposta es tracta d'una sola llei, que acaba dividint-se en quatre: Llei 5/1987, de 4 d'abril, del Règim Provisional de les Competències de les Diputacions Provincials; Llei 6/1987, del 4 d'abril, de l'Organització Comarcal de Catalunya; Llei 7/1987, del 4 d'abril, per la qual s'estableixen i regulen Actuacions Públiques Especials en la Conurbació de Barcelona i en les Comarques Compreses dins la seva Zona d'Influència Directa, i, per últim, Llei 8/1987, del 4 d'abril, Municipal i de Règim Local de Catalunya.

Les quatre proposicions de llei van evolucionant amb els mesos en funció de les esmenes presentades: hi ha noves versions al desembre de 1986, al febrer de 1987 i s'aproven definitivament l'abril de 1987. Durant aquest any i mig, pel que fa a la llei sobre l'àrea metropolitana de Barcelona (o conurbació, segons la llei), la major part d'esmenes provenen del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) i del Partit

3. Composició de la Ponència redactora: Ramon Camp, Ferran Pont i Antoni Subirà (CiU); Jordi Parpal, Joaquim Nadal i Esteve Tomàs (PSC); Joan Josep Folchi, Josep Curto i Jorge Fernández Díaz (PP); Maties Vives, Ramon Espasa i Rafael Ribó (PSUC); Heribert Barrera, Albert Alay i Marc-Aureli Vila (ERC). La Ponència redactora es va reunir en 36 ocasions durant l'any 1986.

dels Socialistes de Catalunya (PSC), que presenten redactats alternatius. El grup amb majoria parlamentària, CiU, també introdueix alguna esmena i, en menor mesura, el grup d'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) i del Partit Popular (PP). S'accepten totes les esmenes de CiU, gairebé totes d'ERC i alguna del PP, del PSUC i del PSC. Així, el redactat de la llei va canviant: a la primera versió de la llei s'elimina la CMB sense oferir una alternativa, mentre que a la versió del mes de desembre ja se substitueix la CMB per dues entitats metropolitanes (de transport i medi ambient) amb un número diferent de municipis cadascuna (establerts per la llei). Pel que fa als 27 municipis de la CMB, només poden intervenir al final, en el tràmit d'audiència. La votació es realitza a finals de març de 1987, en la qual la llei rep el suport favorable de 76 vots (de CiU i ERC), 37 en contra (de PSC i PSUC) i 6 abstencions (del PP).

L'anàlisi dels debats parlamentaris mostra les diverses visions del territori per part de les formacions polítiques. En general, els grups estan d'acord que cal fer alguna reforma, que la CMB es va crear en un altre context polític i que s'ha d'actualitzar. També hi ha un consens en el fet que no hi ha un únic model de gestió metropolitana, però sí que existeix un fet metropolitana a Barcelona. Tots els grups, excepte el socialista, creuen que la CMB ha exercit un rol que no li tocava, que ha assumit competències que no li pertocaven. Per exemple, des del PSUC es diu:

“Una Corporació Metropolitana que, com a disfuncions, podríem assenyalar els seus afanys desmesurats de competències, quan, per exemple, s’ha volgut irrompre en camps com la cultura i com l’esport, el camp de serveis personals, que haurien de ser propis dels ajuntaments i la Generalitat” (p. 3973, debat 24 març 1987).

En la mateixa línia s'expressa a l'entrevista Lluís Tejedor, l'alcalde del Prat del Llobregat i del mateix partit:

“Pasqual Maragall va cometre alguns errors: va donar massa poder polític a la CMB. Amb himne i bandera! No s’havia de donar poder polític. Havia de ser un ens de gestió, per prestar serveis, per fer polítiques comunes. Amb la simbolo-

gia va donar un hiperprotagonisme a la CMB. Va donar excessiva visibilitat a un organisme de segon nivell. Hi havia un component de provocació”.

De manera semblant, des del grup parlamentari popular s’afirma en el debat de 1987:

“No es pot parlar de cultura metropolitana o d’agricultura metropolitana, malgrat que s’ha intentat d’alguna manera crear la figura del ciutadà metropolità. (...) El que pot motivar l’existència (...) d’una àrea metropolitana al voltant de Barcelona són temes com l’urbanisme, el transport públic, l’eliminació de residus urbans, el cicle de l’aigua... Efectivament, això sí, però no el tema de la cultura o l’agricultura” (p. 3877-78, debat 24 març 1987).

En canvi, des del PSC es defensa la tasca de la CMB, sobretot en la millora de les condicions de vida de la població. Com afirma Armet:

“Podria estendre’m molt sobre el gran paper redistributiu que s’ha fet amb els vint-i-sis municipis entorn de Barcelona, i que ha estat l’element més important de justícia distributiva i de política igualitària que s’ha fet a Catalunya al llarg dels darrers anys, atesa la política regressiva i en contra de les zones que més necessitats i menys nivell de renda tenien, que ha fet l’Administració de la Generalitat” (p. 3969, debat 24 març 1987).

A més a més, en el debat es fa servir molt la contraposició entre l’àrea metropolitana i la resta de Catalunya, especialment per part de CiU i també d’ERC, mentre que aquesta dualitat és rebutjada pel PSC (vegeu més endavant). Les màximes diferències amb la proposta de CiU vénen per part del PSC i del PSUC, que són també els grups que presenten propostes alternatives. Per tant, passarem a analitzar en profunditat les posicions d’aquestes tres forces parlamentàries.

Des del principi del debat, al gener de 1986, el grup parlamentari de CiU justifica la nova proposta d’organització territorial a partir dels estudis de la comarcalització de Catalunya que ja es recullen durant la Generalitat republicana i la llei municipal de Catalunya de 1933-34, i,

sobretot, a la Comissió al Parlament presidida per Pau Vila. Els límits comarcals s'inspiren dels estudis de Vila, tot i que no són exactament els mateixos. En efecte, després de l'aprovació de les LOT es va efectuar una consulta municipal a partir de la divisió i la denominació comarcals de 1936, i aquest procés va comportar alguns canvis. Així, el 1988 s'hi afegiren tres noves comarques a les 38 originals (el Pla de l'Estany, el Pla d'Urgell i l'Alta Ribagorça; i una quarta, el Moianès, el 2015) i el 1990 es modificà algun límit territorial. Per exemple, en la proposta de Vila, els municipis de l'Hospitalet, Sant Just Desvern i Esplugues formen part de la comarca del Barcelonès, però els dos darrers passaran al Baix Llobregat l'any 1990 (Paül i Tort, 2005: 72). La proposta legislativa també es refereix al fet que l'Estatut de Catalunya de 1979 reconeix el municipi i la comarca com a nivells bàsics de l'organització territorial de Catalunya (article 5), mentre que la província és un nivell administratiu "aliè i imposat".

En relació amb el tema metropolità, la proposició de llei de gener de 1986 reconeix l'especificitat de l'Entitat municipal metropolitana de Barcelona (no l'anomenen Corporació Metropolitana de Barcelona) en dos aspectes. D'una banda, es creu necessari donar solució a la realitat metropolitana, amb la problemàtica que li és pròpia. De l'altra, es creu que s'ha de repensar la solució organitzativa adoptada abans de l'aprovació de la Constitució i l'Estatut. Per tant, s'estableix (article 3) que els ens locals de Catalunya són les mancomunitats de municipis i les comarques, sense fer cap referència a les àrees metropolitanes. Des de la primera versió, la disposició addicional primera estableix la supressió de l'Entitat municipal metropolitana de Barcelona creada pel Decret-lei 5/1974, de 24 d'agost. També s'esmenta que les comarques del Barcelonès, Baix Llobregat, Maresme, Vallès Occidental i Garraf i els municipis que integren l'Entitat assumiran les competències d'aquestes en el marc del que estableix la Llei, mentre que les altres competències correspondran a la Generalitat de Catalunya. Per tant, en la primera versió no es contempla la creació d'un ens metropolità.

Les versions posteriors seran molt semblants en la majoria d'apartats. El que sí canviarà serà la proposta metropolitana. Així, a la

versió de desembre de 1986, la proposta estima que cal reconsiderar el fet metropolità, ja que les condicions en què es va crear l'Entitat municipal metropolitana de Barcelona han canviat i que cal tenir en compte el principi d'autonomia local, donant competències als municipis. En aquesta versió, es determina que la CMB serà substituïda per dues entitats d'àmbit territorial diferent (la del transport i la de serveis hidràulics i tractament de residus), mentre que un àmbit més gran, comprès per les comarques del Baix Llobregat, el Barcelonès, el Maresme, el Vallès Occidental i el Vallès Oriental, serà un àmbit de planificació i de coordinació territorial.

Pel que fa al PSC, veiem com va canviant lleugerament el discurs. Malgrat que en tot moment és contrari a l'abolició de la CMB, a les primeres esmenes, presentades al desembre de 1986, es mostra molt reticent a l'abolició de la CMB:

“Barcelona té una dinàmica urbana que ultrapassa sobradament els seus límits territorials (...) Catalunya, i d’una manera especial els més de tres milions de ciutadans que viuen a Barcelona i el seu entorn, necessita una institució (...) capaç d’articular les polítiques municipals en aquest territori, garantint la seva coordinació plena en la gestió d’aquells serveis que requereixen un àmbit territorial de gestió que va molt més enllà dels límits municipals” (p. 8385, 19 desembre 1986).

A continuació, el PSC reconeix que cal fer alguna reforma a la institució actual per tal de crear-ne una de nova, de naturalesa local. A la proposta es fa referència als límits territorials de l'àrea metropolitana o extensió real del fenomen urbà, tenint en compte cinc criteris: la intensitat de la població i la coherència en la seva distribució entre els municipis; la coherència del desenvolupament urbanístic dels municipis membres; els àmbits territorials més idonis per la gestió dels serveis d'àmbit local; les relacions econòmiques, socials i culturals entre els municipis membres, i l'òptima rendibilitat econòmica i social en la prestació conjunta d'obres o serveis, però sense fixar el número exacte de municipis.

Pel que fa a l'organització de l'àrea metropolitana, recollida en el seu Estatut Metropolità, hi hauria un Consell metropolità (format per tots els alcaldes dels municipis de l'àrea i un nombre de consellers proporcional a la població de cadascun dels municipis), un president i vicepresidents, una comissió de govern i una comissió especial de comptes. Les competències inclouen l'urbanisme i l'ordenació del territori; l'abastament d'aigua potable i tractament i depuració de les aigües residuals; transport, tractament i eliminació de residus sòlids; protecció del medi ambient; transports públics de viatgers; promoció del desenvolupament econòmic metropolità i altres previstes per l'Estatut. L'Àrea Metropolitana també podrà coordinar l'exercici de les competències per part de municipis i comarques que la integren. Pel que fa al finançament, es determinen diverses fonts, bàsicament recursos propis (taxes o preus públics) i transferències dels diversos àmbits (Estat, Generalitat, municipis membres). Tant pel que fa al tipus de representació com a les competències i el finançament, la proposta del PSC s'assembla molt a l'aprovada per la llei de creació de l'AMB l'any 2010 (vegeu capítol 5).

A l'esmena de desembre de 1986, el PSC també demana que el legislador deixi la porta oberta a la possibilitat que en el futur existeixin altres àrees metropolitanes i que s'introdueixi un mecanisme per institucionalitzar aquestes noves àrees metropolitanes (creació, alteració o supressió d'àrees metropolitanes mitjançant una llei del Parlament). A més, el grup parlamentari socialista alerta dels problemes que pot generar la coexistència de l'Àrea Metropolitana i de les comarques. Altres temes exposats, que seran repesos en el futurs mandats tripartits, fan referència a la necessitat de tenir una organització institucional de Catalunya el màxim de descentralitzada i desconcentrada, estructurada amb un mínim de cinc i un màxim de set regions. Ja en aquesta presentació, el grup parlamentari socialista creu necessària la consideració diferenciada de la regió metropolitana de Barcelona. Per tant, demana que la regió i l'Àrea Metropolitana també es reconeguin com a ens locals de caràcter territorial.

Al final del procés, al febrer, el grup parlamentari socialista presenta una altra proposta d'institució: l'Entitat Metropolitana de

Barcelona, que inclou 27 municipis⁴. Aquesta estructura ha de servir per la planificació conjunta, la programació, la coordinació, la gestió i l'execució dels serveis següents: l'ordenació del territori i del litoral i l'urbanisme; el transport públic de viatgers; els serveis hidràulics; el tractament i l'eliminació de residus sòlids, i altres matèries anàlogues o complementàries, si s'escau (article 5). Posteriorment (article 12), s'amplien les matèries a serveis funeraris, extinció d'incendis, abastament alimentari; medi ambient; subministrament d'energia i gas; foment de l'habitatge. En aquesta proposta, també es presenta un Consell metropolità format pels representants dels diversos municipis membres, en què Barcelona té 11 representants, els municipis majors de 100.000 habitants, tres representants cada un i la resta de municipis, un representant cada un. Aquesta proposta accepta l'extinció de la CMB i, respecte a la proposta anterior, inclou menys competències, com la promoció del desenvolupament econòmic metropolità.

El PSUC manté un redactat alternatiu a la llei que presenta al setembre de 1986 i que pràcticament no canvia. Per a aquesta formació, el que cal fer és crear una nova entitat metropolitana de Barcelona:

“La conurbació de Barcelona, centre neuràlgic d'un país en constant evolució i d'una societat amb dinamisme creixent, ha de disposar d'una institució que gestioni acuradament els interessos comuns dels residents que viuen i treballen en llur àmbit territorial” (p. 7374, 30 setembre 1986).

Aquesta entitat metropolitana ha de ser més gran que l'àmbit de la CMB: els 117 municipis inclosos en el Baix Llobregat, el Barcelonès, el Maresme, el Vallès Occidental i el Vallès Oriental. Pel que fa a les competències, en tindrà de pròpies (ordenació del territori i urbanisme, ordenació del cicle hidrològic, pla coordinador d'establiment i prestació de serveis públics, intervenció administrativa, gestió del transport i foment) i de transferides (per la Generalitat, ajuntaments i consells

4. Tot i que en la primera versió del redactat alternatiu només apareixen 24 municipis (p. 9272, 9 febrer 1987) (s'esmena posteriorment).

comarcals, així com aquelles que la Generalitat haurà assumit de les extingides diputacions provincials, ja que pel PSUC, aquestes han de desaparèixer). En el cas de la gestió del transport, la proposta del PSUC contempla la creació d'una autoritat única del transport (que s'acabarà creant l'any 1997). Pel que fa al Consell metropolità, serà d'elecció indirecta i es compon d'un mínim de 80 i un màxim de 100 membres, en funció del nombre de residents en el seu àmbit territorial. No es determina un número fix per Barcelona, però es proposa que els municipis de més d'un milió de residents elegiran 20 consellers. També s'estableix que els representants dels municipis i comarques al Consell metropolità es revisin cada quatre anys segons els canvis en la població.

A la versió del desembre de 1986, l'esmena del PSUC manté l'articulat anterior, però ampliat. D'una manera semblant a l'exposada pel PSC, a l'esmena es demana el reconeixement per una llei al Parlament de la pluralitat dels fets metropolitans i no només el de Barcelona. A més a més, per tal d'aprovar una nova organització territorial (inclouent les vegueries), es preveu la creació d'una Comissió d'Experts per a l'Ordenació Territorial de Catalunya, formada per set persones especialistes en la matèria, proposta molt semblant a la Comissió creada l'any 2000 que va donar lloc a l'*Informe Roca*. Al febrer de 1987 hi ha el dictamen de la Comissió, amb les seves conseqüents esmenes: l'esmena a la totalitat presentada pel PSUC va en la mateixa línia.

Així, les diverses propostes a la redacció de la llei són una síntesi de les visions dels partits del moment i, també, un avançament d'institucions que es crearan posteriorment. En efecte, les concepcions de la governança metropolitana de Barcelona que s'aniran implementant amb el canvi de govern l'any 2003 ja estan presents l'any 1987. La taula següent mostra un resum de les diverses propostes per part de CiU, PSC i PSUC.

Les LOT es duen a votació a finals de març. El Diari de sessions del Parlament de Catalunya recull les discussions al voltant de la llei comarcal i la llei relativa a l'àrea metropolitana entre el 24 i el 31 de març. Els debats reflecteixen les visions dels diversos grups i el malestar ocasionat per la manera de fer la llei. Per part del PSC, el diputat Tomàs

TAULA NÚMERO 9: RESUM DEL DEBAT D'APROVACIÓ DE LES LOT PEL QUE FA A L'ÀREA METROPOLITANA DE BARCELONA (GENER 1986-FEBRER 1987)

VERSIÓ LOT	PROPOSTA CIU	ESMENES PSC	ESMENES PSUC
Gener 1986	<ul style="list-style-type: none"> eliminar la CMB (sense cap alternativa) 	<ul style="list-style-type: none"> no se'n presenten 	<ul style="list-style-type: none"> no se'n presenten
Setembre 1986	<ul style="list-style-type: none"> eliminar la CMB (sense cap alternativa) 	<ul style="list-style-type: none"> no se'n presenten 	<ul style="list-style-type: none"> crear una entitat metropolitana en l'àmbit de la regió I crear una autoritat única del transport
Desembre 1986	<ul style="list-style-type: none"> eliminar la CMB crear dos ens metropolitans en àmbits territorials diferents 	<ul style="list-style-type: none"> crear una entitat metropolitana amb més competències que la CMB 	<ul style="list-style-type: none"> crear una entitat metropolitana però en l'àmbit de la regió crear una autoritat única del transport
Febrer 1987	<ul style="list-style-type: none"> eliminar la CMB crear dos ens metropolitans en àmbits territorials diferents 	<ul style="list-style-type: none"> crear una entitat metropolitana amb competències limitades 	<ul style="list-style-type: none"> crear una entitat metropolitana però en l'àmbit de la regió crear una autoritat única del transport

FONT: ELABORACIÓ PRÒPIA A PARTIR DEL DIARI DE SESSIONS DEL PARLAMENT DE CATALUNYA RELATIU A LA LLEI 7/1987 (1986-1987)

expressa la seva disconformitat amb la llei relativa a les comarques i a la visió de CiU del territori. Citant-lo:

“Només –només– ha votat aquesta Llei l’ala conservadora d’aquest Parlament. Aquesta Llei divideix –profundament!– el país. I hem votat ‘no’ a aquesta Llei perquè estableix uns límits territorials propis de la Catalunya de fa mig segle (...) un país que no té res a veure amb el país actual en el qual estem vivint; i per a una Catalunya poblada per menys del cinquanta per cent de la Catalunya actual i amb una composició social molt diferent” (p. 4114, debat 27 de març 1987).

Pel que fa al PSUC, la diputada Vintó critica el procés de redacció de la llei: “que no se’ns digui que hi ha hagut un any i mig de discussions

i treballs, perquè no ha estat així: ha estat un any i mig d'enfrontaments” (p. 4118, debat 27 de març). D'altra banda, les aportacions d'ERC i PP s'assemblen en el fet que ambdós grups critiquen l'enfrontament ideològic entre les dues visions del territori i, concretament, entre CiU i el PSC. Barrera, per part d'ERC, ho expressa així:

“[T]ot s’ha plantejat com una lluita pel poder (...) perquè l’àrea metropolitana concentra una gran part de la població i de la riquesa de Catalunya. Estem d’acord que hi ha una lluita de poder (...), de lluita de poders entre institucions” (p. 4119, debat 27 de març 1987).

En la mateixa línia, el representant del PP, el diputat Fernández Díaz, afirma:

“[É]s un debat falsejat, des del nostre punt de vista; s’ha plantejat, malauradament, a nivells de pols polític entre el President de la Generalitat i el President de la Corporació Metropolitana, a nivell del poder de la Generalitat, contrapoder Corporació Metropolitana. Realment no s’ha fet un debat, un debat sobre el que realment interessa als ciutadans de Catalunya: si hi ha realment un fet metropolità al voltant de Barcelona” (p. 3877-78, debat 24 març 1987).

En la sessió del 27 de març, Fernández Díaz critica que el debat parlamentari ha estat presidit per la “crispació i irracionalitat”, ja que, en definitiva “el debat amagava una lluita pel poder (...) intentar imposar la raó de la força, o la força de la raó” (p. 4121). Des del PP es critica que hi ha interessos creats entre les forces polítiques que governen Catalunya i les que governen a la CMB. Concretament, Fernández Díaz afirma que el fet que s’hagin de realitzar els Jocs Olímpics a Barcelona suposarà una inversió molt gran i un gran poder polític, que la Generalitat vol controlar i que la CMB no vol perdre’n el control (p. 4121). Fernández Díaz també es refereix a la dinàmica interna de la CMB: “Potser l’excessiu presidencialisme de la Corporació Metropolitana, potser l’excessiva utilització de la Corporació Metropolitana com a plataforma política ha portat com a conseqüència això” (p. 4135).

Pel que fa al contingut i efectes de la llei de l'àrea metropolitana, Eulàlia Vintró del PSUC fa molt èmfasi en els tres aspectes específics a l'àmbit metropolità: a) l'acumulació de les bosses de pobresa més grans del país i de desigualtats socials, b) el procés de desindustrialització i una alta taxa d'atur i c) la necessitat d'inversions en infraestructures derivades del creixement desorbitat i desordenat metropolità. També esmenta el fet que existeix “un contenciós històric entre Barcelona-ciutat i els ajuntaments propers” a causa dels serveis que eren expulsats de la ciutat cap a la perifèria sense que s'acompanyés de cap compensació (p. 4117, debat 27 de març 1987). A continuació, s'exposa la defensa de l'àmbit territorial preferit pel PSUC, la Regió I, i critica els límits territorials de la llei (que no siguin els mateixos municipis membres) i les competències (sobretot el fet de deixar al marge l'urbanisme i la promoció econòmica).

El PP critica la fragmentació que crearà l'aprovació de la llei i el fet que això ocasionarà la proliferació d'administracions públiques, d'institucions públiques i de despesa pública a canvi de prestacions menors. El PP especifica el seu model metropolità: ha de ser restringit als 27 municipis de la CMB i ha de tenir quatre competències: ordenació del territori i del litoral, transport públic de viatgers, tractament i eliminació dels residus urbans i el cicle hidràulic, però no accepta la competència de promoció econòmica, ja que és massa àmplia i pot conduir a acumular més competències que les fixades i taxades per la llei.

Des del PSC, el diputat Lluís Armet critica que no hi hagi acord institucional en una llei tan important per Catalunya i considera que aquesta llei “és un error històric” (p. 4123, debat 27 de març 1987). Tanmateix, Armet rebutja la teoria del contrapoder: considera que la CMB és una institució desconeguda i que no fa política, sinó que presta serveis públics al ciutadà. Amb dades, Armet nega la condició de contrapoder de la CMB: aquesta representa el 2,9% del pressupost de la Generalitat i el 0,3% dels funcionaris de la Generalitat (p. 4124, debat 27 de març 1987). En la seva intervenció, el diputat Parnal va en la mateixa línia, tot afirmant:

“L’entitat metropolitana de Barcelona, que avui encara existeix, no és, ni vol ser, ni serà mai un contrapoder de la Generalitat. El que sí que és —el que sí que és, com qualsevol municipi, com qualsevol comarca, com qualsevol districte de Barcelona— és un contrapès. Això sí que ho és, i, en democràcia, els contrapesos són bons, i són bons per evitar temptacions de prepotència i de totalitarisme (...) I no acceptar contrapesos només es pot fer amb un concepte o amb una concepció centralista, jacobina i totalitària del territori” (p. 4126-27, debat 27 de març 1987).

Finalment, el representant de CiU afirma al debat del 27 març 1987 que es reconeix el fet metropolità amb aquesta llei i que el treball en ponència ha demostrat que el grup ha modificat la seva proposta per acostar posicionaments. S’ha fet, segons el diputat de CiU, una feina laboriosa i de consens (p. 4125). També il·lustra la visió de CiU del fet metropolità:

“Aquest tema de la CMB s’ha desorbitat (...) és un tema tècnic, de solucions organitzatives a uns problemes administratius. (...) La imatge que es vol donar és que si desapareix la CMB apareix un buit, apareix el no-res, no és certa (...) apareix una altra solució organitzativa, tan legítima com aquesta altra” (p. 4125, debat 27 de març 1987).

Aquest caràcter tècnic és rebutat pel PSC. El diputat socialista Jordi Parpal afirma: “el tema que iniciem no és un tema tècnic, és un tema essencialment polític” (p. 4126, debat 27 de març 1987).

En relació a la llei comarcal, un dels elements més controvertits és el model de representació política (repartiment dels consellers segons el nombre de vots i regidors, llinar electoral, elecció de la presidència del consell, etc.). Segons la llei, l’elecció dels consells comarcals s’atribueix als regidors municipals de la comarca, agrupats per les llistes amb les que concorren a les eleccions municipals i, d’aquesta manera, no es fa des dels ajuntaments. Com comenten Mir, Solé i Virós (1994): “Es vol assegurar, per tant, una certa autonomia del govern comarcal respecte dels ajuntaments de la comarca i es decideix confiar als partits i a les

agrupacions electorals la designació dels membres del govern comarcal” (Mir *et al.*, 1994: 42). A més a més, el nombre de consellers que s’ha d’elegir a cada llista es fa en funció del nombre de regidors, afavorint els grups polítics amb major presència a les poblacions petites de la comarca en detriment de la representació del vot a la capital. Armet es queixa d’aquest fet durant el debat parlamentari:

“Estem parlant de realitats geogràfiques amb una població minsa, i amb poblacions de 5.000, de 10.000, de 15.000, de 20.000, de 40, de 50, de 100.000 habitants. Es pot entendre que hi hagi una desproporció de cent a u en el pes democràtic dels vots d’aquesta comarca? Té algun sentit comú anar a aquesta perspectiva política? Té algun paral·lelisme a qualsevol lloc del món democràtic una desproporció d’aquestes característiques? Trobaríem nosaltres un esquema electoral situat en aquest microcosmos, que és el microcosmos comarcal, amb aquesta desproporció tan aberrant i absurda, només dirigida per un procés estrictament partidista i sectari? (...) S’estaran potenciant unes presidències a les comarques, que, en molts casos, seran els candidats perdedors de les ciutats intermèdies de Convergència Democràtica de Catalunya. Estaran, per tant, creant un nou àmbit de confrontació a Catalunya, quan a Catalunya els àmbits de confrontació cal limitar-los als que són estrictament necessaris, i estrictament lògics en qualsevol país normal” (p. 4076, debat 26 març 1987).

Passades les eleccions municipals i en el moment de crear els nous consells comarcals, aquesta qüestió torna a aparèixer, ja que es configuren governs de signe polític oposat en la comarca i en el municipi capital (com succeeix a Mataró o Girona en els primers consells constituïts). Aquesta situació afavoreix pactes postelectorals entre ICV i PSC per tal d’evitar el predomini de CiU en alguns consells comarcals. Tot i així, CiU aconsegueix 34 de les 38 presidències dels consells comarcals existents. En canvi, el PSC presideix els consells de dues de les comarques de la CMB: Barcelonès (Joan Blanch) i Baix Llobregat (José Montilla), mentre que l’alcalde de Sabadell, Antoni Farrés presideix el consell del Vallès Occidental amb el suport del PSC (*La Vanguardia*, 1988b).

4.2.2 La rivalitat entre Pujol i Maragall: un xoc de visions territorials

Com veiem a través dels debats, la crispació al voltant de les LOT és màxima: reflecteix la rivalitat entre les dues figures polítiques més importants del moment, Jordi Pujol i Pasqual Maragall, en un context polític marcat per la majoria parlamentària de CiU, la nominació olímpica i el moment àlgid de la CMB. Aquesta idea ha sortit a totes les entrevistes: es tracta de dos lideratges polítics *in crescendo*, en un moment de molta tensió entre la Generalitat i la CMB, i aquesta rivalitat amaga motius profunds de desacord sobre la concepció del territori. L'anàlisi de la correspondència entre Pujol i Maragall als anys 1982 i 1997, molt abundant, mostra com cadascun defensa el seu punt de vista, en molts casos oposat, i en quins temes hi ha tensió entre la Generalitat i l'Ajuntament de Barcelona, o entre la Generalitat i la CMB.

Gràcies a l'anàlisi de les cartes, on es tracten múltiples temes des de les seves posicions respectives (tot i que sempre de manera respectuosa), es desprèn que la rivalitat entre Jordi Pujol i Pasqual Maragall s'ha d'entendre pel context polític del moment. Tot s'ha de construir (una ciutat i un país) i, en aquest procés, des de la seva institució, ambdós exerceixen un lideratge molt fort. Tant Pujol com Maragall volen defensar el seu espai, les seves competències, la seva legitimitat i la seva visió de país (Amat, 2015). Les tensions es veuen a través de la lectura de les cartes. Per exemple, abans del debat metropolità, el 24 d'abril de 1984, Pasqual Maragall manifesta problemes en les seves relacions amb la Generalitat i amb la solució proposada (crear tres comissions mixtes de treball Generalitat-Ajuntament). Com diu l'alcalde de Barcelona:

“El balanç d'aquest intent de col·laboració és negatiu. Els assumptes (...) s'han vist bloquejats per la insistència dels representants de l'administració de la Generalitat en mantenir una actitud de no col·laboració, d'obsessió adquisitiva i de desconfiança profunda en les iniciatives de l'Ajuntament”.

I acaba la carta afirmant:

“La posició d’arrogància i no col·laboració d’alguns representants de la Generalitat ha aportat també una greu incomoditat i neguit a aquell sector menys material de les relacions institucionals que tradicionalment ha estat regit pel respecte mutu i la cortesia”.

Un dels temes cabdals que genera moltes tensions entre Ajuntament i Generalitat, en el qual no ens podem estendre, és el finançament per les grans inversions necessàries pels Jocs Olímpics. Per exemple, la demanda d’inversions en infraestructures com les rondes i en el transport públic és recurrent. El cas del metro, que Maragall volia fer passar per la muntanya de Montjuïc fins la Fira de Barcelona, la Zona Franca i l’aeroport, és un dels objectes de polèmica entre ambdós àmbits de govern al qual es refereix Maragall encara com a cap d’oposició al Parlament de Catalunya 15 anys més tard (Maragall, 2001: 78). En l’àmbit metropolità, hi ha tensions al voltant de la política d’inversions als polígons industrials i, especialment, al voltant del finançament i coordinació del transport públic metropolità. En relació amb aquest últim tema, ja a l’any 1982, des de la CMB es reclama el finançament per poder crear una autoritat metropolitana única de transport (CMB, 1982), demanda que Maragall continuarà postulant al llarg del temps (l’ATM no es crearà fins l’any 1997).

Montilla comenta que la CMB pren algunes iniciatives, com reunir-se amb gent de la Fira, del Consorci de la Zona Franca o Mercabarna, i que aquest lideratge no agradava a Jordi Pujol. Per exemple, els dies 3-4 de juny de 1986 es produeix una polèmica entre Jordi Pujol i Pasqual Maragall al voltant de la política de polígons industrials, recollida per la premsa i la correspondència entre ambdós líders polítics. Segons la nota de l’Agència EFE del 3 de juny:

“Pujol afirma que la CMB es hostil a la creació de zonas industriales en Cataluña. (...) Afirmó que la CMB practica una política antiindustrializadora y que en algunas ocasiones ha puesto inconvenientes a la Generalitat para conseguir los permisos municipales necesarios que le permitan comenzar las

obras. (...) Para Pujol, es necesario impulsar la creación de estos polígonos en las comarcas catalanas para evitar que se centralicen en Barcelona”.

En una carta a Jordi Pujol del mateix dia 3 de juny de 1986, Maragall lamenta aquestes declaracions i manifesta el seu desacord en aquest tema:

“El tipus de clima que estàs imposant entre Generalitat i Ajuntament —no diguem ja entre Generalitat i Corporació Metropolitana, organismes que governem en comú les forces polítiques a les que pertanyem— no és propi del diàleg que els ciutadans esperen de les institucions que presidim, amb eleccions per davant o sense eleccions”.

El 25 de juliol de 1986, Maragall envia a Pujol un document, *Foment de l'activitat econòmica i industrial. Iniciatives locals a l'AMB*, presentat al plenari de la CMB el 24 de juliol. Aquest text ve acompanyat del comentari següent: “No considero justificades les manifestacions que s’han fet des de la pròpia presidència de la Generalitat qüestionant, amb greus paraules, l’esforç i la dedicació dels ajuntaments i la CMB”.

Aquest tipus de missives crítiques entre ambdós líders polítics són freqüents a mitjan dels anys 1980. En aquest clima de tensió té lloc una anècdota que, en el relat periodístic i polític (vegeu, per exemple, Mauri i Uría, 1998), seria la gota que fa vessar el got i que condueix a la decisió d’abolir la CMB: l’episodi del suposat himne i bandera metropolitans, comentat per totes les persones entrevistades i també referit en els debats parlamentaris del 27 de març de 1987. La versió que ha anat circulant d’aquest fet diu que quan Jordi Pujol s’assabenta que la CMB ha creat una himne i una bandera, decideix acabar amb la institució. Com comenta Jaume Badia: “Jordi Pujol va dir: fins aquí! Reneguen de la catalanitat amb una himne i una bandera!”. Com recull una notícia de *La Vanguardia* de l’11 de setembre de 1988, en el context de l’últim plenari de la CMB: *“la enseña nunca más ha ondeado, pero su mera existencia bastó para que Jordi Pujol manifestara que ‘Cataluña tiene una sola bandera y una sola cultura’. Aquel día empezó la marcha atrás para la desaparición de la CMB”* (*La Vanguardia*, 1988f: 24).

La realitat és que no va existir cap himne ni bandera institucional de la CMB. Sí que és cert que en una Fira de Mostres, al juny de 1984, va tenir lloc el fet que va dur a pensar que la CMB tenia una bandera. Com explica l'aleshores responsable de la comunicació de la CMB, Rafael Pradas, a la Fira se celebrava el dia d'un país en concret i es posaven estands de les administracions corresponents. Si era el dia dels Estats Units, per exemple, es posava la bandera i l'himne del país. Seguint la tradició, un dia es va decidir que fos el dia de l'àrea metropolitana: es va imprimir l'escut de la CMB i es va penjar aquella bandera. Segurament tenia una intenció política (promoure la CMB), però no era una bandera institucional. Com explica Montilla: "la bandera va ser l'anècdota. Els motius de fons eren uns altres". En la mateixa línia s'expressa Rafael Pradas:

"No va existir mai cap himne ni cap bandera. La bandera era una excusa com una altra, però si no hagués estat la bandera hagués estat una altra cosa. No és un problema de banderes, és un tema de poder".

La interpretació de l'entorn socialista ha estat que Jordi Pujol volia eliminar la CMB pel poder que representava i també pel poder que representava Pasqual Maragall com a alcalde de Barcelona i President de la CMB. Per Raimon Obiols: "Maragall s'havia anat convertint en la principal bèstia negra de CiU" (Obiols, 2013: 250). Com comenta Jaume Badia: "Pasqual Maragall ja tenia els Jocs Olímpics, no podia tenir també l'àrea metropolitana". Per aquesta raó, les LOT fragmenten el poder metropolità. Per Dídac Pestanya, el poder metropolità era massa fort, en un context en què la Generalitat estava assumint competències. Com es reflecteix en les cartes analitzades, Maragall mostrava un gran respecte cap a la figura de Pujol, a qui coneixia des de ben petit, però era molt persistent en les seves demandes i reivindicacions. Això, segons els dirigents de l'entorn socialista, treia de polleguera al líder de CiU, que volia controlar-ho tot. Com comenta Jaume Bellmunt: "Pasqual Maragall es creix com a polític gràcies a l'enfrontament amb Pujol. És un gran rival i existeix un pols molt gran, és un xoc brutal". Per Lluís

Armet, diputat del PSC en aquell moment, en aquell procés:

“No hi va haver diàleg personal, no hi va haver una tercera via. Sempre que intentàvem la via del diàleg no sortia bé. (...) La decisió d’abolir la CMB va ser un dissenyi del President Pujol: teníem la sensació que era un dissenyi del President de la Generalitat (...) Tenia una voluntat inequívoca: aquí s’ha de posar ordre, aquí mano jo”.

Aquesta idea és exposada durant el debat del 27 de març pel diputat Jordi Parpal: “no discutim una llei; discutim una decisió personal del senyor President de la Generalitat” (p. 4126). Per Armet:

“La Generalitat en aquell moment era molt jove, era petita, havia assumit poques competències: s’estava construint i s’estava intentant legitimar. (...) Hi havia la voluntat política de carregar-se la CMB. (...) És un cas de desmantellament institucional”.

Raimon Obiols, en aquell moment primer secretari del PSC, en fa la següent interpretació:

“S’imposava una altra lògica, que es referia a la qüestió de l’hegemonia política sobre el territori i tenia com a objectiu complicar-nos la vida als socialistes i a les altres forces de l’esquerra. (...) Vaig constatar repetidament la dèria de Pujol contra allò que veia com una dualitat de poder. ‘Catalunya no pot ser una diarquia’, repetia, quan en la conversa sorgia el tema de la Corporació Metropolitana de Barcelona o, en general, la relació entre la Generalitat i els ajuntaments. (...) Les lleis territorials que se’ns anunciaven respondrien, no a les necessitats de les persones, sinó als interessos específics d’una política marcada per la desconfiança” (Obiols, 2013: 248-49).

L’episodi de l’abolicció de la CMB i el debat de les LOT il·lustra visions del territori diferents mitjançant, per exemple, l’ús de binomis com equilibri/desequilibri, desconcentració/concentració, integració/dualitat, policefàlia/macrocefàlia, expressions que són utilitzades

especialment pel PSC i CiU i amb una forta càrrega ideològica. Oriol Nel·lo (1991, 1999, 2001, 2013, 2017) argumenta que l'origen es troba en les tradicions del catalanisme d'inicis del segle XX, en un context de fortes migracions de la població de l'interior de Catalunya cap a Barcelona i el seu entorn. D'una banda, al llarg del segle passat, hi hagué els autors que consideraven el creixement de Barcelona com a positiu per al desenvolupament social, econòmic i cultural de Catalunya (autors com Gabriel Alomar, Antoni de Campany, Ildefons Cerdà, Jaume Balmes, Jaume Vicens Vives, Carles Pi i Sunyer). De l'altra, autors que es mostraven reticents a aquesta emergència barcelonina en un context polític marcat per la Setmana Tràgica i la guerra civil (com Gaziell, Joan Anton Vandellós o, anteriorment, Torras i Bages). Seguint aquesta tradició de pensament, hi hauria una por a la dissolució d'una identitat catalana en un aglomerat urbà, a la pèrdua de l'essència de la catalanitat, encarnada en l'àmbit rural i el rerepaís. Aquesta visió d'inspiració noucentista es tradueix en una determinada concepció territorial, on el fet urbà no pot tenir una força destacada.

Tal com indica el diputat Camp, de CiU, al debat del 27 de març:

“Penso que ens trobem, per tant, (...) davant d'un debat entre dos models d'organització de Catalunya, relligats a concepcions polítiques ben definides. Hi ha qui diu que existeix una tesi que pretén diferenciar, que pretén enfrontar, diferenciar la Catalunya metropolitana de la resta de Catalunya; la Catalunya forta, demogràficament, recordaria, per tant, la seva potència a la resta del país i li exigiria una organització territorial que donés a la primera un tractament específic i diferenciat, amb més competències i amb més recursos. De fet, la Generalitat seria, amb una certa simplificació —això sí, ho reconec—, però seria el Govern de la resta de Catalunya, el Govern de la Catalunya no metropolitana. (...) Enfront d'aquesta tesi hi ha la tesi de la Catalunya ciutat, que pretendria dividir Catalunya en municipis i comarques, al voltant d'una política que estengui la millor qualitat de vida urbana a la totalitat del territori català. És la Catalunya equilibrada territorialment, que valora el paper del més petit dels seus municipis com a manifestació de vitalitat i de

força, força que ens evita els moviments migratoris interns, que abarateix molts serveis, que crea més riquesa, evita suburbialització i deseconomies i un llarg etcètera que podria ara aquí pronunciar” (p. 4139, debat 27 de març 1987).

D'altra banda, la perspectiva socialista és expressada per Armet:

“S’ha volgut vendre la teoria en els darrers temps que, si hi ha una capital forta, el rerepaís pot sortir-ne perdent (...) aquesta teoria és absolutament falsa, pel següent: la garantia del reequilibri territorial de Catalunya, (...) de totes les nostres comarques, passa per una realitat metropolitana controlada democràticament, que tingui dos objectius fonamentals en aquest control: la millora de la qualitat de vida dels seus ciutadans, i el control sobre el què es desenvoluparà en el seu territori” (p. 3969, debat 24 març 1987).

Per a les persones entrevistades, aquestes dues visions són encarnades per Jordi Pujol i Pasqual Maragall. Com comenten Montilla i Tejedor, de manera molt semblant, l'àrea metropolitana era vista per al President de la Generalitat com la caixa de ressonància de la ciutat de Barcelona, fet inacceptable. Jordi Borja ho defineix com una “obsessió antimetropolitana i antiurbana del pujolisme” (vídeo del programa de testimonis del Llegat Pasqual Maragall). Per Jaume Badia, els dos dirigents encarnen “dues concepcions de país i del rol de la metròpolis: la ciutat i l'àrea metropolitana versus la Generalitat. Era un enfrontament institucional i ideològic”. Segons un dirigent socialista: “Per CiU era una Catalunya de cos petit amb un cap massa gran, la gran Barcelona versus la petita Catalunya”. Per Xavier Roig:

“Pujol estava obsessionat a aconseguir que Barcelona fos una ciutat igual que les altres, una ciutat més, no diferent (...). Barcelona tenia un escreix en potència que anava més enllà de les fronteres, com les Euroregions. Pujol no en volia sentir a parlar. Ell volia tenir eines per uniformitzar tot el país”.

Com comenten força persones entrevistades, una estratègia per contrarestar la força de la CMB era la idea de construir un gran

zona d'influència (la segona “capital metropolitana” de Catalunya) darrere de Collserola, al Vallès. Aquesta idea comptaria amb el suport d'altres dirigents polítics com l'alcalde de Sabadell, Antoni Farrés (del PSUC), a qui es refereixen durant el debat d'aprovació de les LOT. Concretament, al debat del 27 de març de 1987 s'explica que Farrés considera la CMB com un “desastre metropolità” i que és favorable a l'abolició de la CMB, perquè “així el Vallès i el Barcelonès poden parlar de tu a tu” (p. 4125, debat 27 de març). Tal com recull la premsa de 1986, l'alcalde Farrés s'havia mostrat contrari a l'obertura dels Túnel·s de Vallvidrera, amb l'argument que això suposaria “*la expansión de la gran Barcelona*” (*La Vanguardia*, 1986a) com també “*triturar el Vallès y para extender el área de influencia de la gran Barcelona*” (*La Vanguardia*, 1986c). De fet, a la Diputació de Barcelona presenta una moció contrària, que és rebutjada (*La Vanguardia*, 1986b). En aquesta línia de crear una altra zona d'influència metropolitana, CiU proposa que la construcció de l'estació de l'AVE sigui a Sant Cugat, o situar-hi l'Arxiu Nacional, com comenta Jordi Pujol a l'entrevista, dins la seva estratègia d'equilibri territorial.

La correspondència entre Jordi Pujol i Pasqual Maragall al gener i febrer de 1987 reflecteix el xoc de visions sobre el territori d'un i altre. En efecte, tal com veiem als documents i explica Oriol Nel·lo a l'entrevista i al seu capítol sobre el pensament de Maragall (2017), Pujol té una visió estanca del territori: concep l'espai com a continent, com a una realitat tancada i, per tant, una Barcelona metropolitana necessàriament xoca amb la resta de Catalunya o rerepaís. En canvi, Maragall concep el territori com un node, com a un punt d'unió amb altres territoris, com un connector de fluxos i escales territorials, articulant el seu mapa mental de Catalunya com una xarxa de municipis i pensant en la funció de capitalitat de Barcelona a escales més àmplies. Per a ell, doncs, Barcelona és el pal de paller de Catalunya, però també “l'altra capital d'Espanya” (expressió que utilitza molt sovint) i la capital del Sud d'Europa. Tenir una Barcelona forta comporta fer Catalunya més forta, i no a la inversa. Pasqual Maragall insisteix en els seus escrits en la idea que les èpoques de major creixement econòmic de Catalunya

han coincidit amb les de creixement de Barcelona i, també, d'una major descentralització política i llibertat per part dels àmbits superiors de govern. Així, en la sèrie de llibres de l'Ajuntament de Barcelona (1987a,b,c) sobre la Carta Municipal, on es fa un repàs exhaustiu de la història política de la ciutat i l'àrea metropolitana, Maragall subratlla i hi fa anotacions en fragments com aquests:

‘Jaume II va dir el 1306: ‘Com la Roma antiga per als romans, Barcelona és la pàtria comuna dels catalans’ (...) El creixement de Barcelona s’ha fet en els moments de plenitud de Catalunya, i a la inversa, Catalunya ha crescut quan Barcelona estava en plenitud i amb institucions refermades’ (Ajuntament de Barcelona, 1987b: 170).

‘Ja s’ha dit abans que les poblacions del pla foren erigides en municipis després de l’adveniment del primer Borbó. La intenció en fou prou clara: Barcelona deixava d’ésser el centre polític d’una regió suspecta i convenia limitar el seu poder reduint-lo i dispersant-lo territorialment i anorreant les institucions pròpies que gosaven de plena autonomia i n’estaven geloses’ (Ajuntament de Barcelona, 1987b: 187).

‘Barcelona (...) és la nostra veu i la justificació de la nostra autonomia davant del món. Sense la nostra Capitalitat barcelonina el problema català restaria ofegat o seria tot altre del que és’ (Ajuntament de Barcelona, 1987b: 196, citant Jaume Bofill a El sentiment comarcal, 1931).

Després que Maragall envii al President de la Generalitat una carta el 31 d’octubre demanant la no abolicció de la CMB, Jordi Pujol contesta per carta el 13 de gener de 1987. El President de la Generalitat explica que la llei de l'àrea metropolitana no es pot demorar més, porta 11 mesos de discussió. Diu que s’ha modificat el projecte inicial per acostar-lo a les posicions “del Pasqual Maragall i del PSC” (com si fossin diferents), però que la situació actual s’ha de canviar. Pujol explica el projecte polític de la Generalitat i el servei als ciutadans de Barcelona i la seva àrea. El projecte polític del Govern de la Generalitat es fonamenta en set punts: 1) la unitat territorial; 2) la ciutat de Barcelona juga un paper primordial pel progrés de Catalunya; 3) la resta de Catalunya és igual

d'important; 4) l'equilibri i el progrés a tot Catalunya; 5) la importància dels municipis; 6) el reconeixement i institucionalització de la realitat comarcal i 7) garantir la unitat del poble català. A partir d'aquí, Pujol exposa que hi ha dues oposicions: "Oposició a tot el que fragmenti Catalunya institucionalment i administrativament i Oposició al concepte hanseàtic de Catalunya" (p. 2).

En relació amb el primer punt, Pujol exposa:

"Tot el que sense ser mandat constitucional incrementa aquesta fragmentació lògicament ha de ser abolit. I més si es tracta d'institucions que no són necessàries i que fàcilment poden caure en la temptació de desbordar el propi marc competencial i el nivell tècnic que els correspon" (referint-se a la CMB) (p. 3).

I en relació amb el segon punt:

*"Per concepte hanseàtic de Catalunya s'entén aquella idea formulada o infor-
mulada, conscient o inconscient que Catalunya és Barcelona i poca cosa més.
Que Catalunya sense Barcelona no seria res, o ben poca cosa. Les ciutats
hanseàtiques eren (...) una ciutat poderosa, fonamentalment un gran port co-
mercial, ara a més amb un entorn industrial important, i pràcticament res
més. No tenen rerepaís. No són un país. Nosaltres volem que Catalunya sigui
un país. I un país és molt més que una ciutat, per gran, poderosa i entranyable
que sigui (...) Una altra cosa, també, i gens contradictòria amb el que s'acaba
de dir, és el concepte que defensem de Catalunya ciutat. S'entén per Catalunya
ciutat que no tot Catalunya sigui una ciutat, sinó que a tot Catalunya hi hagi,
tant com sigui possible, els nivells i la qualitat de vida que en molts aspectes hi
ha a les ciutats"* (p. 3 i 4).

A continuació, Pujol argumenta que a Europa és excepcional que hi hagi organismes com la CMB, al contrari: organismes similars han estat suprimits, dins d'Espanya, a Madrid, Bilbao i València. També explica el context de creació de la CMB:

“En primer lloc no hi havia Autonomia i no hi havia Generalitat (...) La careència de poder polític català portava a considerar que només una hipertròfia de la ciutat de Barcelona podia donar de facto un poder polític important. En segon lloc, no hi havia democràcia, hi havia l’opinió, especialment entre els tècnics, que un organisme com la CMB donava més garanties de rigor i defensa de l’interès general que els organismes polítics d’aleshores. A més, aquella era una època (fa 15 anys només!) de desenvolupisme econòmic a ultrança, i es feia que les grans concentracions urbanes eren condició i sinònim de riquesa. Ara en canvi, afortunadament, s’opta més per l’equilibri econòmic i territorial. En tot cas aquesta és l’opció de l’actual Govern de la Generalitat” (p. 5).

Pujol presenta la seva solució metropolitana:

“Es redactarà un Pla territorial parcial que afectarà tot l’àmbit de la Regió Primera. També es creen dos ens, el de l’aigua i dels residus, i el del transport, amb àrees territorials no necessàriament coincidents i més idònies que la de l’actual CMB. Per això la Generalitat es compromet a practicar, d’acord amb els Ajuntaments, una política d’urbanisme d’àmbit metropolità, en el ben entès, novament, que per àmbit metropolità no cal necessàriament entendre el territori de l’actual CMB” (p. 7).

I continua: “La comarca del Baix Llobregat o la del Vallès Occidental, o la del Barcelonès tindran unes competències i unes possibilitats de cooperació intermunicipal importants” (pàgina 8). Per concloure, Jordi Pujol afirma que els projectes de llei de les LOT:

“No solament són respectuosos amb l’autonomia municipal, sinó que la reforcen (en el cas, per exemple, de la competència urbanística). En el ben entès que la personalitat dels pobles i ciutats de l’entorn barceloní —i la conservació i enfortiment d’aquesta personalitat— no és només un tema d’autonomia en el sentit administratiu del mot, sinó també de donar facilitats a la iniciativa pròpia de cada població. Es necessiten actuacions de conjunt, ja ho hem dit, però en l’aspecte cultural i pel que fa a la personalitat de cada població. Les accions de conjunt s’han de fer amb cura perquè segons com poden ser contraproductes.

Des de Barcelona es tendeix a veure d'una manera molt uniforme el conjunt de l'actual CMB, contravenint així la necessitat d'afirmació de cada població en particular” (p. 9).

Maragall respon per escrit a Pujol el 10 de febrer de 1987:

“La teva resposta és negativa (...), decebedora. No hi ha acord possible, véns a dir. Són dues visions totalment oposades del territori i del seu govern. Tot això és molt preocupant. Molt. Poses a Barcelona i de fet a tots els Ajuntaments, davant la disjuntiva d'acceptar de passar per un ‘tubo’ estretíssim, inacceptable sense un greu demèrit, o bé ser declarats ‘contrapoders’ de Catalunya, partidaris de la seva fragmentació i qui sap quins altres mals. Personalment em sento ofès, dolgut i perplex. (...) Tot el que hem estat fent a l'àrea, en aquesta àrea tan difícil però a on tota inversió i tota atenció és tan agraïda, no serveix de res i fins i tot és contrari a l'interès de Catalunya” (p. 2).

Maragall es queixa de com s'ha fet el procés, sense comptar amb els ajuntaments implicats i, per concloure la carta, afirma: “tothom veu que la CMB és solament el cas més visible i aparatós de la teva concepció d'ordenació com a sinònim de subordinació” (p. 3). A continuació, el President de la CMB adjunta un memoràndum: aquest document és el decàleg de Pasqual Maragall sobre l'àrea metropolitana (vegeu Imatge 3), en què demostra fil per randa la seva visió reformista de la governança metropolitana (model *two-tier*). A continuació, i al llarg de més de cinquanta pàgines, Maragall desenvolupa un per un els punts del seu decàleg, que són una síntesi de la visió que hem explicat al principi del capítol (4.1).

IMATGE NÚMERO 3: L'ÍNDIX DEL MEMORÀNDUM DE PASQUAL
MARAGALL ENVIAT A JORDI PUJOL

I N D E X

1. Catalunya hanseàtica i Catalunya-ciutat. Rerapais i Carrer Gran
2. Catalunya com a xarxa de ciutats. Catalunya i Europa
3. Barcelona ja no creix. L'ofec de Barcelona i del continuum urbà
4. Què és una àrea metropolitana? Fins a on arriba el fet metropolità en el cas de Barcelona?
5. Què són serveis metropolitans? Quins ho són o haurien de ser-ho en el nostre cas?
6. La Història de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.
7. L'Àrea Metropolitana de Barcelona com a "sucedani de Catalunya" i la comparació amb altres àrees metropolitanes d'Espanya i del món.
8. Ciutat, Àrea Metropolitana i Regió Metropolitana.
9. Àrea i comarques. Comarca especial. Baix Llobregat, Vallès i Maresme.
10. La CMB en xifres.
11. Arguments que demostren la necessitat de la pervivència de la Corporació Metropolitana de Barcelona o la creació d'una entitat similar.
Resum dels arguments econòmics i socials.
12. Resum dels arguments jurídics

Conclusió

Maragall és molt crític amb el fet que Pujol utilitzi dues oposicions per referir-se a l'ordenació del territori: “sobre la base d'aquestes dues oposicions o de qualsevulla altra, no es pot construir res de sòlid. No es pot ordenar el territori” (p. 2). També argumenta que Barcelona i el conjunt de l'àrea metropolitana estan perdent població per primer cop en la història i que, per tant, la idea de la macrocefàlia no es pot sostenir. A més a més, demostra amb dades i mapes les relacions que configuren l'àrea metropolitana i que s'estenen cap a la Regió I ampliada (la Regió Metropolitana), i justifica la necessitat d'una institució posant exemples d'altres àrees metropolitanes europees i nord-americanes. El document també fa un balanç de la tasca de la CMB i dels efectes financers per als municipis que suposaria l'abolició de la CMB. Maragall critica el procés centralitzador que suposen les LOT i que, segons ell, limita l'autonomia dels municipis per poder administrar el fet metropolità. Maragall acaba la seva argumentació amb un advertiment:

“És important establir clarament que substituir l'actual Entitat Metropolitana (...) no es pot argumentar sobre la base dels interessos dels catalans.

A mig termini, cal encarar la situació amb tranquil·litat de saber (...) que la naturalesa social és sàvia i trobarà, si la sabem ajudar, els camins per reproduir i si cal incrementar tot allò que de positiu ha tingut i té aquesta experiència per a Barcelona, per a tots els municipis metropolitans i per a Catalunya.

La història, en tot cas, és molt més severa que la naturalesa i jutjarà amb rigor aquells projectes que, inspirats més per la negació que per la construcció, han posat en perill l'evolució natural de les coses” (p. 54).

A l'entrevista realitzada en el marc d'aquesta recerca, Jordi Pujol justifica la decisió d'abolir la CMB a partir de la seva condició de President de la Generalitat:

“Jo sempre he patit aquesta doble batalla: d'una banda em deien alcalde de poble i de l'altra que Barcelona s'ho quedava tot. Quan anava fora de Barcelona em criticaven que Barcelona s'ho enduia tot i a Barcelona em criticaven per alcalde de poble. (...) Per mi, Catalunya sense Barcelona queda molt dis-

minuïda, Catalunya sense Barcelona no s'entén. Però cal que Barcelona no es mengi Catalunya. (...) No podia tenir una bandera! (...) Barcelona és la 'force de frappe' de Catalunya. Però Barcelona no pot ser una ciutat hanseàtica: no pot ser com Lübeck, Hamburg o Bremen. Barcelona és la capital d'un país. De fet, també Catalunya ha impulsat Barcelona (...) Vam fer una política d'equilibri territorial: vam fer inversions metropolitanes i també a fora. (...) Per exemple, el metro a Nou Barris, a Badalona i a Santa Coloma... Però també el segon INEF a Lleida, l'Arxiu Nacional a Sant Cugat, el MNA-TEC a Terrassa... i universitats a Barcelona però també a Lleida, Tarragona, Girona i Vic”.

En preguntar-li per l'àrea metropolitana actual, el President contesta: “Ara funciona oi? Doncs senyal que no ho vam fer tan malament! Oi que l'aigua arriba? El transport funciona?”. Aquesta afirmació posa de manifest la concepció convergent de l'àrea metropolitana (un espai funcional), que no es correspon a la visió de Maragall (un espai polític).

Gairebé 30 anys més tard, vist en perspectiva, algunes persones entrevistades de l'entorn de Pasqual Maragall consideren que aquesta confrontació va ser un gran error de país, per ambdues bandes. Com comenten les persones entrevistades, l'enfrontament va arribar a nivells extrems. Per Jaume Badia:

“Va ser massa extrem. Potser Pasqual Maragall i Jordi Pujol no eren tan extrems però els seus seguidors sí, més pujolistes que Pujol i més maragallistes que Maragall. Això no va ajudar, va crear una divisió, la Catalunya catalana versus la Barcelona metropolitana”.

Des de l'entorn socialista, s'accepta que la rivalitat va ser impulsada també pels propis partits. Per exemple, Bellmunt considera que des de l'Ajuntament de Barcelona es fa un discurs antipujolista molt fort, que no era compartit per tots. I és que el rol dels alcaldes del PSC també va ser important per entendre l'aprovació de les LOT i l'abolició de la CMB, com expliquem a continuació.

4.2.3 Pensar en clau metropolitana? El paper dels alcaldes del PSC

Com hem vist al llarg d'aquest relat, Pasqual Maragall, com a màxim representant de la CMB, creu en la necessitat de construir una institució metropolitana forta. La tensió amb la Generalitat és un element que Maragall té molt present. Ja de manera premonitòria, a la Conferència a l'Assemblea de la Premsa de Barcelona, de l'11 de juny de 1985, Maragall afirma:

“S’ha reduït molt substancialment la tensió entorn de la capitalitat de Barcelona i del concepte de contrapès que havia estat alimentat durant molt de temps des d’instàncies de govern. (...) Tanmateix, cal donar un pas endavant. S’ha de passar a una política de fets i superar definitivament una atonia inversora que està posant en perill el manteniment de Barcelona com a ciutat eficient. Aparentment encara ens mou molt més la lluita per fer-nos amb els símbols que no pas afrontar els autèntics problemes del país” (Maragall, 1985: 38).

Durant l'intercanvi d'experiències amb els representants del *Greater London Council*, algunes persones entrevistades que hi van participar expliquen que els representants britànics ja els van advertir que, com anava a passar a Londres, la CMB seria abolida. Tanmateix, d'entrada no sembla que ni Maragall ni el PSC creguin possible l'abolició de la institució metropolitana. Mentre s'estan elaborant i debatent les LOT, el rol del PSC és reactiu, no proactiu. El primer grup a fer esmenes al projecte de llei de 1986 és el PSUC, no el PSC, que reacciona més tard. Al final del debat parlamentari, el PSC accepta la supressió de la CMB i intenta substituir-la, sense èxit, per una altra institució metropolitana.

A principis de juliol de 1986, Maragall firma un document, l'*Informe al Parlament de Catalunya davant la ponència que elabora el text de la Llei d'Organització Territorial i Govern Local de Catalunya*, presentat al Parlament, en què es mostra el rebuig a la proposta del Govern. El document exposa que la CMB és un ens local i, emparant-se en la Carta Europea d'Autonomia Local, la legislació espanyola (Llei de Bases Reguladora

del Règim Local) i catalana (Estatut d'Autonomia), argumenta que la Llei que proposa la dissolució de la institució metropolitana incompleix aquesta normativa. Com afirma a les conclusions, “Suprimir l'Àrea (...) allà a on segueix existint el fet metropolità, seria un veritable frau a la llei” (Maragall, 1986b: 47). A més, insisteix en el procediment que s'hauria de dur a terme:

“Qualsevol modificació de l'Àrea metropolitana, per la seva naturalesa d'ens local, precisarà la celebració del corresponent referèndum entre els seus ciutadans, d'acord amb el que estableix la Carta Europea d'Autonomia Local” (Maragall, 1986b: 23).

Un cop queda clar que la voluntat de CiU és abolir la CMB, Maragall intenta aturar-ho com pot. Segons Jaume Badia, “l'àrea metropolitana es converteix en el cavall de batalla de Pasqual Maragall”. Com expliquen Mauri i Uría en el seu llibre (1998: 152) i comenta Xavier Roig, cap de Gabinet de l'alcaldia en aquell període, alguns empresaris propers a Maragall van anar a parlar amb Pujol per pressionar-lo que no abolís la CMB, però el President de la Generalitat no va voler canviar la seva decisió. Maragall s'implica al màxim a la CMB. Per exemple, fa una reunió setmanal d'estratègia metropolitana a la seu de la institució amb un petit equip de col·laboradors liderat per Mercè Sala i anomenat “comitè de guerra” (Mauri i Uría, 1998: 151).

Així mateix, Pasqual Maragall envia diverses cartes a Jordi Pujol durant l'any 1986 demanant que reconsideri la seva decisió. En una carta enviada el 31 d'octubre de 1986, Maragall afirma:

“El que més em preocupa és la teva negativa a parlar de l'Àrea Metropolitana en termes que vagin més enllà del tòpic i de l'amenaça de la vostra majoria mecànica en el Parlament (...) Ningú no entendreà que hagi de suprimir un organisme que funciona raonablement bé (...) per la basarda que et fa entrar a tractar altres temes —províncies, comarques— que, segons tu, compliquen excessivament el panorama territorial de Catalunya. I referent al caràcter de ‘contrapoder’ de l'Àrea Metropolitana és més un invent teu que no pas meu

(...) Un organisme de 300 o 400 funcionaris no és mai un contrapoder per un altre de 80.000 o 100.000. No pot ser-ho. Tot depèn de l'èmfasi que tu i jo hi posem. Tu també. (...) Estigues segur que tracto d'evitar un enfrontament que no estic segur que tu no estiguis cercant”.

Maragall és molt insistent en la seva reivindicació, com mostra l'intercanvi de cartes amb Jordi Pujol a finals de 1986 i inicis de 1987. L'alcalde barceloní està convençut que cal preservar la CMB i que una institució metropolitana és necessària per Barcelona. Alhora, Maragall continua exercint el seu càrrec de President de la CMB amb normalitat. Per exemple, a finals de desembre de 1986, després d'expressar la seva preocupació per la desaparició de la CMB (carta del 9 de desembre), Maragall convida a Pujol a l'acte d'entrega dels Premis “Àrea Metropolitana de Barcelona” (carta del 18 de desembre), invitació que el President de la Generalitat declina (carta del 22 de desembre).

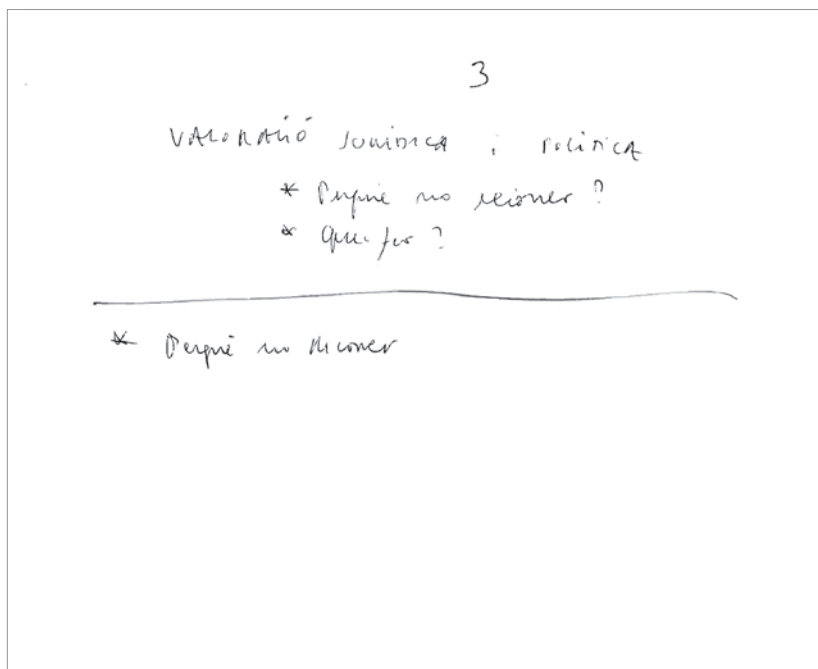
Com podem veure a través dels documents de la CMB, Maragall promou iniciatives, liderades per Pradas, amb l'objectiu de mobilitzar la societat. Per exemple, es proposa elaborar un pla per crear consciència metropolitana a Barcelona i consciència ciutadana a l'àrea metropolitana, amb l'esperança que la CMB fos coneguda i de retruc reivindicada per la ciutadania (Corporació Metropolitana de Barcelona, 1987). De fet, un estudi fet per la CMB l'any 1985 mostra que només un 6% dels ciutadans sap que aquest organisme existeix i un 2% que Pasqual Maragall n'és el President (Corporació Metropolitana de Barcelona, 1985). Com veurem a les conclusions, un dels punts febles de la governança metropolitana a Barcelona ha estat la construcció d'una identitat metropolitana. En efecte, en la visió de Maragall prevalia la concepció de l'àrea metropolitana com a espai polític, però aquesta construcció no es va acompanyar d'un relat prou fort per poder ser compartit, no només pels representants polítics (alcaldes i regidors de la CMB), sinó pel conjunt de la ciutadania.

Durant els dies previs a l'aprovació de les lleis, des de la CMB es fa una campanya contrària molt forta de comunicació i màrqueting a través de la premsa, la ràdio i la televisió. Per exemple, el 7 de març es

publica un anunci que ocupa tota la pàgina titulat “Els professionals pensen que és un encert l’existència de la CMB”, arrel d’un sondeig efectuat per la CMB a arquitectes, economistes, advocats, etc. (*La Vanguardia*, 1987a). A finals de març, un cop fet el debat parlamentari sobre les LOT, des de la CMB es fa explícit el rebuig a la supressió de la institució metropolitana amb un anunci a doble plana en què s’explica per què es vol abolir la CMB amb el lema “*Porque está demostrado que juntos conseguimos grandes cosas*” i “*Todos estos municipios saldrán perdiendo si se rompe la Corporación Metropolitana de Barcelona*” (*La Vanguardia*, 1987b,c) (vegeu Annex número 2). De fet, com comenten algunes persones entrevistades, la gran visibilització de la CMB (el logo present a molts anuncis, a les targetes del metro, la creació d’uns premis de l’Àrea Metropolitana, etc.) molestava a la Generalitat i als alcaldes.

Al febrer de 1987, González Casanovas, com a membre del Consell Consultiu de Garanties, havia presentat un informe en relació amb la llei d’abolició de la CMB en què afirmava que alguns dels seus articles contradeien la Llei Reguladora de Bases del Règim Local. Animat per aquest dictamen, un cop la llei és aprovada, Maragall té la idea de presentar un recurs d’inconstitucionalitat al Tribunal Constitucional a través del grup parlamentari socialista al Congrés dels Diputats. De fet, la Comissió de Govern de la CMB havia acordat el 18 de juny sol·licitar al Defensor del Poble, Joaquín Ruiz-Giménez, que aquest interposés el recurs. En abordar el tema al si del PSC, el dia 2 de juliol de 1987, Maragall es troba amb l’oposició de la Comissió Executiva del PSC encapçalada per Raimon Obiols. Totes les persones entrevistades comenten aquest episodi: la posició de Maragall és minoritària i la seva proposta no és aprovada. Maragall no entén aquesta decisió. Per a ell, no hi ha motius per no recórrer a les LOT, com ho mostren les notes manuscrites d’aquell moment.

IMATGE NÚMERO 4: ANOTACIONS DE PASQUAL MARAGALL SOBRE L'ABOLICIÓ DE LA CMB (1)

Raimon Obiols, a les seves memòries, fa referència a aquest fet. El primer secretari del PSC en aquell moment comenta que va intentar negociar amb Pujol per aconseguir un acord en relació amb les LOT. Segons Obiols, el PSC buscava una fórmula flexible de comarcalització, que respectés la diversitat municipal de Catalunya i, concretament, el fet metropolità: aquesta demanda de “lleis a la carta” era impossible en l’opinió de Pujol (Obiols, 2013: 249). Per Obiols, la dissolució de la CMB representa un record amarg, per diversos motius, entre els quals destaca que: “la conurbació barcelonina no disposaria de l’instrument de govern que podia fer-ne, no ja un continu urbà de gènesi especulativa, regenerant-se de manera compartimentada, sinó un projecte compartit i comú” (Obiols, 2013: 251). Obiols també explica que el mal record d’aquell episodi és de caire personal, donada la discussió que va tenir

amb Pasqual Maragall sobre la conveniència de presentar un recurs al Tribunal Constitucional contra la llei d'abolició de la CMB. Com recorda el primer secretari del PSC:

“Maragall n’era decidit partidari i jo no. Vaig evocar, aleshores, en una tensa reunió de l’executiva socialista, la càrrega de la cavalleria polonesa (la brigada Pomorska) contra els panzer alemanys de 1939. Aquella metàfora excessiva (...) em féu mereixedor, reconec que amb justícia, de la resposta indignada d’en Pasqual. El recurs no es presentà i crec que férem bé: treure fora de Catalunya aquella confrontació, fos quin fos el resultat d’un eventual recurs, ens hauria perjudicat a tots” (Obiols, 2013: 251).

Per moltes de les persones entrevistades, l’episodi de l’abolició de la CMB i la negativa de l’executiva a presentar el recurs d’inconstitucionalitat marca un abans i un després en les relacions de Maragall amb el partit. Segons Arseni Gibert, al llibre *Una falsa història del PSC* (2014), el distanciament de Pasqual Maragall cap a les estructures del PSC comença amb l’eliminació de la Corporació:

“En una sessió sense precedents, la seva comissió executiva sotmet a votació nominal la proposta de Maragall que és derrotada per una majoria aclaparadora. És a dir, es produeix una aliança entre obiologistes amb un argument suposadament catalanista (no podem demanar ajut a ‘Madrid’ contra una llei del Parlament) i el tot just incipient poder municipal metropolità del PSC (que veia en la CMB una excessiva dependència de la capital i del seu alcalde)” (Gibert, 2014: 142).

Aquesta cita il·lustra que, per entendre la governança metropolitana de Barcelona, cal tenir en compte, com ja hem comentat al principi del capítol, les relacions horitzontals (entre municipis) i verticals (entre els diversos àmbits de govern). En aquest cas, presentar un recurs a Madrid contra una llei aprovada pel Parlament de Catalunya és vist per la direcció del PSC com una equivocació, tenint en compte els fets recents relatius a la Banca Catalana. A més, hi havia la por a perdre el recurs, la qual

cosa, segons Lluís Armet, significaria una doble legitimació de la decisió de Pujol i, per tant, no es van voler arriscar. Maragall, segons un altre dirigent socialista, decideix acceptar la decisió i no cerca l'enfrontament amb el partit, tot i no estar-hi d'acord.

La decisió de la directiva del PSC s'entén també per dues raons principals. D'una banda, la visió metropolitana promoguda per Pasqual Maragall no estava tan arrelada com ell creia, de manera que no troba un suport unànime de la resta d'alcaldes metropolitans. En efecte, per força alcaldes i regidors metropolitans del PSC, la CMB era vista com un entorpiment a l'autonomia local i al nou poder municipal. Especialment, el lideratge de Maragall és qüestionat per raons ideològiques (el sector del PSC que representa) i estratègiques (una nova recomposició del poder local). Com comenta Xavier Roig: "Pasqual Maragall tirava pel dret. A alguns alcaldes els feia por i a d'altres els anava molt bé". Segons Jaume Badia, "Pasqual Maragall tenia com a interlocutors els alcaldes metropolitans. No sempre era ben entès. Els alcaldes tenien una actitud defensiva i afirmativa, en reacció a Pasqual Maragall". Per Montilla, "els alcaldes metropolitans van defensar la CMB (...) Els alcaldes metropolitans van tancar files al voltant de la CMB". Tanmateix, al moment de prendre la decisió, Montilla explica que només una minoria volia presentar el recurs al Tribunal Constitucional.

Al llibre *Descobrint Montilla*, de Gabriel Pernau (2010), es parla breument de la relació de Montilla amb Maragall en el període de la CMB. El punt de vista de l'aleshores alcalde de Cornellà és molt il·lustratiu del sentiment de molts alcaldes de l'àrea metropolitana: la sensació de ser la perifèria, de ser subestimats per la gran ciutat, de ser les ciutats invisibles (Andreu, 2016). Citant la conversa de Montilla amb el periodista:

"Jo sempre havia defensat una opinió i una visió una mica més perifèrica. No és el mateix, deia jo, veure la situació des de la plaça de Sant Jaume que des de la perifèria. Calia concertar, parlar més amb els alcaldes, que guanyen o perden les eleccions per ells mateixos i que no deuen el seu càrrec a l'alcalde de Barcelona.

Se sentien menystinguts?

Menystinguts no, però de vegades no es comptava prou amb nosaltres. Era una constant històrica. La gent de l'Hospitalet, de Badalona o de Cornellà sent que pertany al seu poble. No es consideren ciutadans de Barcelona (...). Sempre he defensat la ciutat com un concepte des del punt de vista urbanístic, territorial, no estrictament jurídic. Parlo de la ciutat metropolitana com una ciutat en la qual s'ha de donar prioritat a un cert policentrisme. No tot és el centre; a la perifèria també hi ha possibilitats de ser centre. Cal potenciar la seva capacitat per generar elements de centralitat. Aquesta és una discussió que ve de lluny.

I que Barcelona no sempre ha tingut en compte.

Barcelona va entrar en aquest discurs a la segona meitat dels vuitanta, però costava, eh! Es va fer un cert esforç per reequilibrar la perifèria. La perifèria no era exclusivament un lloc on es poguessin ubicar els equipaments no desitjats pel centre” (Pernau, 2010: 106-07).

De fet, com explica en diversos passatges del llibre, una de les majors fites de Montilla és la d'haver recuperat el sentiment d'orgull de la gent de Cornellà, d'haver canviat la imatge de la perifèria: “d’haver tractat de superar les connotacions pejoratives de pertànyer a una ‘ciutat satèl·lit’, de la perifèria, una ciutat dormitori” (Pernau, 2010: 108). Aquest era el context dels anys 1980 en el qual Pasqual Maragall va intentar desenvolupar la seva visió metropolitana.

En resum, malgrat els esforços de Maragall de crear una consciència metropolitana, el pragmatisme i els interessos locals prevalgueren en aquell període. Com comenta Jordi Borja: “El PSC de Barcelona estava en contra del recurs. Hi havia una gran resistència local: el regne de taifes ja li anava bé a tothom”. Hi havia, doncs, una divisió dins del PSC. Com comenta un dirigent socialista:

“Hi havia uns que sí que eren metropolitans, cosmopolites, que creien que

tots els serveis havien de ser iguals a l'àrea metropolitana, pagant Barcelona. Però n'hi havia d'altres que eren comarcalistes, que no creien en aquesta idea metropolitana. Eren de Barcelona i no veien aquest continuum urbà”.

Com veurem al capítol següent, hi va haver un corrent comarcalista al PSC alternatiu al corrent metropolitanista. L'abolició de la CMB posa de manifest la debilitat de la construcció metropolitana, marcada per les visions dels diversos actors (en aquest cas, els alcaldes i regidors dels diversos municipis metropolitans, incloent-hi els de la ciutat de Barcelona).

La segona raó que explica per què Maragall es queda sol en la idea de presentar un recurs rau en dinàmiques internes del partit. En el seu mandat com a President de la CMB, Maragall s'esforça per crear complicitats amb els alcaldes metropolitans. Com explica Xavier Roig, Maragall impulsa des de la CMB polítiques d'inversió que reforcin la cohesió entre els municipis i també intenta crear altres incentius, com els viatges institucionals. Alguns alcaldes en aquell moment com Dídac Pestanya (Gavà) o Lluís Tejedor (El Prat de Llobregat) recorden els viatges organitzats per la CMB a Suècia o a Londres per tal de conèixer altres experiències de governança metropolitana. En aquest sentit, i com destaca Xavier Roig, Maragall dedica molt temps a la gestió de la relació amb els alcaldes metropolitans. Per afinitats personals, no té amb tots la mateixa relació, la qual era més propera amb els alcaldes Lluís Hernández i Joan Blanch, segons el Cap de Gabinet de l'alcaldia. Tanmateix, la majoria de persones entrevistades de l'entorn del PSC coincideixen a afirmar que el temps que dedica a cuidar les relacions amb els alcaldes no el dedica al seu partit. S'ha escrit abundantment sobre la relació de Maragall amb el PSC: pel seu esperit lliure i per les seves diferències ideològiques, com també el seu somni de crear un gran front de les esquerres i més inclusiu (Vallès, 2008; Pradel, 2016), Maragall manté una relació difícil amb el PSC que culmina amb el seu distanciament posterior.

Tant a l'entrevista com al vídeo de testimonis del programa del Llegat Pasqual Maragall, Jordi Borja comenta com ell va viure, en tant que home de confiança de l'alcalde de Barcelona i sense ser del

partit socialista (Borja militava al PSUC), les batalles internes al PSC. En diverses ocasions, segons el sociòleg urbà, els dirigents socialistes carreguen contra Borja com a manera d'anar contra Maragall. Segons comenta Borja, Maragall li deia: “et disparen a tu perquè encara no em poden disparar a mi”. Per Borja, “Pasqual Maragall no se sentia a gust dins el PSC i els altres ho notàvem. Per ell primer calia unir tota l'esquerra, fer un front d'esquerres”. Segons Gibert: “El PSC valorava poc i tenia molt poc en compte el maragallisme” (Gibert, 2014: 141). Les idees originals i poc ortodoxes de Maragall anaven més enllà de les dinàmiques tradicionals de partit i dificultaven les relacions amb el PSC, com succeeix posteriorment en la creació de la plataforma de Ciutadans pel Canvi (Vallès, 2008).

4.3 CONCLUSIONS

En resum, la concepció metropolitana de Pasqual Maragall als anys 1970 i 80 és clarament una visió reformista: la ciutat real és la metropolitana i, així cal que tingui les capacitats econòmiques i polítiques per dur a terme les mesures necessàries per assolir un territori vertebrat i cohesionat. Tanmateix, en aquesta visió reformista hi preval el respecte per l'autonomia municipal i una forta dimensió internacional, adaptant-se al context dels anys 1980 i, fins i tot, avançant-se al discurs –després dominant– sobre la competició entre ciutats. Malgrat envoltar-se de pensadors més radicals, com Oriol Bohigas, Pasqual Maragall no qüestiona l'autonomia dels municipis metropolitans i fa prevaldre un govern metropolità a dos nivells i d'elecció indirecta en una àrea metropolitana amb vocació internacional. Tal com diu l'any 1984:

“Barcelona s’ha d’obrir i s’ha d’esponjar, i per fer-ho s’ha de repenjar en la seva cultura oberta, mediterrània i, a partir d’ara, metropolitana, entenent per metropolitana la dimensió de la capitalitat catalana. Catalunya té una capital de més de 3 milions d’habitants, no ens enganyem. Formada per municipis autònoms, però, al cap i a la fi, solidaris a projectar el país cap a dues fites: la dimensió exterior i la igualtat interior” (Febrés, 1984: 95).

Maragall defensa la seva visió metropolitana en múltiples escrits i conferències: repeteix la mateixa idea incansablement una i altra vegada. Com comenta Xavier Roig:

“Maragall predicava l'àrea metropolitana allà on anava, on fos: entre els d'aquí, a Madrid, a la FEMP [Federació Espanyola de Municipis i Províncies], als Estats Units, a Londres... Sempre que en tenia l'oportunitat. Predicava i predicava”.

Com a polític, Maragall va entendre, abans que ningú, la importància de les àrees urbanes i de dotar-les d'instruments per poder fer polítiques distributives. En aquest tema, com en d'altres, va ser un visionari (adjectiu molt utilitzat en les persones entrevistades). Com a President de la CMB, Maragall reforça la institució, que va adquirint major protagonisme.

L'abolició de la CMB és un cop molt dur per Maragall, tal com afirma ell mateix als seus escrits i com constaten totes les persones entrevistades. L'any 1995, en un llibre editat per Guillamet en què es recullen converses de Pasqual Maragall amb diverses personalitats de l'època, l'alcalde i Oriol Bohigas parlen sobre la CMB. Per Bohigas, “l'àrea metropolitana és el gran tema del futur”, mentre que Pasqual Maragall afirma: “és un tema del passat que no hem pogut resoldre perquè no ens han deixat” (Guillamet, 1995: 45). Bohigas i Maragall comenten que l'abolició de la CMB va ser, no només un gran error per l'impacte sobre el territori, sinó per la manera com es va fer: comparen el Decret de Nova Planta que va separar els municipis del Pla de Barcelona el 1714 amb les LOT. Com afirma Maragall: “vàrem tornar quasi 300 anys enrere. Abans del 1714, el Consell de Cent comprenia des de Montgat fins a Castelldefels i després es va fragmentar en ‘ayuntamientos’, que era una cosa que no existia” (Guillamet, 1995: 53). En el llibre de l'Ajuntament de Barcelona en què s'explica la història de les institucions barcelonines, hi ha la següent cita de Francesc Nadal (1985): “De fet, la decisió territorial d'una institució i l'autonomització d'alguna de les seves parts sol ésser

una disposició realitzada per un tercer element per incrementar el seu poder” (Ajuntament de Barcelona, 1987b: 196). A continuació, Maragall escriu: “LLOT 1987”.

Amb perspectiva, l'episodi de la dissolució de la CMB ha estat considerat com un punt d'inflexió en la història contemporània de Catalunya, amb conseqüències a llarg termini. Citant Oriol Nel·lo:

‘Fou també un esdeveniment decisiu, que no només marcà la trajectòria política de Maragall, sinó que representà també un punt d'inflexió en la història del país. Sota l'aparença d'una reforma administrativa o d'un episodi de lluita partidista, la dissolució de l'entitat metropolitana barcelonina alterà de manera decisiva l'equilibri entre les forces polítiques catalanes, les pugnes a l'interior de cada una d'elles, les possibilitats de desenvolupament de les polítiques socials i urbanes, la capacitat articuladora de Barcelona respecte Catalunya, així com la posició de la ciutat en el context espanyol i mundial’ (Nel·lo, 2017).

No només això, sinó que per Maragall, l'abolició de la CMB és una doble derrota política: davant Pujol però també en el cor del PSC. Com comenta Xavier Roig: “l'abolició de la CMB va ser un daltabaix total. (...) Va ser un torpede en la línia de flotació”. Segons Oriol Nel·lo: “Maragall va perdre la batalla política”, mentre que per Bellmunt: “Es va quedar sol. Es va sentir desacreditat”. Tal com afirmen les persones entrevistades, la relació de Maragall amb el partit ja no serà mai més igual i mantindrà clavada l'espina d'aquesta derrota. Com afirma Gibert: “En queda una primera ferida mai del tot curada entre Maragall i el PSC. No serà l'única” (Gibert, 2014: 142). En aquest context, Maragall encara els darrers anys com alcalde de Barcelona i després fa el salt a la Presidència de la Generalitat, com tractem al capítol següent.

5. L'evolució de la visió metropolitana: de l'alcalde olímpic a President de la Generalitat

L'abolició de la Corporació Metropolitana de Barcelona (CMB) posa a prova la força de la visió metropolitana de Pasqual Maragall. En aquest capítol analitzem com evoluciona la seva concepció política de l'àrea metropolitana, primer com a alcalde de Barcelona i president de les diverses entitats metropolitanes; després d'una pausa de dos anys, com a cap de l'oposició del President de la Generalitat, i, finalment, com a President de la Generalitat. Veurem que, sense perdre mai el referent metropolità, la seva visió es modula amb el temps, fruit de les noves responsabilitats (liderar els Jocs Olímpics, presidir la Generalitat) i del canvi de context polític (absència de la CMB, líder d'un govern d'esquerres tripartit), com també social i demogràfic (les dinàmiques migratòries internes i externes i la configuració d'una Catalunya molt diversa de 7 milions d'habitants).

5.1 LA RECOMPOSICIÓ METROPOLITANA (1987-1997)

Com hem vist al capítol anterior, per Pasqual Maragall l'abolició de la CMB és una derrota política i un gran obstacle per assolir els principis que guien el seu model de ciutat metropolitana. La seva reacció és intentar "salvar els mobles" (en paraules de Xavier Roig) creant la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (MMAMB), una associació voluntària de municipis. Aquesta associació ha de conviure amb les entitats metropolitanes creades per les Lleis d'Organització Territorial: l'Entitat Metropolitana del Transport, l'Entitat Metropolitana de Serveis Hidràulics i Tractament de Residus i els consells comarcals. En aquest context, Maragall deixa en segon terme el seu lideratge metropolità per concentrar-se en nous fronts en la dècada que li queda com alcalde,

especialment la realització dels Jocs Olímpics. Maragall creu fermament en la importància de la cooperació metropolitana, però se centra en procurar que aquesta funcioni i que els serveis es prestin, desvestint-la de la influència política del període anterior.

5.1.1 L'intent de recuperar l'esperit metropolità: la creació de la Mancomunitat

L'eliminació de la CMB va ser polèmica i va suposar reestructuració del poder a escala metropolitana. Tanmateix, com comenta Rafael Pradas, la sensació que va prevaldre entre els qui hi treballaven era de continuïtat, ja que ràpidament es va crear la Mancomunitat. El personal (424 persones l'any 1987, segons escriu Maragall a la carta a Pujol del 10 de febrer) es va repartir entre les diverses entitats metropolitanes i els serveis es van mantenir. Per exemple, una de les polítiques cabdals de Maragall, la recuperació de Collserola, continua en aquest període. Així, la gestió del Parc de Collserola i l'execució de les previsions del Pla Especial d'Ordenació i Protecció del Medi Natural del Parc de Collserola s'inicia amb la constitució del Patronat Metropolità del Parc de Collserola l'any 1988 com a organisme autònom de la Mancomunitat.

La creació de la Mancomunitat és molt ben valorada per les persones entrevistades. Per Lluís Armet, va ser una bona solució ja que, sobre una base voluntària, es podia anar molt lluny i la institució no podia ser abolida per una llei del Parlament. De fet, la Generalitat impugna la Mancomunitat i pressiona fins que la sentència del Tribunal Suprem de 28 de gener de 1992 legitima la decisió dels ajuntaments (en consonància amb la Llei Reguladora de Bases del Règim Local). Maragall intenta reconstruir l'esperit metropolità i, sobretot, el finançament d'inversions: negocia amb Madrid que es mantingui l'aportació de l'Estat que va directa als municipis i dels municipis que vagi directament a la Mancomunitat per poder finançar serveis comuns i fer un pla d'inversions. De fet, en un document de juliol de 1987 firmat per Jordi Borja i comentat per Maragall, anomenat *Mesures del PSC en relació amb la desaparició de la CMB* ja s'aconsella:

“Promoure entrevista abans de la fi de juliol amb Felipe González per part d’una delegació restringida del PSC (...). L’objectiu bàsic seria el manteniment i actualització dels fons estatals que anaven dirigits a la CMB i que s’haurien de direccionar a través de la nova mancomunitat de municipis (...)

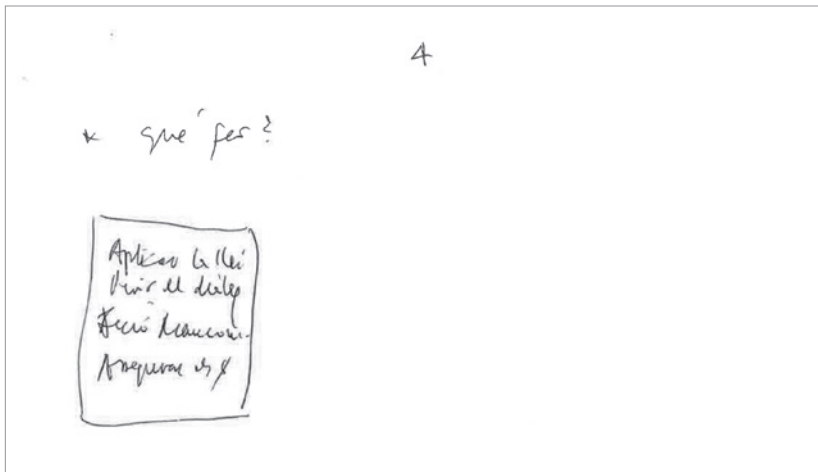
Cal una política de ràpida anticipació per tal de fer un disseny d’urgència per aconseguir que el màxim possible de dotacions de personal i competencials vagin a la nova Mancomunitat (...)

Cal potenciar d’immediat el paper de la Mancomunitat des del punt de vista de la seva presència pública i operativa. (...)

Preparació d’una campanya específica en el territori de la CMB a desenvolupar en els mesos de setembre-novembre (...) com una campanya clarament política”.

Per Pestanya: “La Mancomunitat va ser molt important. Si no, s’haurien perdut els diners (...) [Maragall] va fer enginyeria institucional”. Per tant, hi ha un objectiu clar: recompondre, d’alguna manera, el que va ser la CMB. Les notes de Maragall són explícites al respecte:

IMATGE NÚMERO 5: ANOTACIONS DE PASQUAL MARAGALL SOBRE L’ABOLICIÓ DE LA CMB (2)⁵

5. Transcripció: “Què fer? Aplicar la llei. Obrir el diàleg. Acció Mancomunitat. Assegurar els diners”.

La dissolució de la CMB estava prevista per l'octubre de 1987, un cop fet el traspàs de competències i personal a les entitats metropolitanas. Tanmateix, no hi ha un acord en aquest traspàs en la Comissió mixta de transferències en què participen la Generalitat i els ajuntaments metropolitanas. A més, els consells comarcals no es creen fins l'any següent, així que, finalment, la CMB és dissolta al setembre de 1988. Durant aquest any s'adhereixen 23 municipis a la Mancomunitat, governats principalment per alcaldes socialistes i comunistes. Amb els anys, altres municipis s'hi van afegint, fins als 31 finals. En aquest sentit, la Mancomunitat serveix per articular la fragmentació institucional i mantenir l'esperit de la CMB. Com recorda Montilla, els plenaries de les diverses entitats metropolitanas es fan seguits, així com les reunions dels consells de govern. Els nous ens comparteixen gerència i seu, i es presenten conjuntament com a "AMB", malgrat no tenir cap institució conjunta. Aquesta idea de compartir una imatge comuna ja és presentada al darrer plenary de la CMB l'any 1988, generant l'oposició dels alcaldes de CiU (*La Vanguardia*, 1988e: 12). Per Montilla:

“La Mancomunitat és molt important perquè és voluntària. Els municipis reben els diners de l'Estat i voluntàriament els donen a la Mancomunitat. Si no hi hagués hagut aquesta voluntat i complicitat prèvia entre els alcaldes no s'hagués fet així. La complicitat metropolitana es manté amb la Mancomunitat”.

En la mateixa línia s'interpreta una notícia de *La Vanguardia* del 30 d'abril de 1988, segons la qual no hi hauria hagut una pèrdua de poder socialista, sinó una recuperació del poder metropolità a través de les noves institucions: “*El PSC ha reconstruido el poder metropolitano gracias a la simultaneidad de cargos de sus representantes en todos los organismos herederos de la extinta Corporación Metropolitana de Barcelona*” (*La Vanguardia*, 1988c: 20). En la notícia relativa del plenary de constitució de la Mancomunitat, el mateix diari ho recull així:

“Los convenios representan la ratificación administrativa de lo que desde hace

meses ya está sucediendo en la práctica diaria, es decir, la subordinación de los tres organismos a la mancomunidad y la resurrección, aunque enmascarada, de la disuelta CMB. El poder metropolitano, en definitiva, continúa siendo el que era antes aunque más complicado en la apariencia y encubierto debajo de varias siglas. Todas las nuevas instituciones están gobernadas por las personas que coparon los mismos cargos directivos en la CMB e incluso los plenarios respectivos se convocan el mismo día y uno a continuación de otro. La realidad es, pues, que no se habrá materializado en la práctica una de las decisiones más polémicas del segundo mandato de Jordi Pujol al frente de la Generalitat: la disolución de la CMB por considerar CiU que la institución se había convertido en un contrapoder del PSC al Gobierno catalán” (La Vanguardia, 1988d: 18).

Tanmateix, la majoria de les persones entrevistades no comparteixen aquesta opinió. Per Rafael Pradas i Oriol Nel·lo, la pèrdua de la institució metropolitana significa una pèrdua de poder polític. Com diu Pradas: “La Mancomunitat va gestionar els diners, era voluntari. És clar que no és el mateix que tenir una institució, un organisme amb la força d’una llei. Era més complicat, t’havies de posar d’acord, no és el mateix”. Segons Jordi Borja, Pasqual Maragall es va anar desentenant de l’Àrea Metropolitana, progressivament i especialment després dels Jocs Olímpics. De fet, tal com recull *La Vanguardia* del 20 d’agost de 1987 (dia en què Maragall és escollit president de les noves entitats metropolitanes), l’alcalde afirma que la “*ley, nos agrada o no, se ha de acatar*” i anuncia la seva intenció de “*despersonificar, tecnificar y politizar, en el mejor sentido de la palabra, las nuevas entidades*”, com també la seva voluntat de canviar, en el futur, la nova situació institucional (*La Vanguardia*, 1987d: 12). Segons Pestanya, la pèrdua de poder polític metropolità i l’èxit olímpic van fer que Pasqual Maragall s’hi sentís menys atret: “Ja no s’ho creu tant. Li queda petit, Barcelona i l’Àrea Metropolitana”. De fet, com veurem més endavant, després dels JJOO Maragall impulsa la seva trajectòria com a representant local a les institucions europees.

Maragall és el President de les tres entitats metropolitanes (EMT, EMA i Mancomunitat). Com expliquen Dídac Pestanya i José Montilla,

cada 15 dies es reuneix un “*consejillo*” per debatre amb Maragall dels temes metropolitans, format pels alcaldes de Badalona, de Santa Coloma de Gramenet, de l’Hospitalet, Gavà i Cornellà. Pasqual Maragall continua implicat, però ja no tant. En efecte, Maragall delega en Jordi Borja la vice-presidència executiva de l’Àrea Metropolitana de Barcelona entre 1987 i 1991 i, segons Tejedor, el dia a dia el delega en Joan Blanch.

Paral·lelament, Maragall encarrega a Borja una proposta alternativa de governança metropolitana. El vicepresident, conjuntament amb altres persones (Manuel Herce, Jaume Galofré i Jordi Ventallol), elaboren una proposta per crear un consorci amb representació de totes les entitats metropolitanes, els consells comarcals, els municipis i representants del port, l’aeroport i del Consorci de la Zona Franca. Aquest consorci seria presidit de manera rotativa pel President de la Generalitat i per l’alcalde de Barcelona o per un alcalde de l’Àrea Metropolitana i un gerent consensuat. Tindria dues competències principals: la coordinació de les inversions i la creació d’un consell polític amb les agències metropolitanes. Aquesta proposta, que ja anuncien Pasqual Maragall i Joan Blanch el dia de constitució dels consells comarcals (*La Vanguardia*, 1988a) i que també suggereix Borja al darrer plenari de la CMB (*La Vanguardia*, 1988e), no és acceptada per la Comissió Executiva del PSC (Mauri i Uría, 1998: 156, Borja, 2012: 90). Com comenta Borja a l’entrevista, la consigna és clara:

“No volen aquesta proposta, tots ja tenen càrrecs. (...) No volen donar més poder a Pasqual Maragall, reforçava massa el seu poder (...) Calia baixar el perfil polític a l’Àrea Metropolitana. Vaig haver d’acomiadar dues persones, el Rafael Pradas i el gerent”.

En resum, la Mancomunitat s’erigeix com l’alternativa al desmantellament de la CMB. Tanmateix, en no tenir assignades unes tasques per llei, sinó a partir d’una base voluntària, la Mancomunitat es dedica a servir als ajuntaments. En aquest sentit, l’associació s’orienta a les necessitats dels socis (els alcaldes), duent a terme polítiques a escala municipal i perdent la concepció metropolitana anterior. Aquest

fet marcarà, sens dubte, l'evolució de la cooperació metropolitana i el naixement de la futura Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB) l'any 2010. A més a més, el naixement d'una nova delimitació territorial (els consells comarcals) posarà a prova la “fidelitat” metropolitana.

5.1.2 Comarcalistes o metropolitans? Conviure amb la fragmentació institucional

La creació de la Mancomunitat, amb 23 municipis, coexisteix amb les dues entitats sectorials creades per les LOT: l'Entitat Metropolitana del Transport (EMT), que agrupa 18 municipis, i l'Entitat Metropolitana de Serveis Hidràulics i Tractament de Residus, coneguda com l'Entitat del Medi Ambient (EMA), que reuneix 33 municipis. Els municipis de les diverses entitats pertanyen a quatre consells comarcals diferents: el Barcelonès, el Baix Llobregat, el Maresme i el Vallès Occidental (vegeu Annex número 1). Com explica Jordi Borja, vicepresident executiu de la Mancomunitat en aquell moment, es tracta d'un període de fragmentació institucional i de recomposició metropolitana:

“Me encontraba con una realidad metropolitana despedazada, con un gobierno catalán con una alta cuota de legitimidad que no estaba dispuesto a permitir ninguna institucionalización metropolitana potente y con unos municipios en manos de una clase ‘política’ que en su mayoría optaba por ir cada uno por su cuenta. La situación era más que grave, desesperada. La Mancomunidad se había creado para volver a articular el territorio metropolitano pero además de las dos entidades sectoriales (Medio Ambiente y Transportes), se habían creado los Consejos Comarcales con lo cual una mini-área metropolitana (con un territorio menor que el del municipio de Madrid) ofrecía una atomización tan arbitraria como incapaz de ejercer una política integrada. La Generalitat por su parte negaba el pan y la sal a todo lo que sonara metropolitano, había asumido el planeamiento territorial y urbanístico y trataba directamente con los Ayuntamientos, como hacía la Diputación. Los alcaldes socialistas, la mayoría excepto Maragall, no lo decían públicamente pero les encantaba la fragmentación metropolitana y la multiplicación de organismos que generaban

numerosos cargos y encargos. Los técnicos-funcionarios de la antigua Corporación ahora destinados a la Mancomunidad y a los dos entes sectoriales ante el desbarajuste creado empezaban a gestionar su retorno a su institución originaria, pues habían sido transferidos y tenían plaza en la Generalitat, Diputación o Ayuntamientos. ¿Qué hacer?” (Borja, 2012: 88).

Apart de la fragmentació institucional, les noves institucions neixen sense recursos, com assenyalen moltes persones entrevistades, la premsa del moment (*La Vanguardia*, 1988b) i alguns autors (Mir *et al.*, 1994). Així, en coherència amb el que estipula la llei de 1987, es decideix crear recàrrecs del transport, de l'aigua, dels residus i del clavegueram per poder finançar les entitats metropolitanes. A més, l'Ajuntament de Barcelona cedeix la titularitat de les accions de Transports Metropolitans de Barcelona a l'EMT. De fet, la Mancomunitat assumeix el cost dels serveis del conjunt d'entitats: hisenda, recursos humans, contractació, informàtica, seu social, seguretat, etc. També dota de recursos a l'EMT per equilibrar el pressupost i finançar determinats serveis de l'EMA (vegeu la Taula 6 al capítol 3).

Com subratllen les persones entrevistades, la transició cap a un nou marc institucional es fa de manera confusa: es creen els consells comarcals i se'ls dota d'algunes competències però sense instruccions clares de com fer funcionar els nous ens. Les competències de la CMB es reparteixen entre les diverses comarques. Així, el Barcelonès es fa càrrec de l'Institut d'Estudis Metropolitans, Mercabarna i l'empresa de rehabilitació d'habitatges, alhora que cedeix personal a l'EMT i a l'EMA. D'altra banda, el Consell Comarcal del Baix Llobregat passa a ser responsable del parc agrari, de la Colònia Güell i del cementiri de Roques Blanques, mentre que el Vallès Occidental assumeix la gestió de parcs que afectin a més d'un municipi i el control de les urbanitzacions il·legals (*La Vanguardia*, 1988b: 37).

Montilla va ser el primer President del Consell Comarcal del Baix Llobregat i explica que no sabia què havia de fer. De fet, no hi havia una idea clara sobre quines havien de ser les competències comarcals (Mir *et al.*, 1994: 119). Galofré explica que els consells comarcals havien

de gestionar les rondes i altres infraestructures i que no disposaven dels recursos necessaris. Destaca que, fins i tot, alguns consellers comarcals del Barcelonès van ser processats en no poder pagar una expropiació que els corresponia per fer les rondes (les causes foren finalment arxivades) (Galofré, 2003: 180). Pel que fa als límits territorials, hi ha canvis respecte a les LOT aprovades inicialment. Per exemple, al Baix Llobregat, malgrat existir un fort sentiment comarcal, hi ha un debat sobre els límits de la comarca. Així, diversos municipis reclamen canvis de delimitacions i l'any 1990 Sant Just Desvern i Esplugues del Llobregat (que consten al Barcelonès) entren al Baix Llobregat (Paül i Tort, 2005: 72). En aquest context, el Consell Comarcal del Baix Llobregat efectua algunes funcions que feia la CMB, malgrat les deficiències en el model de representació política i el seu desconeixement per part de la ciutadania (Paül i Tort, 2005: 73).

Altres problemes del desplegament comarcal fan referència a les competències comarcals d'assistència als municipis, que s'encavalquen amb les de les diputacions, fent necessària la cooperació entre ambdós àmbits supramunicipals. Sis anys després de la implementació de les comarques, l'estudi dirigit per Mir, Vilanova i Virós assenyalava que hi ha una clara concurrència competencial entre diputacions i comarques (1994: 288) i conclou que “en la majoria dels casos els serveis comarcals tenen com a destinatari principal els municipis petits” (Mir *et al.*, 1994: 292). Així mateix, l'estudi, que analitza diverses comarques, entre elles les que configuren la Catalunya metropolitana (Baix Llobregat, Maresme i Vallès Occidental), afirma que en les comarques de l'entorn de Barcelona aquestes tenen moltes dificultats per assumir un paper significatiu en la gestió dels serveis públics. Un nou estudi publicat l'any 2003 posa de relleu que els problemes principals de les comarques (delimitació, funcions, representativitat i finançament) continuen sense ser resolts, com també la necessitat d'acordar un tractament específic a l'àrea metropolitana (Casadevall, 2003).

Davant la nova organització territorial, el PSC es posiciona. En un document intern datat del 20 d'agost de 1987, *Alternatives d'organització comarcal a l'Àrea Metropolitana de Barcelona*, es dissenyen diversos

escenaris. D'entrada, es parteix de dues premisses: a) la diferència entre l'àrea i la regió metropolitana i b) el plantejament de la regió com una suma de comarques i de l'àrea com una comarca única o una suma de comarques. En efecte, es planteja la idea (apuntada per Jordi Borja) d'unir en un consorci, no només les comarques metropolitanes, sinó també els nous ens metropolitans obligatoris. Es fa una revisió de les diverses propostes comarcals des de 1936 i es planteja la qüestió dels límits entre el Baix Llobregat i el Barcelonès. Respecte a aquesta darrera comarca, s'és conscient que els límits de 1936 han quedat obsolets, però alhora s'alerta de la por que generaria la constitució d'una comarca barcelonina.

També es fa referència als límits del fet metropolità: un àmbit de 35 municipis que s'organitza en sis subàrees (Barcelona-ciutat, Llobregat-Barcelonès, Delta del Llobregat, Llobregat Ordal, Vallès Meridional i Besòs)⁶. A partir d'aquestes subàrees, que no s'haurien de dividir, es formulen quatre possibilitats alternatives a la comarcalització de l'àrea metropolitana, ordenades per prioritats: 1) una comarca única (la més racional i eficaç, segons el document, amb una estructura basada en districtes metropolitans: els 10 de Barcelona més altres cinc corresponents a les subàrees); 2) tres comarques (Barcelonès, Baix Llobregat, Vallès Meridional); 3) quatre comarques (Barcelona ciutat, un Baix Llobregat eixamplat, Vallès Meridional i Besòs) i 4) sis comarques (totalment diferents al plantejament de les LOT i corresponents a les sis subàrees). Aquest document mostra que, des de la CMB (encara vigent a l'època), es plantegen escenaris pensats per contrarestar la divisió comarcal i assegurar una certa "unitat metropolitana".

Aquesta visió és, però, minoritària dins el PSC. El comarcalisme, també barceloní, es posa de manifest tant en el programa electoral de les eleccions municipals de maig de 1987 (just després de l'aprovació de les LOT), com en la ponència del V Congrés del PSC de desembre de 1987. Tal com mostren ambdós documents, pràcticament idèntics, el

6. Aquestes subàrees són força semblants a les utilitzades durant el procés participatiu del 2016 per a l'aprovació del Pla Metropolità d'Actuació 2016-19 en el mandat actual de l'AMB.

comarcalsisme no només va vincular als alcaldes metropolitans, sinó als alcaldes i dirigents del partit de la Catalunya interior. Com s'expressa en la ponència del Congrés:

“Los socialistas creemos, pues, que la comarca, además de representar la institucionalización y el cumplimiento de una previsión estatutaria y de una reivindicación histórica, es la mejor forma de potenciar la capacidad de actuación de los municipios en todos los campos, en estrecha unión entre ellos y tendiendo a construir un viejo sueño de hecho. Su principal y casi única función tiene que ser la ayuda y cooperación con todos los pequeños municipios y conseguir una masa crítica, de una dimensión óptima, que permita una más eficaz prestación de determinados servicios. Comarcalización entendida como un proceso de cooperación, racionalización de servicios y mancomunación de ayuntamientos, con carácter voluntario, tanto por lo que respecta a la cesión de competencias y recursos gubernamentales y de las diputaciones y mediante la acción concertada para financiar servicios mancomunados.

Después de la aprobación en el Parlament de Catalunya de la Ley sobre la Organización Comarcal de Cataluña, nos enfrentamos al reto de construir un sistema comarcal adecuado a las necesidades reales de su territorio, basado en la potencialidad de las ciudades y pueblos de Cataluña que nos permita, mancomunando servicios y esfuerzos, avanzar en la construcción de un futuro territorial de Cataluña, equilibrado y expansivo” (PSC, 1987b: 57-58).

En aquest moment ja es parla d'àrees metropolitanes en plural (no només la barcelonina) i de l'AMB:

“Tratamiento adecuado de las realidades metropolitanas existentes y de sus especificidades, probablemente haciendo de la conurbación barcelonina una región a los dos efectos, ámbito de descentralización de la Generalitat y ente local de idéntico alcance” (PSC, 1987b: 59).

Com hem comentat al capítol anterior, el projecte metropolità de Pasqual Maragall no és acceptat de manera unànime per tots els alcaldes: tenir una estructura metropolitana de cooperació amb caràcter local els

sembla acceptable, però sense el caràcter polític i un xic personalista que li atorgava Maragall. El programa municipal de 1987 del PSC manifesta la importància de millorar les condicions de vida de les ciutats i de dotar-les dels recursos adequats. Hi ha un apartat dedicat a les comarques (el mateix que després s'utilitza a la ponència del congrés) (p. 12-13) i un a les àrees metropolitanes, en plural (p. 14-15). En relació amb l'àrea metropolitana de Barcelona, el document expressa el fet que es tracta d'una capital policèntrica, formada per 27 ajuntaments. Aquest territori s'ha d'adaptar al que disposen les LOT (iniciar el procés de constitució de les comarques afectades pel fenomen metropolità) i a la voluntat dels municipis de mancomunar serveis. Acaba l'apartat reclamant:

“Una institució metropolitana que tingui naturalesa d'ens de govern local, amb les funcions bàsiques següents: a) Articulació de les polítiques municipals del seu territori responen a les necessitats de la conurbació. Això comporta planificació i gestió urbanística, dinamització econòmica i infraestructures metropolitanes. b) La coordinació en la gestió d'aquells serveis que requereixen àmbit supramunicipal com és el cas de sanejament, abastament d'aigües, transport, eliminació de residus sòlids urbans, etc. c) Un reequilibri territorial i la redistribució d'equipaments i serveis.

L'existència consolidada institucionalment de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, no ens pot fer oblidar que al nostre país existeixen altres territoris que, per les seves característiques, poden definir-se també com àrees metropolitanes, essent el cas més evident el configurat per l'eix Tarragona-Reus. Els socialistes proposarem la realització dels estudis necessaris per determinar l'abast d'aquestes àrees metropolitanes i dotar-les del caràcter institucional que requereixin” (PSC, 1987a: 15).

Per tant, des del PSC s'accepten les comarques, sense deixar de reclamar una AMB de mínims, model que es podria estendre a d'altres zones de Catalunya. En aquest període de consolidació de les comarques i pèrdua de la institució metropolitana, es podria haver utilitzat el Barcelonès com a àmbit polític, com a substitut de la desapareguda CMB. Tanmateix, per Maragall, la comarca és insuficient per satisfer

les necessitats metropolitanes de finals del segle xx. Com comenta en el document elaborat des de l'Ajuntament de Barcelona en resposta a les LOT, en relació amb el Barcelonès: “aquest continuuum urbà (...) correspondrà a la realitat barcelonesa fins als anys cinquanta. (...) El Barcelonès ja comença a ser petit com a continuació de la ciutat” (Maragall, 1986b: 26-27). A la llarga carta (més de cinquanta pàgines) que Maragall escriu a Pujol el 10 de febrer de 1987, Maragall fa una anàlisi de la proposta comarcal de les LOT i defensa que “fóra més coherent, més complert i menys complicat fer coincidir l'àrea metropolitana amb una o unes comarques” (p. 32).

Els cinc municipis adscrits al Barcelonès (Barcelona, L'Hospitalet, Sant Adrià, Badalona i Santa Coloma de Gramenet), malgrat representar més de 2 milions d'habitants, són per Maragall una versió reduïda del fet metropolità. Anteriorment, la llei que l'any 1953 creava l'anomenada comarca de Barcelona feia referència als 27 municipis de la Gran Barcelona, no a la comarca del Barcelonès. Com comenta Esteban (1991), als anys 1960 s'utilitza per primer cop el terme “metropolità”, no per referir-se a la primera corona (a la qual es referia com a comarca de Barcelona), sinó a l'àmbit de la regió metropolitana. Així, tant en la llei del 1953 com en el Decret llei de 1974 que crea la CMB es feia referència a l'àrea metropolitana entesa com a l'àmbit de la comarca de Barcelona. Per tant, durant un temps hi va haver una associació entre comarca i àrea metropolitana, que es trenca amb la delimitació de la comarca del Barcelonès de 1987. Per l'alcalde de Barcelona, aquesta comarca, d'abast insuficient, no pot ser un substitut de la CMB i el Barcelonès no esdevé una eina política com havia estat la institució metropolitana.

En aquest període, les relacions amb la Generalitat són complexes, per diverses raons. En primer lloc, l'aprovació de les LOT i l'abolició de la CMB generen un clima de desconfiança i recel entre l'Ajuntament de Barcelona i la Generalitat, com mostra la correspondència entre Maragall i Pujol. Per exemple, en una carta de Maragall a Pujol del 17 de juliol de 1987, l'alcalde de Barcelona es queixa que a la CMB s'havia rebut un requeriment signat pel conseller Bigatà comunicant la

interposició d'accions legals contra els consellers metropolitans que el 7 de maig havien votat determinats acords urbanístics que ell considera nuls de ple dret i que els serveis jurídics de la Corporació consideren vàlids. Maragall critica aquest procediment:

“És clar que allò més important no és quins serveis jurídics tenen raó sinó la novetat d’una demanda de responsabilitats personals entre representants públics. Crec que és una novetat perillosa i carregada de significació, en un clima polític ja prou deteriorat. (...) Et demano formalment que reconsideris l’oportunitat del document, tal com està formulat”.

Altres missives il·lustren el clima posterior a les LOT. Dues setmanes més tard (el 31 de juliol de 1987), Jordi Pujol escriu a Maragall:

“Excm. senyor i distingit amic, M’informa el Conseller Alavedra que no us heu posat d’acord sobre el redactat del punt 5è de l’acord sobre el Parc tecnològic. De fet es tracta, pel que veig, d’un desacord subsidiari a la diversitat de punts de vista que tenim sobre el tema de la CMB: si et sembla bé podem comentar-ho”.

A més a més, com a conseqüència de les LOT, els ajuntaments es troben orfes de la capacitat urbanística. Com comenta Montilla: “El control de l’urbanisme per part de la Generalitat era únic a Espanya. Negava el desplegament del planejament urbanístic. Els ajuntaments havien d’anar a demanar permís al Solans per dur a terme els detalls (plans parcials, especials)”. Galofré recorda que existia molta tensió. Per exemple, “ens tombaven tots els plans urbanístics, tots”.

En segon lloc, hi ha la qüestió del finançament olímpic i la no entrada del Govern de la Generalitat al holding olímpic, que genera també molts conflictes amb el govern municipal de Barcelona i l’entorn socialista (vegeu Mauri i Uría, 1998; Maragall, 2008). Com veurem a continuació, Maragall inicia un altre front que també serà problemàtic en les relacions Generalitat-Ajuntament de Barcelona: l’elaboració de la Carta Municipal.

5.1.3 El lideratge intern i extern de Maragall

Segons Le Galès (1998) podem distingir entre un lideratge extern (enfocat cap a les relacions internacionals) i intern (adreçat a una escala local). Entre 1987 i 1997, Maragall exerceix ambdós lideratges mitjançant diversos projectes: cap a enfora, les xarxes de ciutats i la seva participació a institucions europees de representació local; cap endins, la planificació estratègica, la Carta Municipal i la pressió per aconseguir una llei espanyola de grans ciutats.

Després de 1987, la prioritat de Pasqual Maragall són els Jocs Olímpics i l'enfortiment de la dimensió internacional de la ciutat. Maragall fa realitat la seva idea de cooperació entre ciutats impulsant la xarxa de ciutats Eurocities (formada per Barcelona, Birmingham, Frankfurt, Lió, Milà i Rotterdam) i la xarxa transfronterera C-6 (formada per les ciutats de Toulouse, Montpel·lier, Saragossa, València, Palma de Mallorca i Barcelona). Com hem vist al capítol anterior, la dimensió de la competitivitat econòmica dels territoris és molt present en el pensament de Maragall. Per a ell, Barcelona només podrà ser competitiva si aconseguix una posició central d'una zona econòmica més gran que Catalunya: la macroregió europea del Mediterrani nord-occidental (Maragall, 1991a: 100). Fidel a la seva visió, Maragall comenta, tot analitzant els canvis de la ciutat olímpica:

“Barcelona es prepara així per ser l'autèntic districte central de la ciutat metropolitana de 3-4 milions d'habitants, i una referència cabdal de la xarxa de les sis ciutats de l'àrea mediterrània nord-occidental, que aplega al voltant de 15 milions d'habitants” (Maragall, 1991a: 34).

Maragall serà diputat al Parlament de Catalunya entre 1988 i 1995 i farà el salt a Europa: aconseguix la presidència del Consell de Municipis i Regions d'Europa de 1991 a 1997, la vice-presidència de la Unió Internacional d'Autoritats Locals i la presidència del Comitè de Regions de la Unió Europea de 1996 a 1998. Des d'aquestes institucions, Maragall defensa la seva noció d'Europa com a sistema urbà i la importància

dels conceptes d'autonomia local i subsidiarietat. Com recorda Galofré a l'entrevista, al Congrés de 1992 sobre l'autonomia local Maragall aconseguí que la Carta Europea per l'Autonomia Local es presenti com un tractat internacional. Maragall té molt present aquesta idea i és conscient que Barcelona és una ciutat amb recursos, amb capacitat, on aquests conceptes es poden aplicar.

En la seva tasca de liderar el Jocs Olímpics, l'alcalde confia a Joan Clos la recuperació del centre històric, un element central dins el pla de transformació urbanística de Barcelona. Maragall té molt clar que la cooperació públic-privada és essencial per a dur a terme els JJOO, i no només en termes d'inversions, sinó també en construir una visió de ciutat de consens. La manera de materialitzar-ho és la planificació estratègica, seguint els postulats neoregionalistes. Així, l'any 1988 es crea l'associació del Pla Estratègic Econòmic i Social de Barcelona, que aprova el primer pla estratègic l'any 1990, un segon pla l'any 1994 i un tercer pla l'any 1999. Aquest exercici serà la llavor per a la posterior planificació estratègica a escala metropolitana (Tomàs, 2005).

En la vessant del lideratge intern, Maragall se centra en l'elaboració d'una nova versió de la Carta Municipal per enfortir els poders de la "Barcelona estricta", tot i que intenta vehicular-hi la Barcelona metropolitana. Tal com s'explicita al fullletó de l'Ajuntament de la Carta de Barcelona de 1987:

"Barcelona, com moltes grans ciutats, és centre d'una àrea metropolitana, el que determina la necessitat de situar els problemes de la gran ciutat en un context més ampli i supramunicipal, per garantir la justícia i l'eficàcia de les solucions" (Ajuntament de Barcelona, 1987d).

Com comenta Galofré: *"En efecto, la disyuntiva entre elaborar una carta municipal o bien una carta metropolitana fue una de las diferencias que más difícil hicieron la llegada de un consenso sobre la Carta"* (Galofré, 2003: 179). De fet, la Carta Municipal de 1960 tenia vocació metropolitana, però aquesta perspectiva no s'aconsegueix amb l'actual (Perdigó, 2009). El procés d'elaboració de la Carta Municipal és llarg i feixuc, amb negociacions

complicades amb els grups de l'oposició i especialment amb CiU (episodi en què no aprofundirem en aquest llibre, vegeu, per exemple, Galofré, 2003). Diversos esborranys s'elaboren entre 1987 i 1995, sense aconseguir el consens necessari per aprovar la Carta Municipal. Segons Galofré: “La Generalitat ho veia com que els agafàvem competències, que havien de cedir en competències i finances”. La dissolució de la CMB representa un fre en les negociacions i, malgrat que les LOT reconeixen que cal aprovar una Carta Municipal tot creant una Comissió Mixta entre la Generalitat i l'Ajuntament de Barcelona, aquesta no es crearà fins passats pràcticament deu anys. Citant Galofré:

“Los representantes de CiU establecieron una condición previa y básica para negociar. Esta condición era que la Carta ni regularía ni contendría ninguna referencia al área metropolitana de Barcelona. Esta condición se cumplió, con una sola excepción que consistió en legalizar la Autoridad del Transporte Metropolitano” (Galofré, 2003: 181).

Finalment, la Carta serà aprovada l'any 1997 per l'Ajuntament de Barcelona, l'any 1998 pel Parlament de Catalunya i no serà fins al 2006 que és aprovada per les Corts Generals. Mentrestant, Maragall buscarà el suport estatal per què s'aprovi una política per a les grans ciutats, creant un ministeri per a les grans ciutats i per als temes urbans (Maragall, 1993). Segons l'alcalde de Barcelona, caldria fer dues coses. D'una banda, definir el sistema bàsic de les grans ciutats i establir legalment un tractament específic per a les grans ciutats: Madrid, Barcelona, València, Bilbao i Sevilla. De l'altra, considerar les perifèries metropolitanes com un element prioritari en les polítiques de lluita contra el desequilibri territorial, pal·liant les diferències entre el centre i la perifèria (Maragall, 1991a: 134).

Tant a través de discursos com a articles d'opinió, Maragall reclama una segona descentralització cap als municipis espanyols. Aquesta reforma ha de permetre fer realitat els principis de subsidiarietat i d'autonomia local que es proclamen des de les institucions europees en què ell participa en aquest període (Maragall, 1991b,c, 1992, 1993). Com diu en un article a *El País* el 4 de març de 1995:

“Como la ley no permite el reconocimiento de la ciudad real multimunicipal, ni favorece la colaboración entre los distintos ayuntamientos, todo se hace más difícil y más irreparable. A estas cuestiones, los parlamentos son poco sensibles, porque los ven en forma de estadísticas” (Maragall, 1995: 12).

En aquesta direcció, a principis de 1990 es realitzen diversos seminaris amb el títol *“Problemas y Políticas en las Grandes Ciudades en los Noventa”*. Organitzats pel Gabinet de la Presidència del Govern espanyol, en col·laboració amb diverses institucions i entitats públiques, s’hi tracten temes com l’estratègia del desenvolupament metropolità, el transport, el medi ambient, l’urbanisme i l’habitatge o les polítiques socials i culturals (Borja *et al.*, 1990). Per Jaume Bellmunt, la Llei de les grans ciutats espanyoles és una idea de Pasqual Maragall per desbloquejar la Carta Municipal. Tanmateix, en el període 1993-96 el PSOE governa en minoria i, per tant, es troba en una situació política molt fràgil, de manera que la llei sobre grans ciutats no és aprovada. Malgrat no aconseguir el seu propòsit, les negociacions i intercanvis relatius a la Carta Municipal marcaran el debat sobre la necessitat o no d’aprovar una llei especial per Barcelona i per Madrid (aprovades l’any 2006), o bé per les grans ciutats en general (considerades com a majors de 75.000 habitants en la *Ley de Medidas de Modernización del Gobierno Local*, aprovada l’any 2003). De fet, la idea de reconèixer legalment la singularitat de Barcelona és present molt abans en el pensament de Maragall (des de 1979 segons Galofré, 2003: 178). Per exemple, en la ponència de l’Ajuntament relativa a les LOT, Maragall afirma: “No cal, doncs, insistir més sobre la necessitat de posar al dia la Carta barcelonina, el que vindrà a ser fer-la de nou” (Maragall, 1986b: 31).

En resum, els anys posteriors a l’abolició de la CMB representen per a Maragall la consagració de la seva tasca com a alcalde gràcies a l’èxit dels Jocs Olímpics, el salt internacional de la ciutat i la transformació urbana. La qüestió metropolitana ja no és central en la seva acció política, però continua present en el seu pensament. Com afirma l’any 1991:

“Cal replantejar un sistema de govern metropolitana. Per mi, això no significa una resurrecció d’institucions anteriors com la dissolta Corporació Municipal Metropolitana de Barcelona, sinó l’oportunitat per fer una aposta agosarada i creativa de futur (...) Que la nova configuració metropolitana sigui millor que la CMB, no com ara, amb el conjunt d’entitats de serveis, mancomunitats i consells comarcals, que és pitjor” (Maragall, 1991a: 144-45).

A la fi del seu mandat com alcalde de Barcelona, Maragall celebra la recuperació de la *Greater London Authority*. El considera com a precedent per la creació de l’AMB (Maragall, 1997: 7) i confia que, tard o d’hora, es podrà solucionar l’error que va suposar l’abolició de la CMB. Com afirma l’any 1997 a la seva carta a Jordi Pujol i a Felipe González:

“És coneguda la meua posició sobre l’àrea metropolitana. La seva dispersió en diverses entitats sectorials i territorials va ser un error polític i estratègic, segurament sense grans repercussions electorals a curt termini, i dictat per un càlcul de reequilibri territorial a Catalunya que ja no té raó de ser, ateses les tendències espontànies. Les millors èpoques de la història de Catalunya han anat unides a les d’una Barcelona forta políticament i econòmicament. No és cert que l’economia de Catalunya demani, exigeixi o simplement es pugui permetre una Barcelona feble. No és cert que Barcelona tregui la seva fortalesa d’haver substituït un poder català inconstant, insuficient i mal vist per la resta de la península (...) Allò que és bo per a Barcelona és bo per a Catalunya, i allò que és bo per a Catalunya ho és per a Espanya” (p. 6-7).

L’etapa política posterior de Maragall posarà a prova la seva visió de les relacions entre Barcelona i Catalunya i, especialment, entre Catalunya i Espanya.

5.2 CATALUNYA: UNA XARXA DE CIUTATS (1999-2006)

Després d'una breu pausa en la primera línia de la política, Maragall es presenta com a cap de llista de la candidatura conjunta del PSC amb Ciutadans pel Canvi (CpC) a les eleccions al Parlament de Catalunya l'any 1999. Malgrat no aconseguir formar govern, el període com a cap de l'oposició i del Govern a l'ombra serveix a Maragall per anar perfilant el programa polític que desenvoluparà després com a President, amb les limitacions dels pactes de la coalició tripartida. Com comenten els seus col·laboradors en aquest període, en la preparació de la campanya de 1999 Maragall viatja per la Catalunya interior i redescobreix Catalunya, ampliant el seu concepte territorial a d'altres realitats.

En l'època prèvia a la Presidència ja podem veure una evolució en el pensament metropolità de Pasqual Maragall: dins la seva concepció territorial de Catalunya com a xarxa de ciutats, idea ja arrelada en l'etapa anterior, sobresurt la idea de l'equilibri territorial i la concepció que el fet metropolità ja no és específic a Barcelona, sinó que s'estén a Lleida i a Tarragona. Des de l'oposició i després com a President, Maragall passa progressivament a defensar la regió metropolitana de Barcelona (RMB) com a gran sistema urbà, mentre que els alcaldes metropolitans reclamen la creació d'una nova institució metropolitana limitada a la primera corona metropolitana (l'Àrea Metropolitana de Barcelona, AMB). A continuació, analitzem breument el pensament i acció de Maragall en relació amb aquests dos àmbits territorials.

5.2.1 El sistema urbà de Catalunya

Durant el mandat del Govern a l'ombra es generen molts estudis i documentació sobre temes que entraran a l'agenda en la legislatura posterior, com el finançament autonòmic, les infraestructures de mobilitat, la política territorial, el benestar social o la rehabilitació de barris (Vallès, 2008: 163). Com mostra Pradel al seu estudi (2016), bona part del programa del govern catalanista i d'esquerres que es forma a partir del 2003, com també del govern Montilla (2006-2010), s'inspira

en la producció realitzada en la legislatura 1999-2003. La planificació territorial és una de les idees destacades del Govern a l'ombra. Per exemple, la proposta d'un Pla de barris ja es realitza en aquest període, però no aconsegueix ser aprovada. La creació de l'anomenada *Comissió Roca* sobre l'organització territorial de Catalunya l'any 2000 posa sobre la taula la qüestió de les vegueries. Tanmateix, el debat sobre les fusions municipals en l'àmbit rural acaba paralitzant l'impuls de la iniciativa. A l'informe de la Comissió d'Experts per a l'Ordenació Territorial de Catalunya, la definició del fet metropolità s'amplia a d'altres realitats més enllà de Barcelona, tot i que és molt vague. També s'explicita que la vegueria de Barcelona pot assumir les funcions metropolitanes (p. 60) i que, en tot cas ha de ser una estructura asimètrica, que s'ajusti amb flexibilitat a les especificitats metropolitanes. Com diu el document:

“Singularment, el fet metropolità ha de tenir per part del Parlament una consideració especial, per tal de facilitar en el marc de les vegueries i comarques regulacions específiques que recullin la complexitat dels àmbits metropolitanos, que requereixen una forta coordinació dels nivells comarcal i regional amb l'acció administrativa del Govern de la Generalitat” (Comissió d'Experts per a l'Ordenació Territorial de Catalunya, 2000: 16).

A l'octubre de 2001, el grup parlamentari Socialistes-CpC presenta una moció de censura a Jordi Pujol, ocasió que aprofita Maragall per presentar el seu programa polític alternatiu, com explica ell mateix (Maragall 2008: 255). Aquí, la referència a la governança metropolitana de Barcelona s'articula mitjançant la idea de regió metropolitana:

“No som, en realitat, 6 milions sinó, segons com ho mirem, 4 milions —els metropolitanos— més 2, els de la resta de Catalunya. Els quatre primers connectats i encara no prou, perquè falten comunicacions metropolitanes suficients (...) S'ha de fer front a la creixent i mal solucionada mobilitat dins la regió metropolitana de Barcelona, que abasta una àrea d'influència que s'estén a Vic, Manresa, Blanes i el Vendrell” (Maragall, 2001: 19).

La qüestió de la regionalització de Catalunya és present en els debats polítics des de la Segona República, amb diferents propostes, des de la Regió I de Pau Vila a la proposta de municipals de Casassas i Clusa (1981) o la proposta de la Comissió d'Experts de 2000. L'anomenada Regió I de la divisió en regions de 1936 incloïa el Barcelonès, el Baix Llobregat, el Maresme i les dues comarques del Vallès. Aquesta demarcació era un àmbit molt similar al proposat com a àrea metropolitana pel Pla director que s'elaborà a mitjan 1960 (vegeu 3.2), en què s'afegí l'Alt Penedès i el Garraf. Aquest és l'àmbit que pren Maragall com a referència: la Regió I ampliada (Paül i Tort, 2005). De fet, les propostes territorials del PSC i ICV ja es presenten durant el debat de les LOT i marcaran el contingut de les lleis territorials aprovades en el període 2003-2010. La regionalització progressiva s'articula als programes electorals del PSC-CpC de 1999 i de 2003, on es parla més de la RMB que de l'AMB. De fet, al programa electoral de 1999 es declara:

“La cohesió social s’ha de construir des del territori, des del petit poble fins a vila. Les persones pertanyen a una comunitat o s’hi integren, a nivell de barri o de poble. Per això és molt important que a nivell local es desenvolupin polítiques comunitàries que afavoreixin aquesta cohesió. (...) Sense negar el fet que Barcelona i el seu entorn exerceixen de motor de Catalunya i d’una àmplia regió, cal explotar i fomentar les potencialitats de cadascun dels territoris. La regionalització de Catalunya és una de les prioritats del nou Govern de la Generalitat, per donar noves oportunitats als territoris i dotar-los de més cohesió social i territorial” (PSC-CpC, 1999: 77).

Més endavant en el programa, s’especifica la problemàtica barcelonina:

“En aquest sentit, la regió de Barcelona i la seva xarxa de ciutats es dotaran d’un govern local, el Consell Regional de Barcelona, que, necessàriament, requerirà un ampli ventall de competències i recursos” (PSC-CpC, 1999: 81).

El programa electoral de PSC-CpC de 2003 il·lustra aquesta visió de Catalunya com a una unitat urbana: la idea de Catalunya com un sistema urbà, on Barcelona té un rol destacat però en què l'equilibri s'aconsegueix per l'articulació d'una xarxa de ciutats. Com diu el programa:

“L'experiència reconeguda és la penyora d'una gran proposta. Catalunya viurà una experiència com la que va viure Barcelona. Aplicarem a la política nacional els elements del 'model Barcelona' (d'aquest model que ha esdevingut un referent internacional i que està fet de lideratge, de consens polític, social, empresarial i institucional, d'inversió pública com a catalitzador de la privada, i d'equip humà). Ho farem en tots i cadascun dels territoris del país: a les terres de l'Ebre, als Pirineus, al Camp de Tarragona, a les terres de Lleida, a les comarques de Girona, a la Catalunya Central, a la Regió Metropolitana de Barcelona” (PSC-CpC, 2003: 6).

I com a mesures concretes, el programa estableix que les prioritats seran:

“Adoptar immediatament les iniciatives legislatives necessàries per establir la divisió territorial en set vegueries (Alt Pirineu, Catalunya Central, Comarques Gironines, Regió Metropolitana de Barcelona, Terres de l'Ebre, Camp de Tarragona i Terres de Ponent), que seran àmbit de desconcentració de l'administració autonòmica i àmbit de descentralització i de foment de la cooperació intermunicipal. (...)

Prendre les iniciatives legislatives necessàries per fer possible que la Regió Metropolitana de Barcelona disposi de les competències, recursos i formes de gestió adients a la seva condició metropolitana. Adoptar les iniciatives legislatives necessàries per al reconeixement de les àrees metropolitanes de Catalunya i per a la determinació de les seves competències, recursos i gestió de serveis. Impulsar la culminació del procés d'aprovació de la Carta Municipal de Barcelona, instant el Govern i les Corts de l'Estat a procedir a la seva tramitació immediata” (PSC-CpC, 2003: 32-33).

Com explica Pradel (2016: 136), els resultats de les eleccions de 2003 i el pacte amb ERC i ICV obliguen a un repartiment de responsabilitats: el desenvolupament de polítiques de caire municipalista s'inclou en les conselleries de justícia, treball, salut i política territorial, responsabilitat de PSC-CpC. Joaquim Nadal és el conseller de Política Territorial, mentre que Oriol Nel·lo és el secretari per a la Planificació Territorial. Tanmateix, en matèria territorial es crea una Comissió tripartita amb Joan Carretero (ERC) com a conseller de Governació i administracions públiques i Joan Saura (ICV) com a conseller de Relacions institucionals i participació. Al document del Pacte del Tinell, *Acord per a un govern catalanista i d'esquerres a la Generalitat de Catalunya*, firmat el 14 de desembre 2003, es presenten els acords principals entre les tres forces polítiques a desenvolupar durant la legislatura. Pel que fa a la qüestió territorial, el punt IV està dedicat a la col·laboració entre la Generalitat i els governs locals, amb l'objectiu "Que acabin amb anys de malfiança" (p. 14). Igualment, es proposa impulsar el procés d'aprovació de la Carta Municipal de Barcelona i crear l'Euroregió Pirineus-Mediterrània (p. 13). També s'estableix com a objectiu la instauració de les vegueries, amb atenció específica a les àrees metropolitanes existents a Catalunya (en plural) (p. 55). Finalment, l'acord estableix:

"S'adoptaran les iniciatives legislatives necessàries per al reconeixement de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i de les altres àrees metropolitanes de Catalunya, amb la determinació de les seves competències, recursos i gestió de serveis, adaptats a les necessitats de cadascuna d'elles" (Pacte del Tinell, 2003: 61).

En el seu discurs d'investidura com a President de la Generalitat, Maragall parla de l'equilibri territorial, de la importància dels barris, de la descentralització dels ajuntaments, d'aconseguir consells comarcals més municipalistes i de la Carta Municipal de Barcelona (encara pendent d'aprovació per les Corts Generals) (Maragall, 2003). Com hem explicat al capítol 4, la concepció metropolitana de Maragall es fonamenta en la cohesió social i en una concepció del territori com a sistema. Com a President de la Generalitat, aplica aquesta concepció a tot Catalunya, en

una nova concepció del catalanisme d'esquerres basada en el patriotisme social o civil (per a una anàlisi detallada, vegeu Pradel, 2016). Tal com afirma en una conferència a l'Auditori de La Pedrera l'any 2005:

“Escoles, centres socials i sanitaris són la clau de la cohesió. Mai no em cansaré de dir-ho: és per aquí que s'arriba al patriotisme civil. És per aquí. És a partir d'aquí que els ciutadans se senten orgullosos de pertànyer a una determinada comunitat, és a través d'això. Però perquè els ciutadans se sentin orgullosos, hi ha d'haver una ambició col·lectiva de progrés, de justícia social i d'equitat” (Maragall, 2005: 9).

La seva lluita contra les desigualtats socials, abans centrada en l'àrea metropolitana, s'amplia al conjunt urbà de Catalunya. En efecte, el desenvolupament del Programa del Pla de barris té en compte la diversitat de les problemàtiques urbanes: als nuclis urbans, però també als polígons d'habitatge i a les urbanitzacions. Així, la primera llei substantiva aprovada sota la presidència de Pasqual Maragall, la “Llei 2/2004, de 4 de juny, de millora de barris, àrees urbanes i viles que requereixen una atenció especial”, desenvolupada pel Decret 369/2004, de 7 de setembre, proporciona nous instruments per afrontar la segregació urbana i l'exclusió social i representa un esforç per millorar la cooperació entre ajuntaments i la Generalitat (Nel·lo, 2017). La Llei de barris entronca també amb la seva concepció de Catalunya urbana, com a xarxa de municipis, Catalunya-ciutat (Maragall, 1986a: 128) o “ciutat de ciutats” (Febrés, 1984: 42). Així, doncs, com a President, Maragall implementa la idea del municipalisme i de la importància del fet urbà, estès a tot Catalunya i amb la lògica de la xarxa, seguint la concepció explicada al capítol anterior. Com diu Marc Pradel:

“[Maragall] posa èmfasi en un aspecte molt determinat del seu projecte amb l'impuls del model federal diferencial, que es pot interpretar com l'aplicació a una escala més gran del que havia estat defensant des de l'àmbit local per a Barcelona i l'Àrea Metropolitana. Així, Maragall decideix fer el salt a la política autonòmica per tal d'implementar una visió federal de Catalunya

dins d'Espanya, però també per impulsar la idea de Catalunya com a xarxa de ciutats, proposant una forma alternativa d'articular el govern de la Generalitat fent-lo col·laborar molt més amb els ajuntaments. La proposta és, en el fons, un model de redistribució dels recursos cap al territori, assumint que l'acció dels municipis és clau perquè les inversions arribin als ciutadans” (Pradel, 2016: 138).

Aquesta concepció federalista i fonamentada en la subsidiarietat és exposada en escrits previs a la Presidència (Maragall, 1999). A més, fidel a la seva concepció territorial i la seva vocació europeïsta, Maragall impulsarà l'Euroregió Pirineus-Mediterrània, una idea que apareixia ja als inicis de la seva carrera i en la qual insisteix en nombroses ocasions. Per a ell:

“L'Euroregió ha d'esdevenir el pol econòmic més potent del sud d'Europa. (...) La Catalunya dels 7 milions no pot seguir aspirant a ser només la massa crítica suficient per pesar a Espanya. Aquesta estratègia ha estat bona per a una Espanya tancada en si mateixa, com ho va estar al llarg de més d'un segle. Ara, la massa crítica necessària per pesar de veritat, en una Europa integrada i decididament oberta —que ja és el nostre país més gran, que ja és el nostre espai real— és la que ens donen els 17 milions d'habitants (si hi arribem) del conjunt dels territoris de l'Euroregió” (Maragall, 2005: 23).

Com comenten els seus col·laboradors al Gabinet de la Presidència en aquell període, la política territorial és central per Maragall, ja que li permet articular la visió de país i el seu entorn, però passa a ser una política més de les moltes que ha d'encarar com a President i amb la discussió estatutària com a prioritat. Documents de treball interns del Govern de 2004 mostren que la qüestió de l'organització territorial està a l'agenda governamental des del principi, però que la qüestió metropolitana queda integrada en una reflexió més àmplia. Com subratlla Jaume Badia, Maragall a la Generalitat “naturalitza el fenomen metropolità per extensió. Ja no té una fixació, parla d'àrees metropolitanas”.

Així, en el document titulat *Proposta d'acord sobre la nova organització territorial de Catalunya*, d'octubre de 2004, del Grup de treball d'organització territorial creat per la Comissió executiva del PSC, es considera que la proposta territorial (municipis, vegueries i comarques, com també la institucionalització de l'AMB) és congruent amb els programes electorals, les seves resolucions congressuals i el Pacte del Tinell. Segons el document, la regulació comarcal i metropolitana són "acceptables" però és molt crític amb les vegueries a causa de les dificultats tècnico-jurídiques i la necessitat d'establir un pacte amb el Govern d'Espanya. De fet, el document estableix una sèrie de condicions per donar suport a les vegueries. En un primer moment, doncs, hi ha molta reticència a la creació de les vegueries. Com comenten les persones que van col·laborar amb Maragall en aquest període, des de la Diputació de Barcelona, presidida l'any 2003 per José Montilla i des d'abril de 2004 per Celestino Corbacho, es tem els canvis que poden afectar les diputacions com a conseqüència de la creació de les vegueries. De fet, segons les persones entrevistades, el paper de la Diputació de Barcelona en aquest procés s'encamina a intentar que es mantingui l'estatus quo. En el cas de l'AMB, des de la Diputació es pressiona exitosament per treure de la llei la referència a la competència d'assistència i cooperació als municipis.

En el document titulat *Bases per a l'organització territorial de Catalunya*, de desembre de 2004, on Maragall hi va anotar: "vist a Consell executiu de desembre", s'afirma que:

"El model d'organització territorial de Catalunya s'ha de definir i concretar en la seva globalitat, tenint en compte tot el conjunt de les diverses peces que el componen. Cal evitar caure en el risc d'anticipar la regulació parcial d'alguna de les peces o nivells de l'organització territorial de Catalunya. (...) L'organització territorial de Catalunya s'ha de basar en dos nivells territorials bàsics de naturalesa política i administrativa: els municipis i les vegueries. Així mateix, les comarques també han de constituir un nivell general d'organització institucional" (PSC, 2004: 2).

A continuació, es descriuen els aspectes generals de les vegueries i el seu funcionament, tant com a àmbit de descentralització de la Generalitat com a ens locals. En aquest document també es fa referència a la necessitat de canviar les diputacions i de l'organització i funcions de les comarques (ser ens de gestió al servei de la prestació efectiva de les obres i serveis de competència municipal). L'AMB té un apartat propi, en què s'explicita que, en aquest territori, “ja hi ha una dinàmica de cooperació intermunicipal i sobretot, una voluntat municipal de mantenir-la i potenciar-la” (p. 12). Així, s'estableix l'AMB com la suma de les tres institucions metropolitanes (les dues Entitats i la Mancomunitat). El document ja anuncia que caldrà revisar algunes de les competències de l'AMB (com la planificació) en crear la vegueria metropolitana, però no precisa de quina manera. El document estableix que el número de municipis de l'AMB serà de 36 (els membres del Pla Estratègic Metropolità), que han de ser consultats i que cal que hi hagi continuïtat territorial entre ells. També anuncia que, en l'àmbit de l'AMB, “les comarques no podran exercir les competències ni les funcions que s'atribueixen a l'AMB” (p. 13).

Finalment, l'Estatut d'Autonomia de Catalunya (aprovat el 18 de juny de 2006) reconeix que l'organització del govern local de Catalunya s'estructura en municipis i vegueries i, en l'àmbit supramunicipal, en comarques. També es reconeix la creació d'altres ens supramunicipals, com les àrees metropolitanes (article 93). Així, respecte a l'Estatut del 1979, l'Estatut de 2006 inclou el reconeixement també de les vegueries i les àrees metropolitanes, reflectint la concepció de Maragall (regió i àrea metropolitana de Barcelona).

5.2.2 El reconeixement institucional del fet metropolità

Durant la Presidència de Maragall, l'aprovació de l'Estatut comporta una nova organització territorial que s'inscriu en una línia de continuïtat amb el pensament de Maragall, implicant un reconeixement tant de les regions com de les àrees metropolitanes. És interessant recuperar, en aquest sentit,

una cita seva de 1989 en el discurs de balanç anual de l'estat de la ciutat:

“Ja saben que una d'aquestes regions per nosaltres ha de ser la regió metropolitana, que no esgota totalment el problema metropolità, però que és un element indispensable sense el qual el tema metropolità no es pot resoldre (...) El Govern metropolità, evidentment. Però no obsessivament; no és l'únic tema” (Maragall, 1989: 149).

De fet, com comenten les persones entrevistades, dins el PSC-CpC hi havia els qui s'inclinaven més pel fet regional (com Nel·lo) i els defensors de l'àrea metropolitana (els alcaldes metropolitans). En aquest sentit, i com hem explicat al punt 3.2.4, els alcaldes metropolitans ja tenen preparat un esborrany del Projecte de Llei de l'Àrea Metropolitana de Barcelona al juliol de 2004. Des del 2003, els 36 municipis que estan inclosos en el projecte de l'AMB ja tenen un marc de cooperació metropolitana: el Pla Estratègic Metropolità. Tanmateix, com comenta Tejedor, des de l'associació “es fan unes diagnòsics molt ben fetes i unes propostes, però després, com les executen si no hi ha una autoritat competent?”. En aquesta línia, per superar la fragmentació institucional i donar una imatge d'unitat, l'any 2009 es crea el Consorci de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (CAMB), format pel conjunt de les institucions metropolitanes (MAMMB, EMA i EMT).

També per promoure la imatge d'unitat, al març de 2006 es crea la *Revista de l'Àrea Metropolitana de Barcelona*. Tal com comenta Dídac Pestanya, en aquell moment vicepresident de l'AMB, a la presentació de la revista:

“Els municipis d'aquest territori han mantingut ferma la voluntat d'anar plegats i les institucions metropolitanes la de treballar conjuntament: la revista ha de servir per atendre aquesta voluntat integradora i donar la imatge d'una única realitat metropolitana malgrat les disfuncions administratives que esperem superar aviat. Perquè aquesta seria l'última raó d'aquesta publicació. Ens encaminem indefectiblement cap a la constitució d'un nou ens metropolità del qual esdevindrà portaveu: les circumstàncies polítiques actuals ho fan més

possible que mai i, malgrat que la seva concreció s'està endarrerint en excés, sabem que no hi haurà marxa enrere. Mentrestant, la revista serà el reflex de les aspiracions metropolitanes fins al dia en què podrà pregonar que ja han estat acomplertes” (AMB, 2006: 3).

Tanmateix, la posició predominant dins el PSC i del seu President des de 2000 a 2007 (Maragall) consisteix a regular primer l'organització territorial i després desplegar-la a través de lleis del Parlament. Com diu Maragall l'any 1987, en el seu discurs anual de l'estat de la ciutat a l'associació de premsa de Barcelona, en què afirma, en relació amb l'abolició de la CMB:

“El fet metropolità, però, reconegut per l'Estatut a l'article 5, no desapareix. El pes d'aquesta realitat acabarà per imposar-se (...) S'ha volgut esguerrar la possibilitat que la ciutat olímpica real coincidís amb la ciutat metropolitana, i que Barcelona 'corregués enllà'. (...) Ens comprometem, des de les nostres competències i possibilitats, que la ciutat metropolitana continuï funcionant per respecte als seus habitants. I quan hi hagi un canvi de majoria parlamentària, nosaltres proposarem des de la majoria la recerca d'un consens amb tothom per a una nova ordenació territorial de Catalunya” (Maragall, 1987: 93-94).

Finalment, l'aprovació de Llei de l'Àrea Metropolitana no es realitza sota el seu mandat, sinó en el darrer plenari de la legislatura 2006-2010, amb José Montilla com a President de la Generalitat. Serà una aprovació per unanimitat, tal com desitjava Maragall, posant fi a un període de fragmentació institucional, malgrat que la llei no resol l'encavalcament de competències amb els consells comarcals, que es mantenen. Simultàniament, s'aprova la llei Llei 30/2010, del 3 d'agost, de vegueries, tot i que els problemes de l'encaix jurídic de les vegueries prèviament anunciats (Argullol, 2009) i la sentència del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut de l'any 2010 tenen com efecte que, com diu Nel·lo a l'entrevista, “la llei de vegueries ja neix morta”. La redacció d'aquestes lleis no la fa Presidència, sinó ERC des de la conselleria de Governació en el marc dels pactes del nou tripartit. Segons explica Nel·lo, ERC

treballa directament amb els alcaldes, buscant un acord de màxims. Per als alcaldes, la recuperació de les competències urbanístiques és prioritari i així es recull a la llei aprovada l'any 2010, molt semblant a la seva proposta. Com comenta Lluís Tejedor: “la llei de l'AMB és un rescat de l'urbanisme que havia estat pres per la Generalitat”.

En aquest sentit, moltes de les persones entrevistades destaquen el canvi de context d'aprovació de l'AMB respecte al context de la CMB. Així, es posa de manifest que el lideratge de la ciutat de Barcelona ja no és tan accentuat com el que exercia Maragall i que, políticament i dins el PSC, els municipis metropolitans són més forts que l'Ajuntament Barcelona, especialment els del Baix Llobregat. Aquest joc de forces es tradueix a la llei, on l'Ajuntament de Barcelona, a diferència de la CMB, no té atorgada la presidència de la institució metropolitana i on, independentment de la seva població, té 25 membres. Així, tot i aglutinar la meitat de la població de l'AMB, la ciutat de Barcelona està infrarepresentada en relació amb el seu pes demogràfic (25 membres sobre un total de 90). Com explica Montilla:

“La llei no va ser possible en el mandat de Pasqual Maragall. No es podia imposar des de dalt, com Convergència havia fet. Calia negociar, cedir si feia falta, i això no es va aconseguir fins al meu mandat. Ho vam fer dialogant, amb els alcaldes, ells van negociar. (...) Es negocien diversos temes, sobretot la representació dels municipis i les competències. Pel que fa a la representació, que no pugui governar Barcelona sola ni la perifèria contra Barcelona. Calia trobar un equilibri, proporcionalitat i pluralitat. (...) Però la llei era com la volien els alcaldes del PSC”.

Per Dídac Pestanya: “aprovar la llei el 2003 no va ser possible per tot de traves, de tot arreu: del PSC, del tripartit, de CiU”. La majoria de persones entrevistades subratllen el paper de Xavier Trias (CiU) i el seu tarannà dialogant per assolir un consens sobre l'AMB. D'aquesta participació se'n fa una doble lectura. D'una banda, es considera que CiU reconeix que cal racionalitzar el fet metropolità i que no vol caure en un clima de confrontació. De l'altra, el context polític de 2010 fa preveure

l'oportunitat de guanyar l'alcaldia de Barcelona i, amb molta probabilitat, la presidència de la nova AMB (com va succeir). També s'apunta cap a una altra interpretació: la negociació paral·lela sobre la regionalització i, concretament, el reconeixement de l'àmbit funcional del Penedès, pas previ a la creació d'una vegueria pròpia (aprovada el 8 de febrer de 2017), hauria estat la moneda de canvi de la creació de l'AMB.

En definitiva, s'aprova la llei de l'AMB tal com volen els alcaldes metropolitans, tot i que la relació de l'AMB amb la regió metropolitana continua sense ser resolta. Com hem vist al capítol 3, el reconeixement institucional del fet metropolità continua en decalatge amb la regió funcional, ja que l'AMB només agrupa 36 municipis. Com comenta Montilla:

“El debat territorial no es fa. L'AMB és el continuum urbà, la ciutat real, els 36 municipis. La regió metropolitana és un tema de planificació, no de serveis. Ha de ser una administració local. La vegueria és una entitat de descentralització de la Generalitat, és diferent”.

La majoria de les persones entrevistades són força crítiques amb la institució actual. Per Dídac Pestanya, qui fou vicepresident de la Mancomunitat, “no es treu profit de l'AMB actual”, mentre que Xavier Roig, cap de Gabinet de Maragall a l'alcaldia, la considera “insuficient”. El President de la Generalitat entre 2006 i 2010, José Montilla, lamenta que no hi hagi un debat públic sobre l'AMB, que no se'n parli. També comenta que el moment del naixement de l'AMB, en plena crisi econòmica, no facilita el desenvolupament de les seves competències. Per d'altres, com Jordi Borja, el procés de redacció del Pla Director Urbanístic de l'AMB ha estat “un fracàs”.

Un dels temes clau en la construcció d'una visió metropolitana és la capacitat de trobar un mínim comú denominador i superar els interessos estrictament locals (Tomàs, 2012a,b). Per Oriol Nel·lo, això no s'ha aconseguit: “això és localisme. Pasqual Maragall no ho veia així”. O segons Xavier Roig: “tothom va a la seva”. Com comenta Lluís Tejedor:

“Ara l’AMB redistribueix els diners, però els ajuntaments decideixen en part en què els inverteixen. Per crear veritables polítiques metropolitanes cal decidir on és necessari, per exemple, l’habitatge social, i invertir allà. No donar els diners a cada ajuntament i ja està. Ara l’AMB fa de repartidora, no fa política metropolitana. (...) L’AMB podria intervenir-hi més. (...) En polítiques socials i econòmiques estem avançant, però dependrà molt de la voluntat política, si es vol fer o no. La llei té molt recorregut, permetrà fer polítiques metropolitanes si hi ha voluntat política. (...) Pasqual Maragall tenia grans projectes. Ara no, potser és el moment, el context”.

Per entendre aquesta manera de fer, cal tenir en compte la visió metropolitana dels alcaldes. Com hem vist, després de la dissolució de la CMB, hi ha un període de fragmentació institucional i de pèrdua de la capacitat política de l'àrea metropolitana, com també del lideratge de Maragall. La recuperació de l'AMB respon més a un interès pragmàtic (recuperar les competències urbanístiques, simplificar el funcionament institucional) que no pas a un desig de construir un poder metropolità. Com explica Bellmunt: “Els alcaldes estaven d’acord amb l’AMB, però eren pragmàtics: si li traiem la part política i ideològica i la deixem com a funcional, d’acord. Per racionalitzar i simplificar, d’acord”. Les paraules de Lluís Tejedor són il·lustratives al respecte:

“L’AMB ha de ser un espai de gestió de serveis, de desenvolupament de polítiques, però no ha de ser important. La gent no ha de conèixer l’AMB, al igual que no coneix la Diputació. La gent ha de conèixer qui és el seu alcalde i qui és el President de la Generalitat, res més. L’AMB ha de servir per la gestió dels serveis quotidians de la gent, res més, com a gestora de les polítiques públiques concertades de manera eficient. (...) No ha de ser un govern fort, no ha de ser important. Les bases són la legalitat i la complicitat: donar serveis eficients per la gent”.

En resum, l’AMB es constitueix l’any 2011, després de les eleccions municipals, amb el suport de tots els partits polítics. Si bé els alcaldes deixen enrere bona part de les reticències a la cooperació metropolitana,

la nova institució neix com a resposta a una demanda de racionalitat administrativa en un nou context polític, amb un pes i lideratge menors de la ciutat de Barcelona. La visió de Maragall de l'àrea metropolitana com a espai polític i redistributiu queda desdibuixada en el nou context, almenys en el primer mandat de la institució.

5.3 CONCLUSIONS

En aquest capítol hem vist l'evolució del pensament de Pasqual Maragall en un nou escenari polític. Primer, en el moment posterior a la dissolució de la CMB, intenta trobar una solució (la Mancomunitat) per continuar garantint una certa coordinació metropolitana, tot i que desvestida de la seva força política. El context està marcat per una fragmentació institucional donada per la implementació de dues entitats sectorials de serveis metropolitans (transport i medi ambient, cadascuna amb un nombre diferent de municipis) i la creació dels consells comarcals. Maragall no combrega amb el corrent comarcalista del PSC: per a ell, el Barcelonès no representa la totalitat del fet metropolità. L'alcalde de Barcelona se centra en altres objectius (els Jocs Olímpics, la Carta Municipal, les institucions europees o la llei espanyola de grans ciutats) i el seu lideratge metropolità es va desdibuixant fins a la seva dimissió, l'any 1997.

Quan el 1999 torna a l'escena política, ho fa amb una convicció renovada: la importància dels sistemes urbans i de la concepció de Catalunya com a xarxa de ciutats. Primer com a cap de l'oposició i després com a President de la Generalitat, Maragall intenta aplicar el seu municipalisme a l'escala de tot el territori català. De fet, durant la moció de censura a Jordi Pujol l'any 2001, la majoria de polítics es refereixen a Maragall com a alcalde o exalcalde, fent notar el seu passat municipalista. Maragall el reivindica, i com afirma ell mateix:

“Els dos m’han criticat pel mateix: per barceloní. Dic, home..., jo sóc molt orgullosament barceloní, però em penso que ja he donat prou raons per les quals no se m’ha de considerar un barceloní, políticament parlant, esbiaixat a

favor de Barcelona i en contra de Catalunya. No és aquest el meu problema, de debò” (Maragall, 2001: 61).

Aquesta reivindicació es torna a posar de manifest en la presa de possessió com a President de la Generalitat, durant la qual Maragall afirma:

“Vet aquí que un Conseller en cap del Consell de Cent de la ciutat de Barcelona, sis anys més tard, travessa la plaça de Sant Jaume que havia estat una església del mateix nom i després Plaça de la Constitució, i entra al Palau de la Generalitat. No havia passat mai” (Maragall, 2003: 1).

Des de la Presidència, el tema metropolità es dilueix dins un tema més ampli (la planificació territorial), que és alhora una de les polítiques a desenvolupar pel Govern tripartit. El disseny estatutari contempla la divisió de Catalunya en municipis, comarques i vegueries, com també admet la creació d'àrees metropolitanes a través d'una llei al Parlament (element que havien reclamat el PSC i aleshores el PSUC en els debats parlamentaris de les LOT, l'any 1987). L'aprovació de la llei de l'AMB i de les vegueries no es duu a terme en el mandat de Maragall, sinó en el següent: la regionalització de Catalunya i el reconeixement del fet metropolità de Barcelona és una continuïtat de la seva visió territorial. Citem en aquest sentit una reflexió seva preolímpica i anterior a la dissolució de la CMB:

“Que consti que així com veig l'àrea metropolitana com a entitat local formada per representants municipals, la Regió metropolitana (Regió I més, segurament, el Garraf) ha de ser una demarcació ordenada des de dalt per la Generalitat, potser doblada per una mancomunitat de comarques” (Maragall, 1986a: 45).

Per tant, podem afirmar que l'etapa al Parlament de Catalunya de Pasqual Maragall representa una persistència de la seva visió territorial, tot i que ampliada a una escala més gran. De l'àrea metropolitana pluricèntrica (amb un rol destacat de la ciutat central) passa a la visió

de Catalunya com a una ciutat de ciutats, on Barcelona continua tenint un rol preponderant, però on cal satisfer les demandes de tot el territori mitjançant una major descentralització. Com afirma Nel·lo:

“Aquest és l'esquema que vint anys més tard es tractarà de concretar en l'Estatut de 2006: una àrea metropolitana de Barcelona integrada per una trentena de municipis constituïda com a ens local; i una regió metropolitana que fos alhora un àmbit per a l'administració perifèrica de la Generalitat i una vegueria a efectes de govern local” (Nel·lo, 2017).

Altres temes que per a Maragall eren importants i que havia defensat ja com a alcalde, com l'aprovació de la Carta Municipal i la creació de l'Euroregió Pirineus-Mediterrània, són implementats durant el seu mandat. En definitiva, en la seva posició de President de la Generalitat, la problemàtica metropolitana adquireix un rol secundari, perquè Maragall ja pensa en la regió metropolitana. Tanmateix, el seu discurs, adaptat al nou context, manté una línia de continuïtat respecte a les idees formulades en l'etapa anterior.

6. Conclusions

En aquest treball hem analitzat el pensament i acció política de Pasqual Maragall en relació amb l'àrea metropolitana de Barcelona des de finals dels anys 1970 fins al 2006. Després de presentar els objectius i la metodologia de la recerca, el primer capítol ha estat dedicat a l'anàlisi dels corrents de governança metropolitana. Com hem vist, hi ha tres escoles principals (de la reforma, de l'elecció regional i el nou regionalisme) que es diferencien pel grau d'institucionalització de la cooperació metropolitana (creació de governs metropolitans, d'agències sectorials i cooperació voluntària) i per la concepció del territori metropolità (com a espai polític, com a mercat i com a espai de cooperació públicoprivada, respectivament).

En el segon capítol hem introduït el debat metropolità en el context espanyol: hem vist que no hi ha una política estatal metropolitana i que aquesta depèn de la legislació autonòmica. Actualment, la majoria d'àrees metropolitanes espanyoles es caracteritzen per un alt grau de fragmentació institucional, sent Barcelona l'única aglomeració amb un govern metropolità. La creació de l'Àrea Metropolitana de Barcelona l'any 2010 es produeix després d'una història marcada per fases properes a les idees reformistes (Corporació Metropolitana de Barcelona, CMB), a l'elecció racional (el període entre 1987 i 2003, marcat per una gran fragmentació institucional) i al nou regionalisme (entre 2003 i 2010, on es desenvolupa el Pla Estratègic Metropolità i es va configurant una voluntat d'institucionalitzar la cooperació metropolitana).

Els capítols quart i cinquè han estat consagrats al pensament metropolità de Pasqual Maragall i a la seva acció política en aquesta qüestió. Com hem explicat al capítol quart, que esdevé la part central de la nostra recerca, la visió metropolitana de Maragall s'articula en quatre pilars: el reconeixement de l'àrea metropolitana com un tot interdependent; la importància de les polítiques redistributives i la cohesió social a escala metropolitana; l'autonomia municipal i el govern metropolità a dos nivells, i el rol internacional de les ciutats. Com alcalde de la ciutat i President de la CMB, Maragall va lluitar

per fer realitat la seva idea del dret a la ciutat metropolitana, amb un model de governança proper al corrent reformista adaptat al procés de globalització incipient. Tanmateix, la seva visió territorial xoca amb la del Govern de la Generalitat d'aquell moment, liderat per Jordi Pujol, defensor d'una altra concepció del territori. Els debats parlamentaris sobre les Lleis d'Organització Territorial de Catalunya i l'anàlisi de la correspondència entre Pasqual Maragall i Jordi Pujol en el període 1982-1997 així ho posen de manifest.

L'abolició de la CMB per part del Parlament de Catalunya l'any 1987 representa una gran derrota per Maragall en molts sentits, no només en relació amb el seu projecte polític sinó al si del seu partit. En efecte, el lideratge de Maragall és vist amb recel per alguns alcaldes metropolitans del PSC, situació que no es pot deslligar del context polític del moment. Els anys 1980 són un període de construcció i consolidació de dues legitimitats noves, de dos espais polítics recuperats després de gairebé quaranta anys de dictadura: la Generalitat, d'una banda, i els ajuntaments, de l'altra. En aquest moment d'emergència de nous lideratges locals i nacionals, no hi hauria espai per un àmbit metropolità, com ha succeït en altres països tant europeus com nord-americans (vegeu Keil *et al.*, 2016). De fet, el cas barceloní il·lustra els debats clàssics de la governança metropolitana: sobre els límits territorials (àrea o regió metropolitana?), sobre la fiscalitat metropolitana (quines fonts de finançament i si s'ha d'introduir un component redistributiu), sobre el model de representació (elecció directa o indirecta dels representants metropolitans?) i sobre les relacions (horitzontals i verticals) amb els altres àmbits de govern.

El darrer capítol s'ha centrat en l'escenari post CMB (1987-1997) i en el salt de Pasqual Maragall a la Presidència de la Generalitat. Com hem vist, Maragall intenta recomposar la dinàmica metropolitana mitjançant la creació de la Mancomunitat, en un context marcat per l'existència de dues agències sectorials (de transport i medi ambient, cadascuna agrupant un número diferent de municipis) i la creació dels consells comarcals, que esmicolen el territori metropolità. Maragall anirà abandonant progressivament el lideratge metropolità, concentrant-

se en el desenvolupament dels Jocs Olímpics, l'aprovació de la Carta Municipal i el salt a les institucions europees de representació local. Entre 1999 i 2006, primer com a cap de l'oposició al Govern i després com a President de la Generalitat, articula la seva visió territorial en el nou Estatut d'Autonomia (introduint les vegueries i les àrees metropolitanes). Des del Govern, Maragall emprèn accions (com la Llei de barris o la creació de l'Euroregió Pirineus-Mediterrània) per implementar la visió urbana del territori català com una xarxa de ciutats i sempre en connexió amb altres escales (Espanya, Europa, el món). Finalment, sota el mandat de José Montilla s'aprovarà la Llei de creació de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, amb el suport de tots els partits polítics.

6.1 SENTIR-SE METROPOLITÀ?

El paper de Pasqual Maragall ha estat cabdal en l'evolució política de l'aglomeració barcelonina. Per a ell, la ciutat real era la ciutat metropolitana: Maragall creia en la Barcelona gran, la Barcelona metropolitana, i s'erigia com el seu líder natural. El més sorprenent de la trajectòria de Maragall és que ell tenia aquesta visió metropolitana abans d'exercir el càrrec d'alcalde. En efecte, ja als anys 1970, arran de les estades a universitats nord-americanes, Maragall configura la seva pròpia idea de la governança metropolitana. Un cop investit de la legitimitat democràtica, intentarà dur-la a terme, però sempre anant un pas més endavant que la resta.

Maragall, a més, creia en la idea de comunitat metropolitana: estava convençut que l'àrea metropolitana era un espai de sentit per al conjunt d'habitants metropolitans i que requeria un govern metropolità. Com explica l'any 1987 en la carta dirigida a Jordi Pujol del 10 de febrer:

“L'Àrea Metropolitana s'estén geogràficament fins a on arribi la incidència d'una estreta vinculació econòmica i social entre els nuclis de la població, i les seves competències han de ser les que resultin d'aquesta vinculació i que escapin tècnicament i materialment de la disponibilitat dels municipis. (...) La univocitat organitzativa és el resultat de la concepció de l'entitat metropolitana com a un conjunt convivencial i no com a un element sectorial” (p. 52).

Tanmateix, aquesta idea que per a ell era evident no era compartida ni pel conjunt d'alcaldes metropolitans (com hem vist al llarg del treball), ni pel conjunt de la ciutadania. De fet, els resultats d'una enquesta realitzada per la CMB l'any 1984 són simptomàtics: només un 6% de les persones enquestades coneixen la CMB i només un 2% del total sap que és presidida per Pasqual Maragall (Corporació Metropolitana de Barcelona, 1985).

Com hem vist al capítol 4, hi ha una història compartida pels municipis metropolitans que es remunta a l'existència del Consell de Cent medieval, que ja tenia vocació metropolitana. Malgrat aquests antecedents, Maragall no va poder o no va tenir temps de crear un relat metropolità que reforcés l'àrea metropolitana com a espai polític i que fos defensat tant pels alcaldes metropolitans com per la ciutadania. L'àrea metropolitana ha estat un espai polititzat, un territori utilitzat com a eina de lluita política, però no ha estat apropiat pel conjunt d'habitants de l'àrea metropolitana. Així ho confirmen estudis recents sobre el sentiment de pertinença a l'àrea metropolitana de Barcelona (Vallbé, Magre i Tomàs, 2015). En definitiva, la història recent de l'aglomeració barcelonina es caracteritza per l'absència d'un relat metropolità compartit i reivindicat més enllà de Pasqual Maragall.

6.2 EL LLEGAT DE PASQUAL MARAGALL

Per concloure aquest treball, hem volgut fer referència al balanç que han fet les persones entrevistades sobre el llegat de Pasqual Maragall en relació amb l'àrea metropolitana. Abans, cal destacar que tothom (col·laboradors en les diverses etapes de la vida política de Maragall) coincideix a descriure'l com algú visionari, de "caràcter anticipador" (Nel·lo, 2017), que va saber copsar la importància del fet urbà i que tenia una visió molt clara de quines eren les tendències del futur. En aquestes cites es desgranen de manera sintètica els elements principals del pensament de Pasqual Maragall.

En primer lloc, el municipalisme i la importància de l'autonomia municipal. Com comenta Lluís Armet:

“Pasqual Maragall sempre ha cregut en autonomia local: li agradava que un alcalde fes d'alcalde. El tema metropolità sempre el va preocupar, com a President de la Generalitat el duia a dins. (...) No va jugar mai a l'enfrontament entre Govern autonòmic i municipis”.

En segon lloc, la projecció internacional de la ciutat. Segons Xavier Roig: “Maragall volia que aquesta àrea, que la capital de Catalunya, fos consolidada, fos una ciutat del món”. En tercer lloc, i com hem comentat en altres parts del treball, per Jordi Borja la principal aportació de Maragall és la importància de la cohesió social a escala metropolitana. Aquesta idea és compartida per Isidre Molas, que parla de la ciutat igualitària, de la idea d'unificar serveis i de planejar l'àrea metropolitana com a conjunt. En aquesta línia, Oriol Nel·lo afirma que Margall va definir com ningú dos temes clau a l'àrea metropolitana: la perequació i la projecció internacional. Com diu a l'entrevista: “Això no ho ha continuat ningú. (...) Tenia una determinada concepció de la ciutat, única”.

En quart lloc, la capacitat de lideratge i de generar sinèrgies a escala metropolitana. Segons Montilla:

“Pasqual Maragall era un cosmòpolita. Vam aprendre molt d'ell, de mirar més enllà, de no mirar-nos el melic, de ser cosmòpolites. Ell sempre mirava més enllà. Ens va servir molt. Hi havia una sintonia amb les preocupacions de caràcter general. (...) Es va desenvolupar certa cultura del pacte”.

Com comenta Jaume Galofré: “Ell va definir el que era la ciutat real i com s'havia d'administrar”. En la mateixa línia, Dídac Pestanya afirma: “És el primer (i fins ara únic) ideòleg metropolità. Ell desenvolupa una agenda metropolitana”. Segons Rafael Pradas:

“Maragall va ser molt fidel a la idea metropolitana. L'àrea metropolitana és una superposició de llegats. L'àrea metropolitana l'han creat els alcaldes, tot-hom, hem treballat junts, tots hem canviat la mirada. (...) Pasqual Maragall ha estat un referent”.

En aquest sentit s'expressa Jordi Pujol:

“El desenvolupament de Barcelona ha estat brillant, també el d'altres municipis de l'àrea metropolitana. Ha estat una obra col·lectiva, moltes persones hi han col·laborat, la Generalitat, l'Estat, molta gent. Però Pasqual Maragall la va liderar (...), va ser molt important”.

Finalment, Lluís Tejedor il·lustra molt bé el tarannà de Pasqual Maragall i la seva voluntat per tirar endavant el dret a la ciutat metropolitana:

“Era un visionari. Tenia unes idees molt clares, veia el futur, era innovador. Ell tenia unes idees i buscava les aliances per poder-les tirar endavant. (...) El dia a dia de la CMB l'avorria. A vegades canviava l'ordre del dia i proposava altres temes a parlar. (...) Ell entenia molt bé el fet metropolità. (...) Hi havia uns temes que per ell eren molt importants: el Pla de costes, els Jocs Olímpics, el Pla Delta i el Besòs”.

El llegat de Pasqual Maragall a l'àrea metropolitana és inqüestionable: la realitat dels ara 36 municipis de l'AMB no s'entén sense la seva visió i convicció de crear un espai d'igualtat d'oportunitats. El context actual podria ser procliu a reforçar aquest àmbit metropolità. D'una banda, l'àmbit local i nacional ja han acabat la fase de consolidació en què es trobaven als anys 1980 i l'àrea metropolitana compta amb una nova institució, aprovada per unanimitat pel Parlament de Catalunya. De l'altra, l'alcalde de Barcelona i Presidenta de l'AMB actual, Ada Colau, ha manifestat en diverses ocasions des de maig del 2015 el seu compromís amb el llegat de Pasqual Maragall. Concretament, Colau ha recollit de Maragall tres idees principals: la lluita contra les desigualtats a escala metropolitana (enfortir la cohesió social i crear una fiscalitat metropolitana), la idea dels barris metropolitans (descentralitzant la ciutat de Barcelona i integrant tots els barris metropolitans) i la idea de democratitzar la institució metropolitana (a favor de l'elecció directa de l'alcalde i dels representants metropolitans).

La conferència que va fer Colau el 12 d'abril de 2016 en el marc de la Càtedra Pasqual Maragall, titulada “El Projecte de Barcelona: Present i Futur”, és molt il·lustrativa al respecte: reivindica el llegat metropolità de Maragall i la necessitat d'un govern metropolità fort i articulat que doni resposta a les problemàtiques comunes d'un territori complex (Colau, 2016). L'alcaldesa i Presidenta de l'AMB parla de la ciutat real com la ciutat metropolitana, de la necessitat d'implementar un “federalisme urbà multinivell” i de fer-ho, no només amb respecte (fent referència al discurs de presa de possessió de Maragall com a alcalde l'any 1982), sinó amb determinació, ja que “les muralles mentals són més resistents que les físiques”. En efecte, a dins de la institució continuen convivint diverses sensibilitats sobre el rol que ha de tenir l'AMB i la defensa de l'autonomia local. Colau també destaca la necessitat de fer un projecte compartit amb la resta de municipis per evitar recels i afirma: “No podem tornar a caure en l'error de contraposar la ciutat metropolitana i Catalunya. L'àrea metropolitana ha constituït un motor que permet donar força econòmica a Catalunya i projectar-la al món”. Finalment, l'alcaldesa fa seva la visió de Maragall del sistema urbà de Catalunya i d'Europa, constituït per xarxes de ciutats connectades entre si.

En definitiva, el llegat de Maragall és indissociable del present de l'àrea metropolitana de Barcelona, tant pel que fa a les polítiques implementades com a les dinàmiques creades. Tanmateix, encara som lluny de la visió de l'àrea metropolitana de Maragall com a espai polític i apropiat per la ciutadania: una futura recerca haurà d'analitzar si aquesta es duu a terme o no, i per quines raons.

7. Annexos

7.1 LLISTA DELS MUNICIPIS DE LA PRIMERA CORONA I LA SEVA PERTINENÇA A ENTITATS METROPOLITANES I COMARQUES

MUNICIPIS	CMB*	EMA	EMT	MAMMB	AMB***	COMARCA
Badalona	X	X	X	X	X	Barcelonès
Badia del Vallès				X	X	Vallès Occidental
Barberà del Vallès		X			X	Vallès Occidental
Barcelona	X	X	X	X	X	Barcelonès
Begues		X			X	Baix Llobregat
Castellbisbal		X			X	Vallès Occidental
Castelldefels	X	X	X	X	X	Baix Llobregat
Cerdanyola del Vallès	X	X		X	X	Vallès Occidental
Cervelló				X	X	Baix Llobregat
Corbera de Llobregat				X	X	Baix Llobregat
Cornellà de Llobregat	X	X	X	X	X	Baix Llobregat
El Papiol	X	X		X	X	Baix Llobregat
El Prat de Llobregat	X	X	X	X	X	Baix Llobregat
Esplugues de Llobregat	X	X	X	X	X	Baix Llobregat
Gavà	X	X	X	X	X	Baix Llobregat
L'Hospitalet de Llobregat	X	X	X	X	X	Barcelonès
La Palma de Cervelló**				X	X	Baix Llobregat
Molins de Rei	X	X		X	X	Baix Llobregat

Montcada i Reixac	X	X	X	X	X	Vallès Occidental
Montgat	X	X	X	X	X	Maresme
Pallejà	X	X		X	X	Baix Llobregat
Ripollet	X	X		X	X	Vallès Occidental
Sant Adrià de Besòs	X	X	X	X	X	Barcelonès
Sant Andreu de la Barca		X		X	X	Baix Llobregat
Sant Boi de Llobregat	X	X	X	X	X	Baix Llobregat
Sant Climent de Llobregat	X	X		X	X	Baix Llobregat
Sant Cugat del Vallès	X	X			X	Vallès Occidental
Sant Feliu de Llobregat	X	X	X	X	X	Baix Llobregat
Sant Joan Despí	X	X	X	X	X	Baix Llobregat
Sant Just Desvern	X	X	X	X	X	Baix Llobregat
Sant Vicenç dels Horts	X	X		X	X	Baix Llobregat
Santa Coloma de Cervelló	X	X		X	X	Baix Llobregat
Santa Coloma de Gramenet	X	X	X	X	X	Barcelonès
Tiana	X	X	X	X	X	Maresme
Torrelles de Llobregat		X		X	X	Baix Llobregat
Viladecans	X	X	X	X	X	Baix Llobregat

* També en formava part el nucli de Les Botigues de Sitges.

** Fins l'any 1998, la Palma de Cervelló formava part de Cervelló i per tant s'integrava en les estructures metropolitanas de Cervelló.

*** Els membres de l'AMB són els mateixos del Consorci de l'AMB i del PEMB.

FONT: ELABORACIÓ PRÒPIA.

72 ANUNCIS DE LA CMB CONTRA LES LOT

DOMINGO, 29 MARZO 1987

LA VANGUARDIA 49

**BADALONA. BARCELONA. L'HOSPITALET DE LLOBREGAT.
CERDANYOLA DEL VALLÈS. MONTGAT. PALLEJÀ. GAVÀ.
CASTELLDEFELS. CORNELLÀ DE LLOBREGAT. EL PAPIOL
ESPLUGUES DE LLOBREGAT. MOLINS DE REI. RIPOLLET.
SANTA COLOMA DE GRAMENET. MONTCADA I REIXAC.
TIANA. SANT ADRIÀ DE BESÒS. SANT BOI DE LLOBREGAT
SANT CLIMENT DE LLOBREGAT. SANT CUGAT DEL VALLÈS.
VILADECANS. SANT JUST DESVERN. SANT JOAN DESPÍ.
SANT FELIU DE LLOBREGAT. SANT VICENÇ DELS HORTS.
SANTA COLOMA DE CERVELLÒ. EL PRAT DE LLOBREGAT**

Todos estos municipios constituyen la Corporación Metropolitana de Barcelona

POR QUÉ?

La Corporación Metropolitana de Barcelona tiene su historia. Pero toda puede resumirse en esta realidad: Barcelona y el conjunto de municipios que la rodean necesitaban organizar el espacio que comparten. Se trataba de dar una solución racional y ordenada al crecimiento.

Es una simple cuestión de lógica y de previsión de futuro.

Porque es verdad: Barcelona ha crecido mucho. Como han crecido los municipios que están a su alrededor. Y como ha crecido la relación y la influencia mutua entre los diferentes municipios.

Hay los ciudadanos que queremos vivir mejor. Necesitamos más cosas. Incluso nos relacionamos más. Porque ya no hay distancias. Barcelona y todos los municipios de su área metropolitana están a cinco minutos de coche.

Estamos muy cerca. Desde todos los puntos de vista: Geográfico, comercial, social y humano.

Eso ya de por sí justificaría sobradamente la existencia de la Corporación Metropolitana de Barcelona como organismo en el que los

ayuntamientos planifican conjuntamente, se ponen de acuerdo y enlancan juntos el futuro.

Pero hay más. Porque esta entidad no sólo es la responsable de la planificación urbanística. Es también la responsable de haber conseguido grandes cosas que benefician a todos y a cada uno de sus municipios. Por ejemplo, la protección del medio ambiente.

En una concentración urbana como el área metropolitana, es lógico pensar en un mayor control sobre los índices de población. Control que está asumido por la Corporación Metropolitana de Barcelona.

Y así un gran paquete de servicios que van desde la prevención de incendios a la limpieza y recuperación de playas. Desde la creación de parques hasta la mejora de la calidad del agua que bebemos cada día. Urbanismo, medio ambiente, aguas. Temas que interesan a todos. Servicios que la Corporación Metropolitana ofrece a todos sus municipios. Y de los que todos nos beneficiamos. Porque desde siempre, juntos es como se consigue casi todo. Está demostrado.

**CORPORACIÓ
METROPOLITANA
DE BARCELONA**

**Porque está demostrado que juntos
conseguimos grandes cosas**

La Vanguardia, 29 de març de 1987, p. 49.

Transcripció de l'anunci:

TODOS ESTOS MUNICIPIOS CONSTITUYEN LA CORPORACIÓN METROPOLITANA DE BARCELONA

POR QUÉ?

La Corporación Metropolitana de Barcelona tiene su historia. Pero toda puede resumirse en esta realidad: Barcelona y el conjunto de municipios que la rodean necesitaban organizar el espacio que comparten. Se trataba de dar una solución racional y ordenada de crecimiento. Es una simple cuestión de lógica. Y de previsión de futuro.

Porque es verdad: Barcelona ha crecido mucho. Como han crecido los municipios que están a su alrededor. Y como ha crecido la relación y la influencia mutua entre los diferentes municipios.

Hoy los ciudadanos queremos vivir mejor. Necesitamos más cosas. Incluso nos relacionamos más. Porque ya no hay distancias. Barcelona y todos los municipios de su área metropolitana están a cinco minutos de coche.

Estamos muy cerca. Desde todos los puntos de vista. Geográfico, comercial, social y humano.

Ello ya de por sí justificaría sobradamente la existencia de la Corporación Metropolitana de Barcelona como organismo en el que los ayuntamientos planifican conjuntamente, se ponen de acuerdo y enfocan juntos el futuro.

Pero hay más. Porque esta entidad no sólo es la responsable de la planificación urbanística. Es también la responsable de haber conseguido grandes cosas que benefician a todos y a cada uno de sus municipios. Por ejemplo, la protección del medio ambiente.

En una concentración urbana como el área metropolitana, es lógico pensar en un mayor control sobre los índices de polución. Control que está asumido por la Corporación Metropolitana de Barcelona.

Y así un gran paquete de servicios que van desde la prevención de incendios a la limpieza y recuperación de playas. Desde la creación de parques hasta la mejora de la calidad del agua que bebemos cada día. Urbanismo, medio ambiente, aguas... Temas que interesan a todos. Servicios que la Corporación Metropolitana ofrece a todos sus municipios. Y de los que todos nos beneficiamos. Porque desde siempre, juntos es como se consigue casi todo. Está demostrado.

PORQUE ESTÁ DEMOSTRADO QUE JUNTOS CONSEGUIMOS GRANDES COSAS.

BADALONA. BARCELONA. L'HOSPITALET DE LLOBREGAT.
 CERDANYOLA DEL VALLÈS. MONTGAT. PALLEJÀ. GAVÀ.
 CASTELLDEFELS. CORNELLÀ DE LLOBREGAT. EL PAIOL.
 ESPLUGUES DE LLOBREGAT. MOLINS DE REI. RIPOLET.
 SANTA COLOMA DE GRANENET. MONTCADA I REIXAC.
 TIANA. SANT ADRIÀ DE NISSOS. SANT BOI DE LLOBREGAT.
 SANT CLIMENT DE LLOBREGAT. SANT CUGAT DEL VALLÈS.
 VILADECANS. SANT JUST DESVERN. SANT JOAN DESPÍ.
 SANT FELIU DE LLOBREGAT. SANT VICENÇ DELS HORTS.
 SANTA COLOMA DE CERVELLÓ. PRAT DE LLOBREGAT

Todos estos municipios saldrán perdiendo si se rompe la
 Corporación Metropolitana de Barcelona

POR QUÉ?

Durante años, la Corporación Metropolitana de Barcelona ha funcionado bien. Durante años los 27 municipios que la integran, juntos, han conseguido grandes cosas. Para una población realmente grande. Constantemente 3.096.738 habitantes según un censo reciente. Porque en realidad Barcelona capital tiene algo más de un millón seiscientos mil habitantes. El resto hasta los tres millones son ciudadanos residentes en su área metropolitana.

Y como residentes son beneficiarios directos de todo el conjunto de servicios que la Corporación Metropolitana de Barcelona ha puesto en marcha. Y son muchos servicios. Como por ejemplo los transportes. Una gran área metropolitana genera lógicamente grandes necesidades de transportes. Sus más de tres millones de habitantes realizan cada día dos millones de viajes. La mayoría dentro de área.

Por ello, la Corporación Metropolitana de Barcelona gestiona y coordina los transportes, potenciando e invirtiendo en la red de autobuses, metros y taxis. Creando nue-

vas estaciones y terminales. Como la terminal de autobuses de Sant Andreu. O los teléfonos en las paradas de taxis. Ofreciendo al ciudadano ventajas de carácter social. Como el pase metropolitano para jubilados. O el billete combinado metro-autobús interurbano, con reducción de tarifa.

Y como el transporte, la rehabilitación de viviendas, la limpieza, el tratamiento y eliminación de basuras, la limpieza y vigilancia de playas, la recuperación de la costa, la ordenación y protección forestal de la Sierra de Collserola, la protección del medio ambiente, la prevención de incendios, la creación de parques y jardines, el tratamiento de aguas potables o los servicios funerarios. Muchos servicios para muchos ciudadanos residentes en 27 municipios. Por eso si se rompe la Corporación, todos los municipios saldrán perdiendo. Porque por separado será más difícil conseguir todas estas grandes cosas que durante años han conseguido juntos. Como esta demostrado.

Porque está demostrado que juntos conseguimos grandes cosas

La Vanguardia, 29 de març de 1987, p. 51.

Transcripció de l'anunci:

**TODOS ESTOS MUNICIPIOS SALDRÁN PERDIENDO SI SE ROMPE LA CORPORACIÓN METROPOLITANA DE BARCELONA
POR QUÉ?**

Durante años, la Corporación Metropolitana de Barcelona ha funcionado bien. Durante años los 27 municipios que la integran, juntos, han conseguido grandes cosas. Para una población realmente grande. Concretamente, 3.096.738 habitantes, según un censo reciente. Porque en realidad Barcelona capital tiene algo más de un millón setecientos mil habitantes. El resto hasta los tres millones son ciudadanos residentes en su área metropolitana.

Y como residentes son beneficiarios directos de todo el conjunto de servicios que la Corporación Metropolitana de Barcelona ha puesto en marcha. Y son muchos servicios. Como por ejemplo los transportes. Una gran área metropolitana genera lógicamente grandes necesidades de transportes. Sus más de tres millones de habitantes realizan cada día dos millones de viajes. La mayoría dentro del área.

Por ello, la Corporación Metropolitana de Barcelona gestiona y coordina los transportes. Potenciando e invirtiendo en la red de autobuses, metros y taxis. Creando nuevas estaciones y terminales. Como la terminal de autobuses de Sant Andreu. O los teléfonos en las paradas de taxis. Ofreciendo al ciudadano ventajas de carácter social. Como el pase metropolitano para jubilados. O el billete combinado metro-autobús interurbano, con reducción de tarifa.

Y como el transporte, la rehabilitación de viviendas, la limpieza, el tratamiento y eliminación de basuras, la limpieza y vigilancia de playas, la recuperación de la costa, la ordenación y protección forestal de la Sierra de Collserola, la protección del medio ambiente, la prevención de incendios, la creación de parques y jardines, el tratamiento de aguas potables o los servicios funerarios. Muchos servicios para muchos ciudadanos residentes en 27 municipios. Por eso si se rompe la Corporación, todos los municipios saldrán perdiendo. Porque por separado será más difícil conseguir todas esas grandes cosas que durante años han conseguido juntos. Como está demostrado.

PORQUE ESTÁ DEMOSTRADO QUE JUNTOS CONSEGUIMOS GRANDES COSAS.

8. Bibliografia

Alba, C. i Navarro, C. 2005. “Metropolitan Areas in Spain, a diverse and unknown reality”, Hoffmann-Martinot, V. i Sellers, J. (eds.) *Metropolitanization and Political Change*. Wiesbaden: VS Verlag, 265-293.

Ajuntament de Barcelona. 1987a. *Govern i administració a les grans ciutats. Documents de treball per a la Carta Municipal*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

Ajuntament de Barcelona. 1987b. *Barcelona: anàlisi històrica del règim municipal. Documents de treball per a la Carta Municipal*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

Ajuntament de Barcelona. 1987c. *Carta Municipal, Estatut d'autonomia i constitució. Documents de treball per a la Carta Municipal*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

Ajuntament de Barcelona. 1987d. *Fulletó sobre la Carta Municipal*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

Alberich, J. 2010. “L'ús de l'espai”, *Revista Papers*, n. 51, 28-43.

Almoguera Sallent, P. 2008. *La Ciudad cambia de escala: Sevilla Metropolitana*. Sevilla: Diputación Provincial de Sevilla, Servicio de Publicaciones.

Amat, J., 2015. *El llarg procés: Cultura i política a la Catalunya contemporània (1937-2014)*. Barcelona: Tusquets.

Andreu, M. 2016. *Les ciutats invisibles. Viatge a la Catalunya metropolitana*. Barcelona: L'Avenc.

Àrea Metropolitana de Barcelona, 2006. *Revista de l'Àrea Metropolitana de Barcelona*, n. 1.

Argullol, E. 2009. “Vers un nou model d'organització territorial de Catalunya. L'encaix jurídic de les vegueries”, *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, n. 67-68, 293-305.

Argullol, E. 1984. “Las opciones de organización territorial en Cataluña”,

- Revista de Estudios de la vida local*, n. 223, 295-314.
- Artal, F. 2002. “Articulació i desarticulació de la metròpoli, 1953-1988”, *L’Avenç*, n. 272, 50-56.
- Bish, R. L. 1971. *The Public Economy of Metropolitan Areas*. Chicago: Markham.
- Bish, R.L. i Ostrom, V. 1973. *Understanding Urban Government. Metropolitan Reform Considered*. Washington, D.C.: American Enterprise Institute for Public Policy Research.
- Bofill, J. 1931. “El Sentiment comarcal”. Glanadell, F. *et al.*, *El problema comarcal de Catalunya*. Barcelona: Casa del Vallès, 25-32.
- Borja, J. 2012. *Revolución urbana y derechos ciudadanos. Trabajo complementario: Mis universidades. Historia de un proceso de aprendizaje*. Universitat de Barcelona, tesi doctoral.
- Borja, J. i Galofré, J. 1984. “Per una política municipal metropolitana”, *Revista CEUMT (Centre d’Estudis Urbanístics Municipals i Territorials de Barcelona)*, n. 77-78, 73-89.
- Borja, J.; Castells, M.; Dorado, R. i Quintana, I. (eds.) 1990. *Las grandes ciudades en la década de los noventa*. Madrid: Fundación Sistema.
- Brenner, N. 2002. “Decoding the newest Metropolitan Regionalism in the USA: a critical overview”, *Cities*, n. 19 (1), 3-21.
- Burgueño, J. . 2003. *Història de la divisió comarcal*. Barcelona: Rafael Dalmau.
- Busquets, J. 1994. *Barcelona*. Madrid: Mapfre.
- Carreras, C. 2002. “La métropolisation de Barcelone: réalité versus politique”, *Annales des Ponts et Chaussées*, n. 102, 10-14.
- Casadevall, R. 2003. *La reforma de l’organització comarcal de Catalunya*. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer.
- Casassas, L. i Clusa, J. 1981. *L’organització territorial de Catalunya*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Collin, J.-P.; Léveillé, J. i Poitras, C. 2002. “New challenges but old solutions: Metropolitan reorganization in Canadian and U.S. city-regions. A comparative perspective”, *Journal of Urban Affairs*, n. 24 (2), 317-332.
- Comissió d’Experts per a l’Ordenació Territorial de Catalunya, 2000. *Informe sobre la revisió del model d’organització territorial de Catalunya*. Barcelona: Departament de Governació.

- de Terán, F. 2009. “La explosión de las ciudades y la arquitectura”, F.Rico; Gracia, J. i Bonet, A. (eds.). *Literatura y Bellas Artes. España Siglo XXI*. Madrid: Biblioteca Nueva, 375-409.
- Downs, A. 1994. *New visions for Metropolitan America*. Washington, DC: The Brookings Institution.
- Dreier, P.; Mollenkopf, J. i Swanstrom, T. 2001. *Place Matters. Metropolitica for the Twenty-First Century*. Lawrence, Kansas: University Press of Kansas.
- Esteban, J. 1991. “El fet metropolità”, *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*, n. 6, 15-30.
- Febrés, P. 1984. *Maria Aurèlia Capmany i Pasqual Maragall: caminant junts per la ciutat*. Barcelona: Laia.
- Galofré, J. 2003. “La reforma del régimen de las grandes ciudades: la cuestión metropolitana y la Carta Municipal de Barcelona”, *Anuario del Gobierno Local*, n. 1, 177-194.
- Gibert, A. 2014. *Una falsa història del PSC*. Barcelona: Mínima Llibres.
- Guillamet, J. 1995. *El tema és Barcelona*. Barcelona: Edicions La Campana.
- Hamilton, D. K. 1999. *Governing Metropolitan Areas. Response to Growth and Change*. New York: Garland Publishing.
- Heinelt, H. i Kübler, D. (eds). 2005. *Metropolitan governance. Capacity, democracy and the dynamics of place*. London: Routledge.
- Heinelt, H. i Zimmermann, K. 2011. “How Can We Explain Diversity in Metropolitan Governance within a Country?” Some Reflections on Recent Developments in Germany”, *International Journal of Urban and Regional Research*, n. 35 (6), 1175–1192.
- Jouve, B. i Lefevre, C. 2002. *Métropoles ingouvernables*. Paris: Elsevier.
- Jouve, B. i Lefevre, C. 1999. “De la gouvernance urbaine au gouvernement des villes? Permanence ou recomposition des cadres de l’action publique en Europe”, *Revue française de science politique*, n. 49 (6), 835-853.
- Keating, M. 1995. “Size, Efficiency and Democracy: Consolidation, Fragmentation and Public Choice”, Judge, D.; Stoker, G. i Wolman, H. (eds.). *Theories of Urban Politics*. London: Sage Publications, 117-134.
- Keil, R.; Boudreau, J-A., Hamel, P. i Kipfer, S. (eds.). 2016. *Governing Cities Through Regions: Transatlantic Perspectives*. Waterloo, ON: Wilfrid Laurier Press.
- Kübler, D. i Wälti, S. 2001. “Metropolitan governance and democracy:

how to evaluate new tendencies?”, McLaverty, P. (ed). *Public participation and developments in community governance*. Aldershot: Ashgate, 115-140.

Lefebvre, H. 1968. *Le droit à la ville*. Paris: Éditions Anthropos.

Lever, W. F. 2001. “The Post-fordist City”, Paddison, R. (ed.). *Handbook of Urban Studies*. London: Sage Publications, 273-283.

Le Galès, P. 1998. “Regulations and Governance in European Cities”, *International Journal of Urban and Regional Research*, n. 22 (3), 482-506.

Lluch, E. i Nel·lo, O. (eds.). 1984. *El debat de la divisió territorial de Catalunya (1939-1983)*. Edició d'estudis, propostes i documents. Barcelona: Diputació de Barcelona.

Martí-Costa, M.; Iglesias, M.; Subirats, J. i Tomàs, M. 2011. “Barcelona”, Iglesias, M.; Martí-Costa, M.; Subirats, J. i Tomàs, M. (eds). *Políticas urbanas en España. Grandes ciudades, actores y gobiernos locales*. Barcelona: Editorial Icària, 45-74.

Mauri, L. i Uría, L. 1998. *La gota malaia: una biografia de Pasqual Maragall*. Barcelona: Edicions 62.

Mir, J. 2003. “L'organització territorial de Catalunya”, *Revista FRC*, n. 6, 2-10.

Mir, J.; Solé, J. i Virós, R. 1994. *L'organització comarcal a Catalunya. Anàlisi dels primers anys de funcionament dels consells comarcals*. Barcelona: Federació de Municipis de Catalunya.

Nacions Unides, 2016. *The World's Cities in 2016. Data booklet* http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/urbanization/the_worlds_cities_in_2016_data_booklet.pdf (13/10/2016).

Nadal, F. 1985. *Política territorial y anexiones de municipios*. Universitat de Barcelona: Departament de Geografia.

Navarro, C. i Tomàs, M. 2007. “Madrid and Barcelona. Alternative conceptions of metropolitan governance”, Collin, J.-P. i Robertson, M. (eds.). *Metropolitan Governance: Issues and Depictions of Experiments on Four Continents*. Québec: Presses de l'Université Laval, 227-254.

Négrier, E. 2005. *La question métropolitaine. Les politiques à l'épreuve du changement d'échelle territorial*. Grenoble: Presses Universitaires de Grenoble.

Nel·lo, O. 2017 (en edició). “La ciutat de Pasqual Maragall”, Bellmunt, J.; Brugué, J.; Fuster, J. i Nel·lo, O. *Pasqual Maragall: pensament i acció*. Barcelona: RBA.

Nel·lo, O. 2013. “Barcelona y Cataluña: las raíces del debate sobre el policentrismo del sistema urbano catalán”, *Ciudad y Territorio: Estudios territoriales*, n. 176, 317-332.

Nel·lo, O. 2004. “¿Cambio de siglo, cambio de ciclo? Las grandes ciudades españolas en el umbral del S. XXI”, *Ciudad y Territorio: Estudios territoriales*, n. XXXVI (141-142), 523-542.

Nel·lo, O. 2001. *Ciutat de ciutats*. Barcelona: Empúries.

Nel·lo, O. 1999. “Reflexiones sobre el futuro de la Ciudad”, García Espuche, A. i Rueda, S. (eds.). *La ciutat sostenible*. Barcelona: Centro de Cultura Contemporànea de Barcelona, 13-45.

Nel·lo, O. 1991. “Les teories sobre l’ordenament del territori a Catalunya. Els antecedents”, *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*, n. 6, 77-90.

Obiols, R. 2013. *El mínim que es pot dir. Memòries polítiques*. Barcelona: RBA.

Pacte del Tinell (PSC, ERC i ICV), 2003. “Acord per a un govern catalanista i d’esquerres a la Generalitat de Catalunya”, firmat el 14 de desembre 2003.

Paül, V. i Tort, J. 2005. “El Debat Sobre L’organització Territorial De Catalunya: El Cas Del Baix Llobregat”, *Materials del Baix Llobregat*, n. 11, 65-84.

Perdigó, J. 2009. “La institucionalización del Área Metropolitana de Barcelona: antecedentes y situación actual”, *Anuario del Gobierno Local 2009*, 109-136.

Pernau, G. 2010. *Descobrint Montilla. El somni català del president de la Generalitat*. Barcelona: La Magrana (RBA).

Pierce, N. 1993. *Citistates. How Urban America Can Prosper in a Competitive World*. Washington DC: Seven Locks Press.

Pradel, M. 2016. *Catalunya, xarxa de ciutats. El municipalisme de Pasqual Maragall i la seva influència en la governança de Catalunya*. Barcelona: Fundació Catalunya Europa.

PSC, 1987a. *Programa electoral a les eleccions municipals*.

PSC-CpC, 2003. *Programa electoral a les eleccions autonòmiques*.

PSC-CpC, 1999. *Programa electoral a les eleccions autonòmiques*.

Roca, J. 2005. “Cap a una nova organització territorial de Catalunya? El cas del Baix Vallès”, *Notes. Centre d’Estudis Molletans*, n. 20, 171-185.

- Rodríguez Álvarez, J.M. 2002a. “La política sobre grandes ciudades y áreas metropolitanas en España o el temor a la diversidad”, *Gestión y Análisis de Políticas Públicas*, n. 24, 107-126.
- Rodríguez Álvarez, J.M. 2002b. “Madrid: le pilotage politique par la region”, Jouve, B. i Lefèvre, C. (eds). *Métropoles ingouvernables*. Paris: Elsevier, 107-124.
- Rose, L. 1999. “Citizen (Re)orientations to the Welfare State: From Public to Private Citizens?”, Bussemaker (ed). *Citizenship and Welfare State Reform in Europe*. London: Routledge, 131-148.
- Rusk, D. 1995. *Cities without suburbs*. Baltimore: John Hopkins University Press, 2a edició.
- Sassen, S. 1991. *The Global City: New York, London and Tokyo*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Savitch, H.V. i Vogel, R.K. 2009. “Regionalism and urban politics”, J.S. Davies i Imbroscio, D.L. (dir.). *Theories of Urban Politics*. London: Sage, 106-124.
- Savitch, H.V. i Vogel, R.K. 2000. “Paths to new regionalism”, *State and Local Government Review*, n. 32 (3), 158-168.
- Sharpe, L.J. 1995. *The Government of World Cities: the Future of the Metro Model*. London: John Wiley.
- Sharpe, L.J. 1991. *The Rise and Fall of the Metropolitan Authority?* Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- Subirats, J. i Tomàs, M. 2010. *Anàlisi institucional de l'Àrea metropolitana de Barcelona*. Universitat Autònoma de Barcelona: Institut de Govern i Polítiques Públiques.
- Subirats, M. 2012. *Barcelona: de la necessitat a la llibertat. Les classes socials al tombant del segle XXI*. Barcelona: L’Avenç.
- Swanstrom, T. 2001. “What we argue about when we argue about regionalism”, *Journal of Urban Affairs*, n. 23, 479-496.
- Swyngedouw, E. 1997. “Neither global nor local: ‘glocalization’ and the politics of scale”, Cox, K. (ed.). *Spaces of Globalization*. New York: Guilford Press, 137-166.
- Tiebout, C.M. 1956. “A pure theory of local expenditures”, *Journal of Political Economy*, n. 44, October, 416-424.

Tomàs, M. 2016a. “Explaining Metropolitan Governance. The Case of Spain”, *Raumforschung und Raumordnung*, DOI: 10.1007/s13147-016-0445-0.

Tomàs, M. 2016b. “Building Narratives on City-Regions: The Case of Barcelona”, Keil, R.; Boudreau, J.-A., Hamel, P. i Kipfer, S. (eds.). *Governing Cities Through Regions: Transatlantic Perspectives*. Waterloo, ON: Wilfrid Laurier Press, 319-335.

Tomàs, M. 2015a. *Metropolitan Governance in Europe: Challenges and Models*. Barcelona: Àrea Metropolitana de Barcelona. http://www.amb.cat/documents/11696/2235908/CON_EMA_Barcelona2015_ENG+web.pdf/cc80111e-56a3-4c1b-969d-c01bded952c3 (22/02/2017).

Tomàs, M. 2015b. “If urban regions are the answer, what is the question? Thoughts on the European experience”, *International Journal of Urban and Regional Research*, n. 39 (2), 382-389.

Tomàs, M. 2012a. “Exploring the metropolitan trap: the case of Montreal”, *International Journal of Urban and Regional Research*, n. 36 (3), 554-67.

Tomàs, M. 2012b. *Penser métropolitain? La bataille politique du Grand Montréal*. Québec: Presses de l'Université du Québec.

Tomàs, M. 2011. “La escala metropolitana: un análisis transversal”, M. Iglesias, M. Martí-Costa, J. Subirats i Tomàs, M. (eds.). *Políticas urbanas en España. Grandes ciudades, actores y gobiernos locales*. Barcelona: Icària, 283-306.

Tomàs, M. 2009. *La governabilitat metropolitana a Europa i l'Amèrica del Nord*. Barcelona: Diputació de Barcelona.

Tomàs, M. 2005. “Building metropolitan governance in Spain. Madrid and Barcelona”, H. Heinel i Kübler, D. (eds.) *Metropolitan Governance in the 21st Century. Capacity, Democracy and the Dynamics of Place*. London: Routledge, 47-62.

Vallbé, J.J.; Magre, J. i Tomàs, M. 2015. “Being metropolitan: the effects of individual and contextual factors on shaping metropolitan identity”, *Journal of Urban Affairs*, DOI: 10.1111/juaf.12243.

Vallès, J.M. 2008. *Una agenda imperfecta: amb Maragall i el projecte de canvi*. Barcelona: Edicions 62.

Vila, P. 1977a. “Història de les divisions territorials a Catalunya”, *Selecció d'escrits de geografia*. Barcelona: Curial, vol. I, 25-63.

Vila, P. 1977b. “La divisió territorial de Catalunya de 1936”, *Selecció d'escrits de geografia*. Barcelona: Curial, vol. I, 121-197.

Wallis, A. D. 1994. “The third wave: current trends in regional governance”, *National Civic Review*, n. 83 (3), 1-12.

Wright, F. (dir.) 1928. *A Symposium of Opinion on the Borough System of Government for Greater Montreal*. Montreal: The Municipal Service Bureau.

Yin, R. K. 1994. *Case study research: design and methods*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.

Young, K. i Garside, P. 1982. *Metropolitan London: Politics and Urban Change, 1831-1981*. London: Edward Arnold.

DOCUMENTACIÓ DE PASQUAL MARAGALL CITADA

Maragall, P. 2008. *Oda inacabada*. Barcelona: RBA.

Maragall, P. 2005. *Catalunya 2005: un any de respostes*. Barcelona: Departament de la Presidència.

<http://www.pasqualmaragall.cat/media/0000000400/20050113.pdf>
(22/02/2017).

Maragall, 2003. *Discurs de presa de possessió de Pasqual Maragall com a president de la Generalitat de Catalunya*. Parlament de Catalunya.

<http://www.pasqualmaragall.cat/media/0000000400/20031220.pdf>
(22/02/2017).

Maragall, P. 2001. *Discurs de la moció de censura a Jordi Pujol*. Parlament de Catalunya.

<http://www.pasqualmaragall.cat/media/0000001000/0000001387.pdf>

Maragall, P. 1999. *Europa pròxima: Europa, regions i ciutats*. Barcelona: Edicions UPC.

Maragall, P. 1997. “London’s green paper: the view from Barcelona”, *Planning in London*, n. 23, octubre 1997.

<http://www.pasqualmaragall.cat/media/0000001000/0000001393.pdf>
(22/02/2017).

Maragall, P. 1995. “Súbditos o ciudadanos”, *El País*, 4 de març, p. 12.

<http://www.pasqualmaragall.cat/media/0000001500/0000001545.pdf>
(22/02/2017).

Maragall, P. 1994. “Introducció”, Subirós, P. (dir.). *El vol de la fletxa. Barcelona’92: Crònica de la reinvençió de la ciutat*. Barcelona: Electa.

Maragall, P. 1993. “La izquierda”, *El País*, 27 de juliol, p. 14.

<http://www.pasqualmaragall.cat/media/0000001500/0000001542.pdf>
(22/02/2017).

Maragall, P. 1992. “La Carta Europea d’Autonomia Local”, *El País*, 27 de maig, p. 22.

<http://www.pasqualmaragall.cat/media/0000001000/0000001455.pdf>
(22/02/2017).

Maragall, P. 1991a. *Barcelona. La ciutat retrobada*. Barcelona: Edicions 62.

Maragall, P. 1991b. “La Europa de las ciudades”, *El País*, 15 de febrer, p. 14.

<http://www.pasqualmaragall.cat/media/0000001500/0000001535.pdf>
(22/02/2017).

Maragall, P. 1991c. “Recuperar el poder local”, *El País*, 23 de novembre, p. 14.

<http://www.pasqualmaragall.cat/media/0000001000/0000001457.pdf>
(22/02/2017).

Maragall, P. 1989. *L’estat de la ciutat: 1989*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

Maragall, P. 1987. *Per Barcelona*. Barcelona: Edicions 62.

Maragall, P. 1986a. *Refent Barcelona*. Barcelona: Planeta.

Maragall, P. 1986b. *Informe al Parlament de Catalunya davant la ponència que elabora el text de la Llei d’Organització Territorial i Govern Local de Catalunya*. Barcelona, 3 de juliol de 1986.

Maragall, P. 1985. *L’estat de la ciutat: 1985*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

Maragall, P. 1982. *Per una Barcelona olímpica i metropolitana*. Barcelona: Servei de Publicacions i Documentació Municipal.

<http://www.pasqualmaragall.cat/media/0000000500/0000000910.pdf>
(22/02/2017).

Maragall, P. 1979a. “La destrucción de la ciudad. Area Metropolitana: una ocasión histórica”, *La Vanguardia*, 18 d’agost, p. 15.

<http://www.pasqualmaragall.cat/media/0000001000/0000001428.pdf>
(22/02/2017).

Maragall, P. 1979b. “La Corporación como punto de partida. Area Metropolitana: una ocasión histórica”, *La Vanguardia*, 19 d’agost, p. 17.

<http://www.pasqualmaragall.cat/media/0000001000/0000001429.pdf>
(22/02/2017).

Maragall, P. 1979c. “La proporcionalidad en la representación. Area Metropolitana: una ocasión histórica”, *La Vanguardia*, 21 d’agost. p. 13.

<http://www.pasqualmaragall.cat/media/0000001000/0000001430.pdf>
(22/02/2017).

Maragall, P. 1972. “Megalopolis, Metropolis y Ghetto”, *Butlletí del Gabinet Tècnic de Programació de l’Ajuntament de Barcelona*, n. 28, juny 1972, 3-17.

<http://www.pasqualmaragall.cat/media/0000001000/0000001351.pdf>
(22/02/2017).

Anotacions de Pasqual Maragall sobre l’abolicció de la CMB. Document manuscrit, 1987.

Carta de Pasqual Maragall a Pujol i González. *Barcelona: metròpolis mediterrània*, n. 37, set.-oct. 1997, 34-60.

<http://www.pasqualmaragall.cat/media/0000001000/0000001344.pdf>
(22/02/2017).

Carta de Pasqual Maragall a Jordi Pujol, 17 de juliol de 1987.

Carta de Pasqual Maragall a Jordi Pujol, 10 de febrer de 1987.

Carta de Pasqual Maragall a Jordi Pujol, 18 de desembre de 1986.

Carta de Pasqual Maragall a Jordi Pujol, 9 de desembre de 1986.

Carta de Pasqual Maragall a Jordi Pujol, 31 d’octubre de 1986.

Carta de Pasqual Maragall a Jordi Pujol, 25 de juliol de 1986.

Carta de Pasqual Maragall a Jordi Pujol, 3 de juny de 1986.

Carta de Pasqual Maragall a Jordi Pujol, 24 d’abril de 1984.

Carta de Jordi Pujol a Pasqual Maragall, 31 de juliol de 1987.

Carta de Jordi Pujol a Pasqual Maragall, 13 de gener de 1987.

Carta de Jordi Pujol a Pasqual Maragall, 22 de desembre de 1986.

DOCUMENTS INTERNS I DE TREBALL CITATS

Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB), 2004. *Esborrany de Projecte de Llei de l'Àrea Metropolitana de Barcelona*, 22 de juliol de 2004.

Borja, J. 1987. *Mesures del PSC en relació amb la desaparició de la CMB*. Document amb notes manuscrites de Maragall, juliol de 1987.

Corporació Metropolitana de Barcelona, 1987. *Col·laboració i identitat metropolitana des de l'Ajuntament de Barcelona*, 21 d'octubre de 1987 (amb annex d'un document semblant de maig de 1987).

Corporació Metropolitana de Barcelona, 1985. *Estudio sobre el conocimiento e imagen de la Corporación Metropolitana de Barcelona*. Barcelona: Corporació Metropolitana de Barcelona.

Corporació Metropolitana de Barcelona, 1982. *L'anàlisi territorial de les inversions reals dels pressupostos de la Generalitat de 1982*, abril de 1982.

PSC, 2004a. *Proposta d'acord sobre la nova organització territorial de Catalunya*, octubre de 2004. Document amb notes manuscrites de Maragall.

PSC, 2004b. *Bases per a l'organització territorial de Catalunya*, desembre de 2004. Document amb notes manuscrites de Maragall.

PSC, 1987b. *Resoluciones aprobadas en el V Congreso del PSC (diciembre de 1987). El PSC, un partido para el socialismo y la construcción nacional de Cataluña*, desembre de 1987.

PSC, 1987c. *Alternatives d'organització comarcal a l'Àrea Metropolitana de Barcelona*, 20 d'agost de 1987. Document amb notes manuscrites de Maragall.

PSC, 1984a. *Notes al guió general de la Jornada Metropolitana. Partit dels Socialistes de Catalunya*, 30 d'octubre de 1984.

PSC, 1984b. *Los socialistas y el área metropolitana*, 2 de novembre de 1984.

NOTÍCIES I NOTES DE PREMSA CITADES

Agència EFE. 1986. *Jordi Pujol afirma que la Corporación Metropolitana -CMB- es hostil a la creació de zones industrials en Catalunya*, 3 de juny.

Ajuntament de Barcelona, 2016. *L'Alcaldessa aposta per la descentralització cap als districtes*, 14 d'abril.

<http://ajuntament.barcelona.cat/santandreu/ca/noticia/lalcaldessa-aposta-per-la-descentralitzacize> (19/12/2016).

La Vanguardia, 1988a. “El PSC busca una ‘fórmula consorciada’ con IC para coordinar las comarcas metropolitanas”, 10 de març.

La Vanguardia, 1988b. “El día en que CiU tomó el poder en las comarcas”, 13 de març, p. 37.

La Vanguardia, 1988c. “El PSC recupera el poder metropolitano a través de la acumulación de cargos”, 30 d’abril, p. 20.

La Vanguardia, 1988d. “El poder de la CMB resucita en la mancomunidad municipal del área metropolitana de Barcelona”, 14 de juliol, p. 18.

La Vanguardia, 1988e. “La polémica marcó el último pleno de la CMB”, 9 de setembre, p. 12.

La Vanguardia, 1988f. “La disolución de la CMB deja atrás un periodo teñido de polémica que ha durado catorce años”, 11 de setembre, p. 24.

La Vanguardia, 1987a. “Els professionals pensen que és un encert l’existència de la CMB”, 7 de març, p. 16.

La Vanguardia, 1987b. “Porque está demostrado que juntos conseguimos grandes cosas”, 29 de març, p. 49.

La Vanguardia, 1987c. “Todos estos municipios saldrán perdiendo si se rompe la Corporación Metropolitana de Barcelona”, 29 de març, p. 51.

La Vanguardia, 1987d. “Maragall consigue el apoyo de IC para ser elegido presidente de las nuevas entidades metropolitanas”, 20 d’agost, p. 12.

La Vanguardia, 1986a. “Un informe asegura que el túnel de Vallvidrera es rentable socialmente”, 4 de febrer, p. 23.

La Vanguardia, 1986b. “Rechazada la moción del PSUC contra el túnel de Vallvidrera”, 22 de març, p. 19.

La Vanguardia, 1986c. “La construcción del túnel de Vallvidrera vuelve a despertar polémica en el Vallès Occidental”, 24 d’agost, p. 15.

DEBATS AL PARLAMENT

Diari de sessions de les Lleis d'Ordenació Territorial de Catalunya (gener 1986- abril 87).

Diari de sessions de la moció de censura a Jordi Pujol (octubre 2001).

LLEIS ESTATALS I CATALANES

ESTATUTS

Estatut d'autonomia de Catalunya, 2006. Llei Orgànica 6/2006, de 19 de juliol.

Estatut d'autonomia de Catalunya, 1979. Llei Orgànica 4/1979, de 18 de desembre.

NORMATIVA CATALANA

Llei 31/2010, del 3 d'agost, de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

Llei 30/2010, del 3 d'agost, de vegueries.

Decret 369/2004, de 7 de setembre, pel qual es desenvolupa la Llei 2/2004, de 4 de juny, de millora de barris, àrees urbanes i viles que requereixen atenció especial.

Llei 2/2004, de 4 de juny, de millora de barris, àrees urbanes i viles que requereixen una atenció especial.

Llei 22/1998, de 30 de desembre, de la Carta Municipal de Barcelona.

Llei 7/1987, de 4 d'abril, per la qual s'estableixen i regulen actuacions públiques especials en la conurbació de Barcelona i en les comarques compreses dins la seva zona d'influència directa.

Llei 6/1987, de 4 d'abril, de l'organització comarcal de Catalunya.

NORMATIVA ESPANYOLA

Ley 27/2013, de 27 de diciembre, de Racionalización y Sostenibilidad de la Administración Local.

Ley 1/2006, de 13 de marzo, por la que se regula el Régimen Especial del Municipio de Barcelona.

Ley 57/2003, de 16 de diciembre, de Medidas para la Modernización del Gobierno Local.

Ley 7/1985, de 2 de abril, Reguladora de las Bases del Régimen Local.

Decreto 1495/1979, de 29 de junio, por el que se establece el procedimiento de elección de los representantes de los municipios menores de 100.000 habitantes.

Decreto-Ley 5/1974, de 24 de agosto, por el que se crea la Entidad municipal metropolitana de Barcelona.

Ley especial del Municipio de Barcelona, texto aprobado por Decreto 1166/1960, de 23 de mayo.

DOCUMENTS AUDIOVISUALS: VÍDEOS DEL PROGRAMA TESTIMONIS DEL LLEGAT PASQUAL MARAGALL

http://www.catalunyaeuropa.net/ca/testimonis_pm/

Entrevista a Manuela de Madre (21/05/2016).

Entrevista a Jordi Borja (27/06/2016).

Entrevista a Montserrat Tura (27/06/2016).

Entrevista a Josep Maria Vallès (30/06/2016).

Entrevista a Josep Acebillo (01/02/2017).

ALTRES DOCUMENTS AUDIOVISUALS

Colau, A. 2016. “El projecte de Barcelona: present i futur”, *Cinquena conferència anual de la Càtedra Pasqual Maragall de la Universitat de Barcelona*, 12 d’abril de 2016.

<http://www.ub.edu/ubtv/es/video/catedra-pasqual-maragall-el-projecte-de-barcelona-present-i-futur> (16/12/2016).